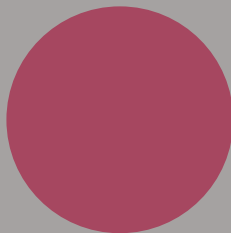

КЛЮЧОВИ МОМЕНТИ НА СОЦИАЛНИЯ ПРОГРЕС

Социални и еманципаторски постижения —
различни източници, собствени пътища и специални форми
на действие в примери от европейски страни: Хрестоматия

European Federation
of Building
and Woodworkers

Брюксел, 2019 г.

EFBWW
Европейската федерация на работещите
в строителството и дърводобива
Rue Royale 45
1000 Брюксел
Белгия
Тел. +32 2 227 10 40
info@efbww.eu
www.efbww.eu

ISBN 978-0-903109-68-0 (print)
ISBN 978-0-903109-69-7 (e-version)

Проектът се изпълнява с финансовата подкрепа на Европейската комисия.

В тази публикация са отразени единствено възгледите на авторите и Европейската комисия няма да носи отговорност за всякаква употреба на информацията, съдържаща се тук.

Всички права запазени.

Никаква част от тази публикация не може да бъде възпроизвеждана, съхранявана в система за извличане на данни, или предавана по какъвто и да било начин, електронен или механичен, посредством ксерокопия, записи или друго, без разрешението на издателя. Като се счита, че информацията в публикацията се счита за вярна, нито издателят, нито авторите поемат отговорност за загуба, повреда или друга отговорност на потребителите или други лица, възникваща във връзка със съдържанието на тази публикация.

ДИЗАЙН: Берил Натали Йансен

ПУБЛИКУВАНО ОТ: Drukkerij Schaubroeck

КЛЮЧОВИ МОМЕНТИ НА СОЦИАЛНИЯ ПРОГРЕС

Тази книжка е плод на проект на EFBWW.

Съдържанието и създаването на тази книжка е резултат от съвместната дейност на ръководна група на проекта и различни филиали на EFBWW, които извършиха корекции по голям брой текстове за ключови периоди и статии, събрани в тази книжка, по-специално текстове на:

Бойко Атанасов (София, България), Пиа Банг Йенсен (Копенхаген, Дания), Ханс Бауман (Гокхаузен, Швейцария), Ивейн Бейренс (Дендермонде, Белгия), Едит Бергман (Хановер, Германия), Томас Бирг (Хатинген, Германия), Тоон Бьокс (Антверпен, Белгия), Аник Канаер (Брюксел, Белгия), Линда Кларк (Лондон, Англия), Ева Дечер (Карлсруе, Германия), Мартин Фохлер (Мюнхен, Германия), Ролф Геринг (Брюксел, Белгия), Паола Джакули (Берлин, Германия), Ули Йекел (Хамбург Германия), Торстен Яноф (Гелзенкирхен, Германия), Якуб Кус (Варшава, Полша), Алфред Кюстлер (Щутгарт, Германия), Мерцедес Ландолфи (Рим, Италия), Бил Лорънс (Нюкясл на Тайн, Англия), Карл-Хелмут Лехнер (Нордерщедт, Германия), Юхани Лохикоски (Хелзинки, Финландия), Пиер Гаел Лореал (Париж, Франция), Йесмонд Маршал (Слима, Малта), Юла Палаги (Будапеща, Унгария), Матиас Пайковски (Карлсруе, Германия), Ханне Райнер (Берлин, Германия), Ида Ричи (Рим Италия), Мария Анхелес Ромеро Камбра (Мадрид, Испания), Клаус Зайц (Сан Себастиан, Испания), Ян Вьотц (Синт Генезиус Роде, Белгия), Лоран Фогел (Брюксел, Белгия).

Координатор на проекта

Европейската федерация на работниците в строителството и дървообработването
(European Federation of Building and Woodworkers, EFBWW)

Редакционна група

Бойко Атанасов, Ролф Геринг, Мерцедес Ландолфи, Юхани Лохикоски, Ида Ричи, Мария Анхелес Ромеро Камбра

РАЗЛИЧНИТЕ ПЪТИЩА КЪМ СОЦИАЛНИЯ НАПРЕДЪК

Ние, в качеството си на европейски профсъюзи, си даваме среща с много и различни видове индустриални отношения, системи за колективно договаряне, форми и практики за участие на работниците, системи за професионално обучение, както и с различия в много други аспекти от трудовата дейност и живота като цяло. Опитът, извлечен от това многообразие, се споделя от много други хора, а също и от други организации и институции.

Тези различия в най-различни аспекти произтичат основно от местните и исторически условия, в които са се зародили съответните органи, институции и приложни практики, както и от тези, които са битували преди това. Освен това, възприетата от тях конкретна форма повлиява тяхното по-нататъшно развитие във времето. Наред с другото, това означава, че едноименни органи може да се различават по начина на извършване на дейността, което ги прави много трудни за съпоставка. Терминът, избран за описанието на всички тези социални взаимодействия по позитивен начин, е културно многообразие. Основната идея е, че следва да възприемаме останалите хора и различията в културните им практики като нещо обогатяващо и че нашите практики могат да се окажат движеща сила в живота на други. Практическите проблеми обаче незабавно се проявяват, когато идва време да се предприемат съвместни стъпки, очертаващи нашето бъдеще. В края на краищата, как работи институция с абсолютно същото наименование в друга държава? Наистина ли се разбираме едни други? Какво има предвид той/тя, предявявайки искания, изказвайки мисли и опасения? Как предприета мярка ще засегне отделните системи, създадени от нас, за да зададат рамки за нашите работни отношения?

В свое есе, френският социолог Пиер Бурдийо представя коментар относно историческата автентичност на социалните ни институции. Той пише: „Социалният свят е акумулирана история“. В тази сбит

фраза елегантно се обобщава значителният ефект, който миналите времена оказват върху днешния ден. Той обаче заявява още много ясно, че до известна степен тази историческа обусловеност е навлязла в нас мисловно и влияе на начина, по който виждаме и интерпретираме света. Това, което един човек възприема като нещо съвсем нормално, може да е съвсем неразбираемо за друг човек от друга държава.

Какво могат и какво следва да правят работническите съвети, по какъв начин се избират техните членове и какви практики се разработват от тях са пример за това по какви въпроси работим ние, профсъюзите, отново и отново.

Също така, различните традиции и форми на социален протест, изграждани в конкретна държава, не винаги са „преводими“ към условията на други държави.

Това не означава обаче, че по-общите цели на нашата работа, като например стремежът за постигане на една социална и мирна Европа или старанието да се насърчи гражданското участие за създаване на демократични общества, не могат да се разяснят толкова бързо и лесно. По-скоро това означава, че отправните точки са различни и следователно пътищата към целите не са същите навсякъде. Това подчертава доколко важно за успеха на нашата дейност на европейско равнище и с оглед на постигането на разбирателство между профсъюзите и колегите от европейските работнически съвети е хората да се разглеждат предвид конкретните обстоятелства и, следователно, доколко важно е старанието да се вниква по-

добре в тяхната ситуация. За тази цел залагаме по-здрава основа, на която да се изградят потенциалните общи цели и начините, по които да бъдат постигнати те.

От историческа гледна точка бе установено, че въпреки националните и културни различия и тези на ниво общество, общите идеи за еманципация и практическите стъпки за нейното постигане преминаха отвъд националните граници.

- Исторически погледнато общите условия, създадени за хората и за съвместното им съществуване, обусловиха създаването на идеите за всеобщите права на човека. Така се създаде критерий за свободната организация на живота.
- Понастоящем трудовата дейност, техническото развитие, платената заетост и глобалното разделение на труда създават общите условия, които служат като базис за стандартите, оформящи облика на обществото и професионалния живот, стандартите за трудовата дейност, за защитата срещу рисковете за живота и т.н.
- Еманципационните движения сред жените, наблюдавани в по-ново време, са насочени към областите работа и семейство и, по този начин, към цялото общество. Това задава стандарт, включващ всеки един човек в явлението еманципация.

Ето по този начин бяха зададени основните градивни елементи на понятието еманципация. Благодарение на тях солидарността не се разглежда само от гледна точка на постижения и възвръщаемост, но и отваря широко врати за понятията „разбирателство“ и плурализъм.

Тези съображения, както и разсъжденията, свързани с тях, послужиха като отправен пункт за нашия проект *Ключови моменти на социалния прогрес*, който ние, от EFBWW, стартирахме в края на 2017 г. и завършихме през юли 2019 г., като резултат от него е тази брошура. Подходът, който избрахме, за да се подобри степента на нашето разбиране на колегите от други държави, съдържа два компонента. От една страна, бяха събрани *ключови периоди*, които разясняват какъв път на развитие са преминали съответните държави, и от друга, *ключови календарни дати*, с които под формата на календар се представят примери за конкретни социални конфликти и постигнатият в резултат от тях напредък. Всеки компонент е представен от основна статия и придружаващи ги по-кратки текстове. Те обхващат конкретни аспекти или хора, или показват как от културна гледна точка са били преживени конкретни събития.

Ключовите периоди и ключовите календарни дати бяха съставени от неисторици с кариера в политиката и в сферата на вероизповеданията. Поради тази причина варира оценката на историческите събития. С други думи, в тази брошура събраните мнения са субективни. Същото важи и за набора от теми и събития за ключовите периоди.

Ние не считаме това за недостатък. Напротив, това бе преднамерен ефект, тъй като като организация EFBWW обхваща широк диапазон от най-различни политически, религиозни и други световни възгледи. Откритият обмен и конструктивните, оживени дебати са силата на нашата организация, която спомага за прецизирането на мненията на хората и за изграждането на по-концентрирани и зрели възгледи. Фундаменталните ценности, които споделяме, се отнасят до овластването на хората на работното място и в обществото.

В този смисъл, цел на тази брошура е и да служи като, своего рода, подкана. Естествено, статиите и ключовите периоди целят да информират читателите и представляват сами по себе си един актив. Същевременно обаче се надяваме, че те ще насърчат читателите да бъдат по-ангажирани по отношение на засегнатите теми.

Дори след края на проекта, ръководната му група планира да продължи дейността си, този път на доброволни начала, и ще продължи да съществува като общество на интереси. Желаяме тази брошура да послужи като базис, който да стимулира интереса на Европейския работнически съвет към историческото развитие на представляваните от него държави. В същото време се надяваме, че обхванатият материал ще бъде подет и разискван в друг контекст, например от други профсъюзи, създатели на политики, учени, работници и студенти.

Финансовата подкрепа от Европейската комисия, наред с другото, ни даде възможност да представим брошурата в превод на осем езика, което ще улесни нейното разпространение. Освен това, ръководната група на проекта планира да публикува материалите на уебсайта на EFBWW, което ще създаде отворената платформа за събиране на *ключови периоди* и *ключови календарни дати* за повече държави. Всички заинтересовани да участват активно в този проект са повече от добре дошли.

Надяваме се, че читателите ще оценят тази брошура като стимулираща и приятна за четене. Надяваме се също така, че тя ще спомогне за постигането на по-добро взаимно разбирателство в хода на съвместната работа на европейските профсъюзи и, по този начин, ще даде своя малък принос към усилията за изграждане на социална, справедлива, мирна Европа.

Steering group – 12.7.2019 г.

2019

І С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

БЕЛГИЯ

- 6 ХРОНОЛОГИЯ
- 10 1894 г.: Полагане на основите на система за социална сигурност

БЪЛГАРИЯ

- 13 ХРОНОЛОГИЯ
- 15 1883 г.: Зараждането на работническото движение и синдикализма в България

ДАНИЯ

- 18 ХРОНОЛОГИЯ
- 20 1899 г.: „Септемврийското споразумение“ – придобиване на правото на колективни трудови договори
- 23 1958 г.: Реформата на датското общинско начално и основно образование (*folkeskole*) – по пътя към общообразователна училищна система

ФИНЛАНДИЯ

- 26 ХРОНОЛОГИЯ
- 29 1905 г.: „Червената декларация“ забързва въвеждането на всеобщи избори
- 32 1973 г.: Правото на грижа за децата насърчава равенството на пазара на труда

ФРАНЦИЯ

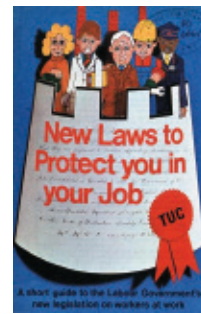
- 35 ХРОНОЛОГИЯ
- 39 1881 г.: Свобода на пресата – законът от 1881 важи и сега
- 42 1981 г.: Отмяна на смъртното наказание във Франция

ГЕРМАНИЯ

- 45 ХРОНОЛОГИЯ
- 48 1848 г.: Значимостта на свободата на събранията

УНГАРИЯ

- 52 ХРОНОЛОГИЯ
- 55 1921 г.: Унгарските профсъюзи между двете световни войни

ИТАЛИЯ

58 ХРОНОЛОГИЯ

61 1961 г.: Зараждането на здравословните и безопасни условия на труд

64 1973 г.: „150-те часа“ – уникална италианска особеност

МАЛТА

66 ХРОНОЛОГИЯ

69 1943 г.: Пораждането на Общия съюз на работниците

ПОЛША

72 ХРОНОЛОГИЯ

76 1919 г.: 100 години polska inspekcja pracy (инспекция на труда на полша)

ИСПАНИЯ

78 ХРОНОЛОГИЯ

81 1919 г.: Испания е първата страна в света с 8-часов работен ден

ШВЕЙЦАРИЯ

84 ХРОНОЛОГИЯ

87 1848 г.: Федералната конституция на Конфедерация Швейцария от 1848 година

ВЕЛИКОБРИТАНИЯ

91 ХРОНОЛОГИЯ

94 1842 г.: Първите обществени бани и перални

97 1964 г.: Първи избори за „Съвета на Голям Лондон“

ЕВРОПА

100 1994 г.: Европейският работнически съвет е законово разписан

103 2000 г.: Директиви на ЕС против дискриминацията –
законова помощ в борбата с дискриминацията

106 Препратка към източник във вид на картина

Стачката (1886) на Робърт Кьолер

ОСНОВАВАНЕ НА БЕЛГИЯ

Белгия възниква през 1830 г. след отделяне от Обединено кралство Нидерландия. Новата държава е неутрална, монархия и парламентарна демокрация.

КАСА ‚LA SOLIDARITÉ‘ (СОЛИДАРНОСТТА)

Първото социалистическо сдружение за правна помощ е основано през 1869 г. във Fayt-lez-Manage под името ‚La Solidarité‘. Първите регионални социалистически здравни каси (федерации) са основани в Gent (1886) и в La Hestre (1891). През 1894 г. тези здравни каси за пръв път са регламентирани и законово. До днес Белгия има силна система от здравноосигурителни дружества.

ОСНОВАВАНЕ НА ‚ANTISOCIALISTISCHE KATOENWERKERSBOND‘ (АНТИСОЦИАЛИСТИЧЕСКИ ПРОФСЪЮЗ НА РАБОТНИЦИТЕ В ПАМУЧНОТО ПРОИЗВОДСТВО)

С основаването на Антисоциалистическия профсъюз на работниците в памучното производство белгийското профсъюзно движение поема по пътя на конфесионалното разделение. Това е католическият отговор на стратегията за класова борба на тогавашното профсъюзно движение. Общата Християнска профсъюзна конфедерация (ACV-SC) възниква по-късно от Антисоциалистическия профсъюз на работниците в памучното производство, днес е най-големият профсъюз в Белгия.

1830

1857

ОСНОВАВАНЕ НА ‚BROEDERLIJKE MAATSCHAPPIJ DER WEVERS‘ (БРАТСТВО НА ТЪКАЧИТЕ)

Първият белгийски профсъюз е основан на 4 март 1857 г. в Гент. Първоначално ‚Broederlijke Maatschappij der Wevers‘ е умерено и отворено за всякакви светогледи и убеждения. Един месец по-късно е основано ‚Maatschappij der Noodlijdende Broeders‘ (Сдружение на нуждаещите се братя), което представлява предачите.

1869

1885

ОСНОВАВАНЕ НА ‚BELGISCHE WERKLIEDENPARTIJ‘ (БЕЛГИЙСКА РАБОТНИЧЕСКА ПАРТИЯ)

Основаването на първата социалистическа партия след среща на брюкселските работници. Преди всичко те работят за политическото представителство на работническата класа с цел общо универсално избирателно право. През 1898 г. е основана ‚Syndicale Commissie‘ (профсъюзна комисия) в рамките на BWP (БРП). През 1937 г. тази ‚Syndicale Commissie‘, обединяващо сдружение на социалистически профсъюзи, става независима от BWP и оттук нататък се нарича Belgisch Vakverbond (BVV, Белгийска профсъюзна конфедерация). През 1945 г. е основана ‚Algemeen Belgisch Vakverbond‘ (Обща белгийска профсъюзна конфедерация, ABVV-FGTB) като широка, обхващаща множество сектори, единна профсъюзна организация.

1886

Reform Novarum (политическа промяна):
Папската енциклика относно
социалните въпроси

„COMMISSION D'ENQUÊTE DU TRAVAIL“ (КОМИСИЯ ПО РАЗСЛЕДВАНЕ В ОБЛАСТТА НА ТРУДА)

Жалбите на работническата класа получават за пръв път публично признание след създаването на парламентарна комисия по разследване.

ОСНОВАВАНЕ НА ФОНД ЗА ПОДПОМАГАНЕ НА ЖЕРТВИТЕ НА ТРУДОВИ ЗЛОПОЛУКИ

Осигуряването за трудова злополука е една от най-старите области на социалната сигурност в Белгия. От основаването на „Steun- en Voorzorgkas“ (Фонд за подпомагане и резервен фонд) през 1890 г. работниците имат право на обезщетение в случай на злополука. През 1903 г. е приет първият Закон за трудовите злополуки.

ЗАДЪЛЖИТЕЛНА НЕДЕЛНА ПОЧИВКА

След няколко неуспешни законодателни предложения през 1905 г. е приет Закон за задължителната неделна почивка. Това става възможно благодарение на обстоятелството, че предложението е подкрепено както от работническото движение, така и от страна на консервативните католици.

ЗАКОНЪТ ROULLET

Задължително училищно образование за деца между 6 и 12 години. В следващите години този период за задължително училищно обучение е удължен до 14 години. Образованието е безплатно.

УНИВЕРСАЛНО ОБЩО ИЗБИРАТЕЛНО ПРАВО ЗА МЪЖЕТЕ

От 1893 г. съществува общото избирателно право за мнозинство за мъже. Законът от 1919 г. намалява възрастта за участие в избори от 25 на 21 години и дава на всеки мъж глас. Конституцията е съответно променена през 1921 г.

ОТМЯНА НА ЗАБРАНАТА ЗА СТАЧКИ (ЗАКОН ОТ 24.05.1921 Г.)

Член 310 (забрана на стачните постове, введен през 1866 г.) е заличен от Наказателния кодекс под натиска на работническото движение. Новият закон гласи, че свободата на обединяване е гарантирана във всички области. С това забраната за стачки де факто се отменя. Правото на стачка обаче все още не е изрично признато от законодателя.

ИЗБОРНО ПРАВО НА ЖЕНИТЕ ПРИ ОБЩИНСКИ ИЗБОРИ

От този момент жените могат да гласуват на общинските избори. Продължаването на политическата еманципация е осуетено от либерали и социалисти, които се опасават, че повечето жени ще гласуват за Католическата партия.

1886

ГОЛЕМИТЕ СТАЧКИ ОТ 1886 Г.

Традиционно се считат за годините на разделение. Масивни стачки прерастват в бунтове в южната част на страната. След този бунт броят на членовете на Белгийската работническа партия се увеличава, тя става способна да прокарва закони. Впоследствие това следва да бъде основата за въвеждането на първото социално законодателство.

1886

1889

ЗАКОН ЗА РЕГЛАМЕНТИРАНЕ НА ЖЕНСКИЯ И ДЕТСКИЯ ТРУД

Въвеждане на ограничения за работа за деца и момичета до навършване на 21 години.

1890

1900

ЗАКОН ЗА ПЕНСИОННОТО ОСИГУРЯВАНЕ

На 10 май 1900 г. е подписан първият Закон за пенсионното осигуряване. Оттогава целта на държавните мерки е формирането на пенсията.

1905

1906

ПЪРВИ КОЛЕКТИВЕН ДОГОВОР

В „Mijnreglement“ (Разпоредби относно минното дело) работниците получават разрешение да основат работнически комитет. Това е първата законова разпоредба относно правото на работниците да участват в управлението на предприятието.

1914

1919

1921: Профсъюзни действия за 8-часовия работен ден

1921

1921

ОСЕМЧАСОВ РАБОТЕН ДЕН И ЧЕТИРИДЕСЕТ И ОСЕМ-ЧАСОВА РАБОТНА СЕДМИЦА

Въвеждането със закон на осемчасовия работен ден и на четиридесет и осем-часовата работна седмица се осъществява след обща стачка и поради страх от революция.

1921

ЗАКОН ЗА ДЕТСКИТЕ НАДБАВКИ

Всеобщо въвеждане на правото на получаване на парична сума за деца на възраст до 14/18 години. Първите форми на детските надбавки се изплащат през 1915 г. От 1922 г. се основават фондове за детски надбавки. През 1925 г. има вече 12 фонда, в които участват 773 предприятия с повече от 130.000 работници общо. Това води до всеобщо въвеждане на детските надбавки на законова основа.

СТАЧКАТА ОТ 1936 Г.

Стачната вълна започва в пристанището на Антверпен и бързо се разпростира в цяла Белгия. Помирителният процес води до сътрудничество между държавата, работниците и работодателите, което в крайна сметка довежда до въвеждането на платен отпуск във всички сектори и на минимални трудови възнаграждения.

Стачката от 1936 г.

ИЗБОРНО ПРАВО ЗА ЖЕНИТЕ

От този момент жените също могат да участват в избори и да се кандидатира за парламентарни избори. Участието на жените в политиката през следващите години извежда на дневен ред много други феминистични теми, като напр. „равно заплащане за равен труд“ и свобода на жената да взема решение при аборт.

ЗДРАВЕ И БЕЗОПАСНОСТ

Закон за здравето и безопасността на работниците и за хигиената по време на работа и на работните места. Сформиране на комисии по трудова безопасност, работна хигиена и подобряване на работните места.

ВЪВЕЖДАНЕ НА ПЕТДНЕВНАТА РАБОТНА СЕДМИЦА

След обща стачка е въведен принципът на петдневната работна седмица. Отнема обаче още десет години, докато тя е въведена на практика.

ВЪВЕЖДАНЕ НА ЗАДЪЛЖИТЕЛНОТО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ

През 1924 г. е въведена задължителна пенсионна система за работници. Една година по-късно подобна регулация е създадена за служителите. Двете системи са прехвърлени към Общата спестовна и пенсионна каса (ASRK).

ОСНОВАВАНЕ НА НАЦИОНАЛНАТА СЛУЖБА ЗА ПОСРЕДНИЧЕСТВО ПРИ НАМИРАНЕ НА РАБОТА И БЕЗРАБОТИЦА

На 27 юли 1935 г. в Държавен вестник на Белгия е публикуван кралски указ за основаването на Националната служба за посредничество при намиране на работа и безработица. В течение на годините тя се развива до LFA (Национална служба за трудоустройство), важна институция в белгийската социалноосигурителна система.

ОБЩО ПРАВО НА ПЛАТЕН ОТПУСК

Още през 1936 г. след яростни стачки белгийското правителство се съгласява на шест дни платен отпуск годишно за пристанищните работници. През 1938 г. това право на платен отпуск обхваща всички белгийски работници. В следващите години правото на платен отпуск се удължава на 3 седмици годишно (1963 г.) и на 4 седмици годишно (1971 г.). Също така се въвежда поетапно и удвоената компенсация за неползван отпуск.

ОСНОВАВАНЕ НА ЛИБЕРАЛНИЯ ПРОФСЪЮЗ

Наред със социалистическия и католическия профсъюз сега либералното движение също получава собствен профсъюз, Общата централа на либералните профсъюзи в Белгия (AZLGB).

ПЪРВИ СОЦИАЛЕН ПАКТ

Сега всеки работник има право на заместващ доход при безработица, заболяване, инвалидност и старост. От този момент размерите на дохода се определят в рамките на преговори между работодателите и работниците. В една-единствена система се обединяват пенсии, семейни надбавки, годишен отпуск, обезщетения за заболяване и инвалидност, както и обезщетение

ВЪВЕЖДАНЕ НА ЗАКОНА ЗА ОРГАНИЗАЦИЯТА НА СТОПАНСКАТА ДЕЙНОСТ НА ПРЕДПРИЯТИЯТА

Въвеждане на съвет на представителите на работниците на ниво предприятие.

За повече права на участие на работното място

ЗАКОН ЗА ОРГАНИЗАЦИЯТА НА КОЛЕКТИВНОТО ДОГОВАРЯНЕ И СЪГЛАСУВАНЕТО МЕЖДУ РАБОТОДАТЕЛИ И РАБОТНИЦИ

Формално начало на тристранната консултация между правителството, работодателите и работниците. Този закон води до основаване на комисии на паритетни начала и до организация на колективните договаряния.

ВЪВЕЖДАНЕ НА КОЛЕКТИВЕН ПРОФСЪЮЗЕН ПРЕДСТАВИТЕЛ

Колективният договор № 5 от 1971 г. означава признаване на профсъюзите в предприятието от работодателя. Сега профсъюзният представител представлява работници, които са членове на профсъюз. Профсъюзните представители определят самостоятелно своята политика и могат да поставят изисквания към работодателите.

ГАРАНТИРАН МИНИМАЛЕН ДОХОД

Въведеният със Закона за минималния доход от 1974 г. модел на социална сигурност предвижда финансова помощ за граждани, които вече не са в състояние да покриват своите собствени основни потребности чрез трудова дейност.

ЗАДЪЛЖИТЕЛНО УЧИЛИЩНО ОБРАЗОВАНИЕ ДО НАВЪРШВАНЕ НА 18 ГОДИНИ

Младите хора са задължени да учат до навършване на 18 години.

ЗАКОН ЗА ПОЛОВО РАВЕНСТВО

Закон за борба с дискриминацията между мъже и жени.

ЗАКОН ПРОТИВ ДИСКРИМИНАЦИЯТА

Закон за борба с дискриминацията, основана на раса, религия и т. н.

Антидискриминацията открива възможности ...

1958

ПРЕРАЗГЛЕЖДАНЕ НА СЕМЕЙНОТО ПРАВО

До този момент семейното право все още се базира на Наполеоновия кодекс, който се основава на брачната власт на мъжа и на липсата на права на омъжената жена.

1968

1958 – Жените се борят за равни права в труда, обществото и семейството

1971

1973

ОТМЯНА НА ЗАКОНА ЗА ЗАБРАНА НА КОНТРАЦЕПТИВИТЕ

Отмяна на законодателството, което забранява предоставянето на информация за и разпространението на контрацептиви.

1974-

1975

1981

ЗАКОН ПРОТИВ РАСИЗМА

Закон от 30 юли 1981 г. за наказване на определени действия, мотивирани от расизъм или ксенофобия.

1983

1996

КОМФОРТ ПО ВРЕМЕ НА РАБОТА

Законът представлява основата за цялостна реформа на законовите разпоредби относно безопасността и защитата на здравето на работното място.

1999

2003

БРАК ЗА ЕДНОПОЛОВИ ДВОЙКИ

Бракът в Белгия става неутрален по отношение на пола.

2003

2007

ЗАКОН ЗА РАВЕНСТВО НА ПОЛОВЕТЕ

Закон, който е приет, за да направи задължително равенството на половете във всички белгийски федерални политически структури, за да се насърчава равнопоставеността на половете.

ПОЛАГАНЕ НА ОСНОВИТЕ НА СИСТЕМА ЗА СОЦИАЛНА СИГУРНОСТ

На 23 юни 1894 г. – годината, през която за пръв път всички мъже в Белгия на възраст над 25 години получават правото да вземат участие в парламентарни избори – е приет закон за създаването на здравноосигурителни каси (*mutualiteiten / mutualités*), което бележи края на дългото политическо противоборство. За пръв път създадените от работниците институции печелят подходяща правосубектност, което им позволява да продължат да управляват тези организации без външна намеса.

Горепосоченият закон променя политическия пейзаж и проправя пътя за социален прогрес. Членовете на тези организации избират своите административни съвети, на отговарящите на определени условия застрахователни фондове също са отпуснати безвъзмездни държавни средства. В резултат на това броят на членовете им се разраства. Заедно с профсъюзите и свързаните с тях политически партии тези здравноосигурителни каси добиват по-силно политическо влияние в публичните дебати относно формата, която би трябвало да възприемат социалните системи, и възможността да представят или повлияват на предложенията за законодателство. Те стават част от така наречената „пиларизация“ на белгийската социалноосигурителна система, в която

социалистическият, социалният и либералният стълб притежават и до днес свое собствено здравно осигуряване, профсъюз, политическа партия и социокултурно движение.

КОНТЕКСТ – 1830 Г.: ОСНОВАВАНЕ НА БЕЛГИЯ

Технологично развитите технологии за рудодобив и машиностроене (Валония) и традиционното занаятчийство, в което водеща роля има гилдията (Фландрия), сформират основите за установяването на Белгия като държава през 1830 г. Гилдиите, организирани на местно ниво като професионални групи, силно повлияват икономическите и социалните развития в Европа. Несъмнено гилдиите оказват положително въздействие чрез своите строги проверки за качество на продуктите. Благодарение на тях също професионал-

1894

ното обучение в Белгия е строго и обширно. Имотите на гилдиите и със сигурност приходите им осигуряват средствата, които биха могли да се използват в подкрепа на съответните им членове и техните семейства в случай на трудова злополука, заболяване или смърт. С гилдиите изчезва и социалната закрила.

Според новата промишленост, набираща сила във все повече сектори на икономическата дейност, гилдиите са консервативни институции, които забавят икономическото развитие. В техните структури иновативните идеи едва ли биха имали шанс при евентуално забавяне в модернизацията на методите на производство. В някои части на Западна Европа (включително Валония) премахването на гилдиите в периода на френското господство в началото на XIX век води до бърза индустриализация и икономическо развитие. Накрая гилдиите са окончателно раз-

БЕЛГИЙСКИ ХУДОЖНИЦИ, ОБРИСУВАЛИ ИНДУСТРИАЛИЗАЦИЯТА

Художниците и скулпторите в онова, което днес е Белгия, бързо улавят социалните промени и катаклизмите, породени от индустриализацията, и преди всичко цялото им влияние, радикално променило начина, по който те гледат на света и насочват вниманието си. КОНСТАНТИН МЮНИЕР е един от представителите на това движение. Като художник той започва да изобразява катаклизмите в трудовия свят, преди да премине към скулптурата, която чувства, че е по-подходяща от стилистична гледна точка, за да се подчертаят социалните реалности. Скулптурите му не само

излъчват реализъм, но и идеализират труда и работниците. Не случайно той е считан за първенец на социалистическия реализъм в изкуството. Художникът АНТО КАРТ избира друг път. Неговата *Пиета* (тази и други творби могат да бъдат видени на www.artnet.com) ни напомня на Христовите страдания, докато символичното измерение е друга форма на възхвала на работника. Тя е добър пример за преработване на социалните въпроси и междуличностните отношения в християнска рамка, типична за голяма част от движението на труда (не само християнските профсъюзи) и неговата концепция за солидарност.

Константин Мение (1831), скулптурата Миньор с брадва

РОЛФ ГЕРИНГ

трогнати в новото Кралство на Нидерландия през 1818 г. Така на занаятчиите и работниците им остава да се справят сами. Съюзите се считат за „прикрити гилдии“ и остават забранени до началото на XX век.

Това проправя пътя за първата Индустриална революция и е една от основните причини, поради които през XIX век се повдигат социални въпроси. С Индустриалната революция е и въведен нов начин за организация на производството. Работата се върши срещу заплащане, а работниците губят своята независимост и влияние над организацията на труда. За голяма част от работата във фабриките не са необходими много знания и умения, затова и работниците стават заменими. Без да има закони, които да попречат на това, мъжете все по-често биват заменени с жени и деца. По-голямата част от работата е в окаяни, мръсни и нездравословни условия, което от своя страна води до спад в продължителността на живота. Работниците живеят в претъпкани бедняшки квартали без канализация; те не се хранят достатъчно и все по-разпространена става злоупотребата с алкохол.

ОТ ЗАБРАНА ДО ЗАКОННО ПРИЗНАВАНЕ – ОТ СПЕСТОВНИ ФОНДОВЕ ДО ЗАКОНОВОТО СЪЗДАВАНЕ НА ЗДРАВНООСИГУРИТЕЛНИ КАСИ

Промислените центрове на Белгия са Гент, Вервиер, Лиеж, Монс и Шарлероа. В опит да се подобрят условията на живот и труд в тях работниците се присъединяват към спестовни фондове и се организират в социалистически, анархистки или религиозни съюзи и политически партии. Това води до създаването на различни фондове за помощ и социални фондове за всеки сектор. Обикновено тези фондове се финансират от вноските на членовете, а в някои сектори (рудодобив и корабостроителство) също и от работодателите. Приетият на 3 април 1851 г. закон признава тези спестовни фондове.

През 80-те години на XIX век са предприети стъпки за сформирване на съюзи подобни на „Братството на тъкачите“ и „Сдружението на братята в нужда“. Съгласно член 310 от белгийския Наказателен ко-

декс е отхвърлена възможността за профсъюзни дейности. Приложимото по това време право на глас по време на преброяване изключва работниците от парламентарната политика. През 70-те години на XIX век, през периода на големи сблъсъци и страхове относно разпространението на социализма и марксизма, отец Адолф Данс се застъпва за социалните интереси на работниците, като черпи от енцикликата *Rerum Novarum*. Наред с другото той създава Християнската народна партия (ХНП), участва в изготвянето на закон за регулиране на детския труд и труда на жените (1889 г.), в отстояването на универсалното право на глас (1893 г.) и в изготвянето на първия закон за здравноосигурителните каси (1894 г.), закон за защита на заплатите (1896 г.), закон за злополуките при работа (1903 г.) и закон за почивката в неделя (1905 г.).

СТАБИЛИЗИРАНЕ НА СИСТЕМАТА НА СОЦИАЛНОТО ОБРАЗОВАНИЕ СЛЕД 1944 Г.

Към края на Втората световна война, на 28 декември 1944 г., е приет друг закон, който полага основите за днешната система на социалното осигуряване и потвърждава системата на самоуправление, установена през 1894 г. Между 1944 и 1948 г. се провеждат осем национални конференции за труда. Тогава са определени структурите на белгийската социална държава. Това води до създаване на различни консултативни органи, включително Националния трудов съвет (CNT/NAR) и Централния икономически съвет (CCE/CRB). Тези органи, които обединяват съюзи и работодатели, изиграват важна роля в допълнителното развитие на системите на социално осигуряване.

Белгийските здравноосигурителни каси все още се самоуправляват и се финансират от вноски на работодатели и работници, и от държавни акции. Всички политически планове на правителството, които засягат тези каси, трябва да бъдат обсъждани с тях. Междувременно групата от хора, обхванати от такова осигуряване, е разширена, така че да включва и самостоятелно наетите лица.

ЯН ФУТС

ФИЛМ: ДАНС – СВЕЩЕНИКЪТ НА ЛИШЕНИТЕ ОТ ГРАЖДАНСКИ ПРАВА

Във филма се разказва историята на белгийския „свещеник-работник“ Адолф Данс, който в края на XIX век се бори срещу социалните несподоби и условията във фабриките. Годината е 1890, а хората от Аалст работят в разнебитени текстилни фабрики и носят големи печалби на богатите им собственици. Мъже биват уволнявани, защото трудят на жените е по-евтин. Деца работят ден и нощ и се изморяват толкова много, че заспиват и биват смазани от становаците. Такава ситуация открива Адолф Данс след конфликт с епископ Стилеманс при завръщането си в родния си град Аалст. С подкрепата на председателя на католическата партия директорът на фабриката Стефан Бореманс освобождава половината от работниците си.

Данс обаче отрича тези злоупотреби, първо от амбона, а по-късно и в парламента, където е избран след оспорвано съревнование. В статия, публикувана в *Het Land Van Aelst*, Данс изказва недоволството си от злоупотребите във фабриките. Като застава на страната на бедните, Данс влиза в конфликт с богатите управители на фабриката и с Католическата църква. Църквата гледа с изумление как Данс става лицето на безкомпромисната борба за свобода на работниците. Когато Папата в крайна сметка му налага ограничение с политически средства, той хвърля свещеническото си расо. Филмът е майсторски разказана социална драма, чиито герои са представени в цялата им сложност въпреки ясният ангажимент към потиснатите.

РОЛФ ГЕРИНГ

Комплексът *Grand Hornu*: един от първите примери на построени от предприятията работнически селища. Те донасят по-добри условия на живот, но често означават и значителна намеса в социалното поведение, навиците и ориентацията на работниците и техните семейства.

Съвременна пощенска картичка с изображение на промишлени съоръжения в *Le Grand-Hornu*

Le Grand-Hornu днес е музей и световно културно наследство

ИНДУСТРИАЛЕН КОМПЛЕКС ГРАН-ОРНУ

В ранния етап на индустриализация животът на милиони хора е белязан не само от окаяни условия на работа, но и от мизерни условия на живот и жилищно настаняване. Вероятно първият опит на индустриалец за прилагане на филантропична концепция и за осигуряване на човешки условия на живот и труд е направен в Орну, Валония, близо до френската граница недалеч от Монс. Анри дьо Жорж – син на земеделец от северна Франция, използва по иновативен начин наличните по онова време технологии, за да доразвие рудодобивните техники. През 1810 г. той поема каменовъглената мина в Орну. Впоследствие са открити нови, богати на руда пластове, но е било трудно да се организира работната сила в рядко населения регион. И така, на дьо Жорж му хрумва да проектира социално ориентирано селище, в което жилищата да са много близо до работното място, и така да се постигне социален прогрес.

Комплексът е построен между 1820 и 1830 г. по планове, изготвени от Бруно Ренар.

Гран-Орну е модел на функционално градско планиране. В центъра му е овалният индус-

триален комплекс. Той е заобиколен от домове за работниците (425 къщи в град-градина), офиси, магазини, хангари за сено, конюшни, работилници, захарна фабрика и склад – всички те са част от едно цяло. Още в началото е създадено и училище.

Архитектурата на монолитния комплекс се характеризира с неокласически елементи. Жилищата на работниците са с жилищно пространство от 23м² и имат кухня с размер 9м². Къщите са оборудвани с канализация и снабдявани с топла вода от парна машина. Всяка къща има малка градина, а всяка четвърта къща има правото да отвори кръчма.

След затваряне през 50-те години на XX век на каменодобивните мини в област Бороинаж, Валония комплексът се занемарява. Днес *Гран-Орну* е собственост на белгийската провинция Ено. През 2012 г. той става обект на Световното наследство на ЮНЕСКО, а днес е превърнат в музей.

РОЛФ ГЕРИНГ

Източници: Yves Robert – *The Grand-Hornu Industrial Complex* (Ив Робер – Комплекс Гран-Орну); издание Scala, Париж 2002 г.

ОСВОБОЖДАВАНЕ НА БЪЛГАРИЯ

Освобождането от Османско владичество е резултат от Руско-Турската война през 1877–1878 г. Сформирана е независима Българска държава. Свикано е учредително събрание, което на 16 април 1879 г. приема първата Българска конституция, наречена Търновската конституция, направена по модела на Белгийската конституция. Започва постепенната индустриализация на страната и с това между 1879 и 1891 г. са направени първите стъпки за организиране на работниците в профсъюзи. Първите организирани се работници са тези в печатарския сектор и учителите.

Първомайски празник в Шумен

ПЪРВО ТРУДОВО СПОРАЗУМЕНИЕ

През 1905 г. е подписано първото колективно трудово споразумение – за печатарите с участието на представители и на седалището на профсъюзите, и на сдружението на работодателите. Важно е да се отбележи сравнително доброто ниво на договорените стандарти: за работното време, за извънредния и нощния труд, почивните дни, както и плащането на надбавки.

БЪЛГАРИЯ СТАВА ЧЛЕН НА МЕЖДУНАРОДНАТА ОРГАНИЗАЦИЯ НА ТРУДА

През 1919 г. България става член на Обществото на народите и участва в работата на Международната организация на труда (МОТ).

1878

Делегати на първия (учредителен) конгрес на Обединения работнически профсъюз, Пловдив, 21 – 22 юли 1904 г.

1904

ОСНОВАВАНЕ НА ОБЩ РАБОТНИЧЕСКИ СИНДИКАЛЕН СЪЮЗ

на 7 юли 1904 г. е създаден Общият работнически синдикален съюз (ОРСС). През същата година е създаден и Свободен общ работнически синдикален съюз. Отделянето му е свързано с разделянето на Социалдемократическата партия на фракции, познати като „тесни социалисти“ и „широки социалисти“. От създаването на профсъюзите до началото на 30-те години на XX век има много стачки: на печатарите, на железничарите, на тютюнопроизводителите, на текстилните работници. Най-голяма е стачката на работниците в тютюневата промишленост през 1929 г. (27 000 души).

1905

Млади тютюноработници във фабриката „Zakaro“, Пловдив, 1906 г.

1919

1938

МЕСТНИ ИЗБОРИ

Местните избори са проведени при условията на надпартиен режим – политическите партии са забранени, а кандидатите са само от два блока – на правителството и на опозицията. За пръв път на жените е разрешено да гласуват, но само на тези, които са омъжени, вдовици или разведени.

ИНДИВИДУАЛИЗИРАНЕ И ПРЕДСТАВИТЕЛСТВО

През 80-те години на XX век има опити за реформа на профсъюзното движение, главно с решения от „върха“: опити да се обърне по-голямо внимание на отделните работници и групи от работници, а не само на „колектива“, участие на синдикатите в кампанията за „самоуправление на работниците“ от 1986 г. до 1988 г. (тя е прекратена в началото на 1989 г.).

ПРОЛЕТТА НА НЕЗАВИСИМОТО ДВИЖЕНИЕ НА РАБОТНИЦИТЕ

През февруари 1989 г. е създаден Национален синдикат *Подкрепа* (по-късно Конфедерация на труда *Подкрепа*) – синдикат, действал като дисидент до началото на 1990 г. (имало е арести на неговите лидери).

СЪЖИВЯВАНЕ НА ПРОФСЪЮЗНОТО ДВИЖЕНИЕ

През 1990 г. е създадена Конфедерация на независимите синдикати в България (КНСБ), която наследява някои от членовете на старите профсъюзи. От 1990 г. синдикатите активно работят в структурите на Международната организация на труда. Създаден е Националният съвет за тристранно сътрудничество (НСТС) и започва съживяване на автентичните организации на работодателите.

ВЪЗОБНОВЕНО КОЛЕКТИВНО ДОГОВАРЯНЕ И СОЦИАЛЕН ДИАЛОГ

Трайно се въвежда система на тристранно сътрудничество. Възобновяват се колективните преговори на различни равнища и тристранното сътрудничество по отрасъл и сектор, както и регионалното сътрудничество.

СЪЗДАВАНЕ НА СОЦИАЛЕН СЪВЕТ

Създаден е Икономическият и социален съвет в България с участието на организации на работодатели, сииндикати и организации, представляващи различни интереси.

ПОТИСНИЧЕСКИ ПЕРИОД С ДВОЙСТВЕН ХАРАКТЕР

През този период са наложени условията на тоталитарен (комунистически) режим, създадени са нови, контролирани от държавата профсъюзи, изцяло подчинени на БКП и държавата. Възложена им е несвойствената роля на „предавател“ между БКП и работниците. Работата се счита за задължение, вкл. е въведен и принудителният труд. Въведени са обаче и приемливи стандарти на труд и социална политика, включително равенство между половете. В предприятията има колективно трудово договаряне, но то е доста формално, на практика стачките са забранени. На профсъюзите са дадени редица социални функции в предприятията, секторите и регионите. На национално и регионално равнище държавите функции са прехвърлени на тях – контрол на здравето и безопасността, трудово законодателство, управление на социалната сигурност и на социалното осигуряване. През този период има епизодични опити за стачкуване.

СВОБОДНИ ДЕМОНСТРАЦИИ

На 10 ноември 1989 г. членовете на Централния комитет на Българската комунистическа партия освобождават своя лидер, който по-късно бива свален от позицията си на председател на Държавния съвет. Последвано от първите свободни митинги и демонстрации е зараждането на свободната преса и други медии, създаването на Обединението на демократичните сили – съюз от опозиционни образувания.

НОВАТА КОНСТИТУЦИЯ УКРЕПВА ПЛУРАЛИЗМА

Проведено е Велико народно събрание, на което се приема нова Конституция. С нея се полагат основите и се дава шанс за демократична промяна. Премахнат е текстът, с който се гарантира лидерството на БКП.

УКРЕПВАНЕ НА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

През 1992 г. България ратифицира Европейската конвенция за защита на правата на човека и става член на Съвета на Европа. Конфедерация на труда *Подкрепа* става член на Международната конфедерация на свободните профсъюзи (МКСП).

БЪЛГАРСКИТЕ РАБОТНИЦИ СЕ ПРИСЪЕДИНЯВАТ КЪМ МЕЖДУНАРОДНОТО ДВИЖЕНИЕ НА РАБОТНИЦИТЕ

През 1995 г. КНСБ и Конфедерация на труда *Подкрепа* стават членове на Европейската конфедерация на профсъюзите. КНСБ става член на МКСП.

БЪЛГАРИЯ СТАВА ЧЛЕН НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

От приемането на България в ЕС представители на синдикатите участват в структури на европейския социален диалог (многосекторни и секторни) и в Европейския икономически и социален комитет.

1944-

1989

80-те

1989

1989

1990

1990-

1991

1992

1993

1995

2003

2007

ЗАРАЖДАНЕТО НА РАБОТНИЧЕСКОТО ДВИЖЕНИЕ И СИНДИКАЛИЗМА В БЪЛГАРИЯ

България е освободена от Османско иго през 1878 г. Тя е бедна, предимно аграрна страна, почти без индустрия и работническа класа. По тази причина българското синдикално движение се появява и формира организационно в края на XIX и в началото на XX в.

При своето създаване то използва структурния модел на германските професионални съюзи – синдикатите обхващат работниците от една професия, работници в помощ на тази професия не членуват в съюза. Терминологията, както и организационните принципи, зависят от опита, който е „привнесен“ от чужбина, предимно от българи, работещи в чужбина.

В началото на 1883 г., под влиянието на чешки и немски печатари, работещи в България, се формират първите работнически дружества на печатарите в София и Пловдив. На 2 март 1883 г., по инициатива на чешкия печатар Ярослав Шолба, е създадено *Българското типографско дружество в София*, като се използва опитът на работническото движение в Австро-Унга-

рия и Германия. В началото то се изгражда като взаимоспомагателна организация на квалифицираните работници. Членовете се делят на категории: основатели, действителни, спомагателни, почетни. Те се ползват с различни права, трудов стаж и членски внос. На 1 март 1883 г. в Пловдив се създава *работническо печатарско дружество „Единство“*.

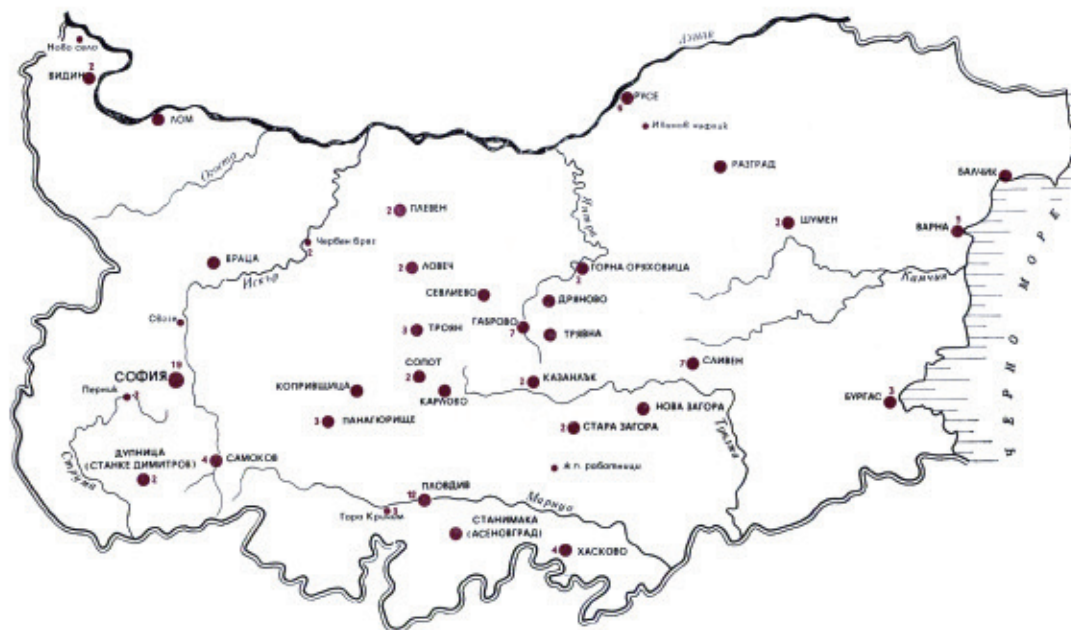
През 80-те години на XIX в. се правят първите опити да се изгради *национална учителска организация*.

Синдикалното движение в България започва и се развива по-късно от другите европейски страни. Затова то е повлияно от техните опит и традиции. Започват да

1883

се появяват първите национални белези и специфика. В България всички форми на синдикализъм започват да се развиват в различна степен: свободни синдикати; синдикати, обвързани с политически партии; анархо-синдикализъм; християнски синдикализъм; държавни синдикати.

В своето развитие българското синдикално движение до голяма степен е отражение на различните течения в световното работническо движение, както и на различните социални, политически и идеологически борби в страната. То винаги в под силното влияние на различни политически сили или под силния натиск на други политически сили, целящи тяхното подчинение или унищожение.

Флагът на групата на тютюноработниците в Дупница, 1885

Стачки в България (1901 – 1903)

От 26 юли до 6 декември 1909 г. работниците във фабриката за кибрити в Костенец водят героична борба срещу чуждестранните монополисти, които са изцяло подкрепяни от буржоазната държава. Те се борят да защитят правото си на профсъюзна организация и срещу екстремни форми на експлоатация. Когато правителството приема решение да закупи кибрити от Франция и да ги транспортира с кораб в България, пристанищните работници в Марсилия в знак на солидарност с българските работници започват стачка и отказват да натоварят кибритите

Пощенска марка, издадена от Българската Социалдемократическа работническа партия с цел събиране на пари за подпомагане на стачкуващите работници от захарната фабрика.

Основна характеристика на българското синдикално движение в периода до идването на власт на комунистическата партия през 1944 г. е *разединение на политическа основа*. От самата си поява то е свързано със социалдемократическата идея, но след разцеплението на социалдемократията в България през 1903 г. се формират две различни синдикални централи. Те са под идеологическото и организационно влияние на БРСДП – Българската работническа социалдемократическа партия (тесни социалисти) – болшевишкото крило; и БРСДП – Българска работническа социалдемократическа партия (широки социалисти) – реформистското крило на българската социалдемократия. Така през юли 1904 г. се създава *Общият работниче-*

ски синдикален съюз (СОРСС), който е тясно свързан с БРСДП (тесните социалисти) и обединява предимно пролетариата, работещ в заводите, а *Свободният общ работнически синдикален съюз (СОРСС)*, създаден през август 1904 г., е свързан с БРСДП (широки социалисти) и обединява т.нар. занаятчийски пролетариат. Не малка част от силите се хвърлят в борбата между опортюнистическо-реформаторското и марксистко-революционното крило на работническото движение. Съществуването на две основни синдикални централи всъщност е неизбежен резултат от развитието на социалистическото движение в страната.

Двете социалдемократически партии в България в началото на XX в. са сред най-активните политически формирования, борещи се за политическа власт и промяна на социо-политическата и икономическата система. За осъществяването на тази цел те следват различни пътища, като използват синдикатите, свързани с тях, за спечелване на масите за реализиране на стратегическите си цели. В този период буржоазните партии в България, с малки изключения, не проявяват афинитет към създаване и организиране на синдикати.

БОЙКО АТАНАСОВ

Работници – делегати на 10-ия конгрес на Общ работнически синдикален съюз, май 1914 г.

НОВО НАЧАЛО ЗА СИНДИКАЛИЗМА В БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ 1989 – 1990 ГГ.

Вятърът на промяната в Източна Европа не подминава България и българските профсъюзи. Недоволството от социално-икономическия провал на системата, от насилствената смяна на имената на мюсюлманите и последвалата международна изолация, както и силното влияние на идеите за *перестройка* довеждат до появата на дисидентски групи и организации в България.

Една от тях е *Подкрепа*, основана от група съмишленици на д-р Константин Тренчев на 8 февруари 1989 г., която за разлика от другите дисидентски групи не се самоидентифицира като политическа организация, а като профсъюз. Това я прави единствената *de jure* легална опозиционна организация, тъй като по Кодекса на труда формално не е забранено създаването на друг профсъюз освен официалния, като случаят с политическите организации не е такъв. Но *de facto* никой не се интересува от нейната легитимност. Възъщност в първата година от своето съществуване *Подкрепа* е една парapolитическа организация, действаща под формата на профсъюз. След 10 ноември 1989 г. тя става съосновател на СДС и тъй като оглавява спонтанните действия на работниците,

Стачка на работещите в средното образование, проведена 2007 от КНСБ и КТ *Подкрепа*

започва малко по малко да навлиза в същинската синдикална дейност – защита на правата на трудещите се хора.

В същото време официалните български синдикати се разтърсват от криза на ценностите и загуба на мотивация за членство. На 18 ноември 1989 г. те обявяват своята *независимост от БКП*. През декември цялото ръководство подава оставка. Избрано е ново ръководство на Независимите български професионални съюзи (НБПС), начело с проф. Кръстьо Петков. Основна задача на новото ръководство е подготовката на извънреден конгрес, но е трябвало да участва и в десетки стачки, в Националната кръгла маса, в първите преговори с правителството и политическите сили, в цялостната подмяна „в движение“ на некомпетентните кадри – всичко това не само спира започналия разпад на БПС, но и подготвя атмосферата за извънредния конгрес. На 18 февруари 1990 г. извънредният конгрес се превръща в *Учредителен конгрес на Конфедерацията на независимите синдикати в България*. Започва нова ера на синдикализма в България.

Развитието на българската система на индустриални отношения и дейността на основните социални партньори са повлияни в значителна степен от ефектите на прехода към пазарна икономика и демокрация и присъединяването към ЕС. Фактически социалният диалог в България се създава от

самото начало, няма традиции и минал опит, няма необходимата законодателна рамка. Независимо от това, едно от безспорните достижения на развитието на демокрацията в страната е именно преходът от централизирани и предопределени от държавата трудови отношения към индустриални отношения, изградени на основата на принципите на модерния социален диалог и социално сътрудничество и изграждането на институциите на социалния диалог на различни нива за сравнително кратък период от време.

Поради специфичната ситуация в страната в началото на прехода, свързана с либерализацията на икономиката и характеризираща се с масова стачна вълна в предприятията, вниманието се насочва от една страна към тристранните преговори, а от друга, към разработване на законодателна рамка на индустриалните отношения.

БОЙКО АТАНАСОВ

2004 – Национална предупредителна стачка на КНСБ и КТ *Подкрепа*

Маслената картина „Агитаторът“ на Ерик Хенингсен показва едно от големите солидарни събрания в края на 1899 г.

„СЕПТЕМВРИЙСКОТО СПОРАЗУМЕНИЕ“

Новосъздадените ключови организации (LO) и Датската асоциация на работодателите и техническа асоциация (DA) се съгласяват на споразумение (*Septemberforliget*) след тримесечно блокиране. Работодателите настояват за правото да управляват и разпределят работата. В замяна на това

Карикатура на преговорите между работници и работодатели по време на масовите уволнения от 1899 г.

те биха признали профсъюзите и правата им колективно да защитават интересите на своите членове (служителите). Споразумението е фундаментално за бъдещото регулиране на условията на заплащане и труд на датския пазар на труда.

ИЗМЕНЕНИЕ НА КОНСТИТУЦИЯТА

Жените и държавните служители получават право на глас и по този начин могат да оказват пряко въздействие върху бъдещите политически решения.

ВЕЛИКДЕНСКАТА КРИЗА

Заражда се парламентарна криза, когато крал Кристиан X се обявява против мнозинството парламентаристи и разпуска министерството на Зале II с надеждата това да доведе до общи избори, които биха могли да дадат на мнозинството възможност да включи Фленсбург в Дания.

70-те

НАЧАЛОТО НА ПРОФСЪЮЗИТЕ В ДАНИЯ

Създаване на профсъюзна федерация (*De samvirkende Fagforbund*), сега на име LO, която е член на общонационален профсъюз на някога независими местни профсъюзи.

М. К. Лингси е основателят на профсъюза на неквалифицираните работници (SID – *Specialarbejderforbundet* (Специален работнически съюз)), днес 3F, най-големият профсъюз в Дания.

1891

ПЪРВИ ЗАКОН ЗА ПЕНСИИТЕ В ДАНИЯ

Законът е приет въз основа на данъчно финансиране без задължителни вноски.

1898

ЗАКОН ЗА ОСИГУРЯВАНЕ СРЕЩУ ЗЛОПОЛУКА

Приет е законът за осигуряване срещу злополука. Освен това е въведен принципът на финансова отговорност на работодателите и на финансова отговорност за трудови злополуки.

1899

1907

ЗАКОН ЗА ОДОБРЕНИТЕ ОТ ПРАВИТЕЛСТВОТО ФОНДОВЕ „БЕЗРАБОТИЦА“

С този закон става възможно получаването на правителствени субсидии за фондовете при безработица, създадени от профсъюзите за финансова помощ на безработните членове, а също и за помощ в моменти на конфликт.

Снимката е от 2-ата Международна работническа конференция в Дания, в която участват 100 социалисти от Международния профсъюз, 1910

1915

1920

Карл Кристиан Щайнке (1880 – 1963): социалдемократ, известен и оценен не на последно място заради неговата ангажираност в работата по социалните реформи от 1933 г.

ДЪРЖАВНА ПЕНСИЯ

С този закон се гарантира, че всички граждани, навършили 67 годишна възраст, имат право на пенсия. Това дава възможност всички граждани, независимо от статут и доходи, имат право да получават пенсия.

ЗАКОН, ГАРАНТИРАЩ РОДИТЕЛСКИ НАДБАВКИ ЗА ВСИЧКИ РАБОТЕЩИ ЖЕНИ ПО ВРЕМЕ НА ОТПУСК ПО МАЙЧИНСТВО

Приет е нов закон за обезщетенията за болнични за всички работници на надница в Дания. За пръв път законът включва и родителски надбавки за всички жени на платена работа.

РЕФОРМА В ОБЕЗЩЕТЕНИЯТА И ОТГОВОРНОСТТА ПРИ БЕЗРАБОТИЦА

Правителството поема минималния риск на повишена безработица и поради това плаща допълнителните разходи. Обезщетението при безработица възлиза на максимум 90% от предишния доход.

ДАТСКА ОБРАЗОВАТЕЛНА ПОДКРЕПА, SU

Поради безпокойства относно бъдещия недостиг на работна ръка, правителството предлага SU (помощи за студенти) с цел да компенсира социалните неравенства, като предлага на квалифицираните млади хора да продължат образованието си с минимално прекъсване.

СЪВМЕСТНАТА ДЕКЛАРАЦИЯ

Съвместната декларация е тристранно споразумение между тогавашното правителство и централните организации на пазара на труда (DA и LO, и FTF (Конфедерация на специалистите) и AC (Конфедерацията на професионалните сдружения). Съвместната декларация е най-широкообхватният пример за сътрудничество между социалните партньори и политическата система. Това е началото на въвеждането на професионална пенсия, реализирано чрез системата на колективно договаряне в публичния сектор (1989 г.) и в частния сектор (1991 г.), което става централен елемент от датската система на социално осигуряване.

1933

СОЦИАЛНАТА РЕФОРМА

Основен принцип на правата съществува, когато гражданите имат правото да получават подкрепата на държавата, без да губят определени правомощия. Реформата включва подобрения в здравноосигурителните каси, фондовете за безработица и подбръване на условията за получаващите пенсия за инвалидност и държавна пенсия. Реформата се счита за ключова стъпка в развитието на датския модел на социална държава.

1956

1958

ОБРАЗОВАТЕЛНА РЕФОРМА

С реформата се гарантират 7 години задължително начално училищно образование, като същевременно на учениците се дава възможност да посещават училище още 1–2 години за допълнително образование.

1960

Работници на Карлсберг – демонстриращи за по-добри условия на труд и заплащане, 1960

1967

1969

1970

ОБЩИНСКА РЕФОРМА

Kommunalreformen (Общинската реформа) е най-голямата реформа. Поради значителните промени в разпределението на професиите, а оттам и на пазара на труда в Дания броят на жителите на някои градове се разраства, докато в други остава непроменен или спада. Намерено е решение чрез драстично намаляване на броя на общините и броя на областите.

1970

1976

ЗАКОН ЗА СОЦИАЛНИТЕ ПОМОЩИ

С този закон е опростена социалната система, тъй като вече не е необходимо гражданите да се обръщат към няколко органа, за да получат социални помощи, а само към един; общинската администрация. Законът се характеризира като обуславящ преход от законен принцип към дискреционен подход чрез акцентиране върху действителните индивидуални нужди.

1987

1998

ЗАКОН ЗА АКТИВИРАНЕТО КАТО КОМПЕНСАЦИЯ ЗА СОЦИАЛНИТЕ ПОМОЩИ

През 90-те години се формира основен принцип и необходимост гражданите да компенсират получаваната държавна помощ. Според закона от 1998 г. всички граждани, независимо от положението си и своето психическо и физическо здраве, трябва активно да компенсират чрез различни програми за активиране, за да имат право на социални помощи. Този принцип е запазен и се прилага и днес.

„СЕПТЕМВРИЙСКОТО СПОРАЗУМЕНИЕ“ – ПРИДОБИВАНЕ НА ПРАВОТО НА КОЛЕКТИВНИ ТРУДОВИ ДОГОВОРИ

На 5 септември 1899 г., след тримесечна блокада, се постига така нареченото „септемврийско споразумение“ или „септемврийски компромис“ между датската Конфедерация на профсъюзите (DsF – *De samvirkende Fagforbund*) и Конфедерацията на датските работодатели (DA – *Dansk Arbejdsgiver- og Mesterforening*).

Споразумението поставя край на най-всеобхватния трудов спор в историята на Дания и се случва по време на най-турбулентната фаза от развитието на новосъздаденото датско профсъюзно движение. Предишната година е основана DsF с цел да поддържа стачен фонд и да осъществява стачни дейности, като осигурява финансова подкрепа от общността. Това време се характеризира със силно безпокойство на пазара на труда, довело до многобройни малки стачки, време, в което социалистическите идеи на формиране на сдружения, оказване на солидарност и трансформиране на обществения ред започват да се вкореняват здраво сред датската работническа класа. Работодателите се борели с профсъюзите, а DA се сблъсква с работодателите в агресивна кампания на присъединяване.

АПРИЛ 1899 Г.: ПОДГОТОВКА ЗА МАЩАБЕН КОНФЛИКТ

Голямата блокада започва със серия дребни стачки с участници от седем града в Ютланд, когато на 1 април 1899 г. група от 400 чираци прави скромно искане за заплати. След няколко неуспешни кръга преговори, на 2 май DA не допуска никой от участващите в стачката чираци.

Условието на работодателите за ново начало на преговорите е списък от осем точки, покриващи теми, свързани не само с взаимоотношенията им със стачкуващите. Тези „осем точки“ същевременно представляват първото предложение на работодателите за очакваните от тях нови на рамково споразумение, като DsF носи основната отговорност да подсигури, че всички постигнати споразумения ще се спазват и уважават. Работодателите поддържат тезата, че споразуменията между представителни организации не трябва да се подлагат на гласуване от членовете на местни организации. Още повече, те настояват на

правото да наблюдават и разпределят работата вътре в предприятията. Всички предходни споразумения трябва да изтекат едновременно на 1 януари, след тримесечен период на предизвестие.

Тези искания са категорично отхвърлени от DsF, която твърди, че това е равносилно на „самоцелна война за заплати“, а работодателите отговарят с разширяване на блокадата до множество други сектори. Общо 40 000 работници са засегнати, над половината от синдикализираната работна сила. Целият конфликт продължава 100 дни, от май до началото на септември 1899 година.

СПОРАЗУМЕНИЕТО В ПОДРОБНОСТИ

Приетото в крайна сметка споразумение става ключова предпоставка за общото развитие на датския пазар на труда, тъй като то полага някои от основите на трудовото право, които са в сила и досега.

1899

Полет на уволнените работници към Улведале, северно от Копенхаген, 1899

Строителните работници се връщат отново на работа след конфликта, продължил почти пет месеца.

Целите, стоящи зад работодателските блокади, са следните:

- да подсилят правото си да наблюдават и разпределят работата;
- да подкопаят успешната стратегия на профсъюзите за осигуряване на подобрения чрез водене на децентрализирани преговори и упражняване на свободното право на стачка на местно ниво, в отделни предприятия (с провеждане на избирателни, целенасочени стачки);
- да създадат централизирана система за консултиране със задължението да поддържа мира в индустрията и да разрешава институционализирани конфликти, за да предпази предприятията от противопоставяне едно срещу друго.

ДА постига основната си цел: наетите работници признават правото на работодателя да им дава инструкции, и също така приема следните условия, приложими при трудови спорове:

- оттегля се задължението за поддържане на мира в индустрията;
- задължително приемане от съвещателни събрания в засегнатите организации;
- предварително предупреждение.

„С настоящото Конфедерацията на датските работодатели (DA) и Датската конфедерация на профсъюзите (DsF) се споразумяват за правото на отсрещната страна да урежда и одобрява трудови спорове. Въпреки това, никоя страна не бива да обявява или да подкрепя блокади или стачки, освен когато такива действия са решени с поне три четвърти от подадените гласове на легитимно събрание, свикано от съответната организация според нейните правилници.“

Цитат от „Септемврийското споразумение“,
(ал. 1, редове 4-8)

СЪОРЕН КИРКЕГОР: ИЛИ – ИЛИ!

В ТЕКСТОВЕТЕ на датския философ Съорен Аби Киркегор (1813—1855) се сблъскват челно баналността на ежедневието с безкрайно възвишеното, личната нищета с абсолютият зов на рая и ада. Според него нищо междинно не заслужава философско внимание. Съответно Киркегор не е написал нито един стандартен философски труд. За него животът опира единствено до самотни души пред техния Бог. Този подход го прави първопроходец на модерния християнски индивидуализъм. Неговият въпрос не е „какво трябва да направи *някой*“, ами „какво трябва да направя *аз*“. На Киркегор дължим фразата „екзистенциални проблеми“. В последствие, след 20-те години на ХХ-ти век, на Киркегор се позовават диалектичната теология, изложена например от Карл Барт (1886—1968), както и течението на Жан-Пол Сартр в атеистичния екзистенциализъм. Мисленето и на двамата автори полага духовните основи на съпротивата срещу фашизма и окупацията.

Киркегор изповядва стриктна форма на християнство, посветена на изпълнение на христовото учение. С духовитост и горчива ирония той се бори срещу съвременната си Лутеранска църква в Дания, осмивайки нейната „протестантска посредственост“ и гнилоост, твърдейки, че църквата и нейното духовенство са свели страданията и смъртта на Христа до повод за доходно свещеническо съществуване.

Лутеранството на Киркегор е мрачно и меланхолично. Така в своята най-известна творба „Или-или“ от 1843 той се жали: „Какво ще се случи? Какво ще донесе бъдещето? Не зная, нямам никакво предчувствие. Когато паякът се повеси от стабилната точка надолу към последствията, той непрекъснато вижда пред себе си празно пространство, в което не може да намери опора, колкото и да се протяга. Така е и с мен; пред мен непрекъснато има празно пространство, а аз съм задвижван от последствие, което се намира зад мен. Такъв живот е объркан и ужасен, нетърпим.“ „ Когато

Вилхелм Марстранд (1818–1873):
Съорен Киркегор

сутрин се събудя, веднага си лягам отново.“ „ Елате, сън и смърт; вие нищо не обещавате, но всичко притежавате.“ Другите му творби също имат тревожно смущаващи заглавия като *Страх и трепет* (1843); *Понятието страх* (1844); и *Болка за умиране* (1849).

Киркегор отхвърля диалектиката на Хегел за триадата (теза, антитеза, синтез). Неговата диалектика е дуално анти-слово, което познава само да-не и или-или. Няма синтез. Киркегор намира системата на Хегел за абстрактна, защото при нея противоречията се разрешават само на абстрактно ниво, докато в реалния живот те остават ясно определени. – Четенето на Киркегор е завладяващо.

КАРЛ-ХЕЛМУТ ЛЕХНЕР

Оставено е на началниците да решават напълно самостоятелно дали да се присъединят към същите организации като работниците, или не.

В замяна, работодателите признават профсъюзите и тяхното право да представляват колективно интересите на своите членове. Едно предварително условие, включено в „Септемврийското споразумение“, е че трудовото възнаграждение и условията на труд трябва да се уреждат от колективни трудови договори – договореност, която става известна като „Датският модел“. Колективните индустриални акции като стачки и блокади вече стават регламентирани.

Споразумението предвижда също и че, когато е възможно, споровете трябва да се решават чрез преговори и посредничество. Ако не може да се постигне съгласие, трябва да е възможно въпросът да се

отнесе към съда. Това започва развитието на отрасловата правна система, приложена понастоящем в Дания, която включва отраслово арбитражно съдилище и отраслово трудово законодателство. И двете страни желаят това развитие. В допълнение е основана и централна система за договаряне.

ВСЕ ОЩЕ С ВАЖНИ ПОСЛЕДСТВИЯ ЗА ПАЗАРА НА ТРУДА В ДАНИЯ

Справедливо е да се опише това развитие като институционализация на класовата борба, където профсъюзите получават своето място в съществуващата обществена и икономическа рамка. Твърди се, че Споразумението е довело до ред в индустриалните взаимоотношения и е способствало за регулиране на трудовите възнаграждения и условията на труд на

пазара на труда като цяло. В началото „Септемврийското споразумение“ е изглеждало да отговаря изцяло на целите на работодателите, но в действителност то насърчава образуването на профсъюзи. Новосъздадената регулирана система за договаряне става ефективен инструмент в ръцете на профсъюзите, с който да извоюват подобрения в заплащането и условията на труд и да осигурят своето политическо влияние.

„Септемврийското споразумение“ става известно като конституцията на индустриалните взаимоотношения и служи като такава в продължение на повече от половин век, до нейната първа ревизия през 1960 година. Но и ревизираното рамково споразумение, както и последващите го поправки, продължават да поддържат основните принципи.

ПИА БАНГ ЙЕНСЕН

ПРИКАЗКИТЕ НА ХАНС КРИСТИАН АНДЕРСЕН, УРОЦИ ПО СЪЧУВСТВИЕ

ПО-КЪСНО, както се случва в началото на XIX-ти век, политическите и обществени ограничения в много европейски страни правят критиката да представлява екзистенциален риск, изход от което предлага така изкусно развития от Ханс Кристиан Андерсен в Дания жанр на приказката. Там наблюдателят е превърнат във фигура на заден план, а сюжетът е пренесен в измислен свят, където може да се каже всичко, без някой да се почувства директно засегнат. Класическите приказки представят на децата установени норми, докато породените от критична мисъл литературни приказки използват този жанр, за да задават въпроси за устройството на света, често с жестокост: защо малката кибритопродавачка е трябвало да измръзне до

Малката кибритопродавачка,
илюстрация от Ханс Тегнер (1852–1932)

смърт? Властта и нормите са ослепителни и е нужен невинният поглед на дете, за да се види голотата на царя в новите му дрехи. Безсмислена ли е несподелената любов? Какво е бъдещето на малката русалка? Умно съставените приказки могат да разгледат всякакви проблеми.

Когато децата слушат приказки те задават въпроси. Приказките на Ханс Кристиан Андерсен поставят проблемите на модерния свят в интимната семейна обстановка и ни принуждават да се изправим пред тях. Те подхранват дебат за нормите и стандартите, които възпитават съчувствие и така проправят път на политически движения, основани на солидарност.

МАРТИН ФОХЛЕР

РЕФОРМАТА НА ДАТСКОТО ОБЩИНСКО НАЧАЛНО И ОСНОВНО ОБРАЗОВАНИЕ (*FOLKESKOLE*) – ПО ПЪТЯ КЪМ ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНА УЧИЛИЩНА СИСТЕМА

1958

Преподавателска ситуация в селско училище в Туборон, Северен Ютланд, юни 1951 г.

Преди датския Закон за образованието от 1958 г. да реформира общинските начални и основни училища, дебатът за задължителното образование предизвиква големи вълнения. В резултат се отменя „прогимназията“ (*mellemsskole*) и пренасочването на децата след шестата училищна година по един от два пътя: общ или академичен, в зависимост от техните лични умения. През 1960 г. в изпълнителна заповед, издадена в изпълнение на Закона за образованието от 1958 г., Комитет по учебната програма съставя насоки за преподаване, а документът, в който са изложени, става известен като „Синия доклад“. Оттук нататък целта на общинското начално и основно образование става създаването на „хармонични, щастливи хора“.

ПОЛИТИЧЕСКОТО БОЙНО ПОЛЕ

Законът *Folkeskole* от 1958 г. заменя предходния закон от 1937 година. Дебатът за образователната политика, предхождащ закона, е съсредоточен върху проблема с липсата на структура в училищната система. По този въпрос битуват три различни гледни точки. Учителски организации и Консервативната народна партия (DKF) представят характерно консервативно, елитарно мнение, като желаят да продължи разделението в училищните поприща. Техните противници, поддръжници на всеобхватното общо образование, подкрепят модела на народните училища *folkeskole*, както е описан и приложен от Н. Ф. С. Грюндвиг (вижте приложените проекти). Сред застъпниците за този политически подход са Йорген Йоргенсен (1888—1974) и неговата Социално-либерална партия (SLP), както и мнозинството в Либералната партия. Някои фракции на Социалдемократите (SD) подкрепят идея-

та за общообразователни училища и по тази причина тази политическа партия лобира усилено за компромис. Основната цел на Юлиус Бомхолт (1896—1969), ключова фигура на Социалдемократите, е да осигури социално равенство между градските и селските общности, което според него можело да се постигне както със съществуващата структурирана училищна система, така и с нейното прекратяване.

КЪМ ВЪВЕЖДАНЕ НА ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНИ УЧИЛИЩА

Тази политическа схватка завършва със споразумение между Социално-либералната партия, Социалдемократите и Либералната партия. Законът *Folkeskole* от 1958 г. силно подтиква закриването на „прогимназиите“ и изравняването на стандартите между градските и селските училища. Общото средно образование вече продължава седем/осем години, последвано от незадължителна осма/девета година или от три години в средно училище (*realskole*). Това разделение на общ и академичен път води началото си от компромис между различните партии. И двата пътя дават възможност на учениците за достъп до средно образование в гимназия (*gymnasium*) с езиков, математически или природонаучен профил. След завършване на първата година всеки ученик може да избере своята специализация.

Целта на училището е да повиши и развие талантите на децата, да засили техните характери и да има даде полезни знания“.

Преамбюлт на Закона *Folkeskole*

ОБРАЗОВАТЕЛНИ ЦЕНТРОВЕ ЗА ВЪЗРАСТНИ В ДАНИЯ – МЕСЕЦИ НА НЕИН- ТЕНЗИВНО ОБУЧЕНИЕ

Единственото общо между образователните центрове за възрастни в Дания и тези в Германия е тяхното название: *folkehøjskole* (на немски е *Volkshochschule*). Там младежите прекарват няколко месеца учейки заедно, в провинцията и в спокойна атмосфера, като не получават сертификат за завършване. Учащите се прекарват времето си там свободно, без да са ангажирани от конкретни цели, и завършат без парче хартия, което да доказва прекараното там време. В Германия това би изглеждало като катастрофално състояние на нещата, но в Дания е доброволна част от личностното търсене на идентичност.

В Германия един курс от 10 вечерни урока може да научи посетителите си на малко испански език или на основите на фотографията, например. Но датчаните са приели по-радикален подход, като отстояват тезата, че хората се нуждаят от образование и трябва да чувстват правото да имат достатъчно време да го получат. Всеки в Дания, който пожелае да си вземе почивка по време на ученето си или след завършване на училище, може да я получи в някой образователен център за възрастни. Всяка година около 3500 младежи, финансирани от държавата, заживяват в провинцията, като учат каквото намерят за интересно. Повечето от преподаваните там предмети са свързани с изкуството и творчеството. Докато повечето млади германци нетърпеливо се втурват от училището към университета, датчаните изобщо не бързат толкова:

„След като завърших училище пътувах много. В Дания е напълно нормално да направиш няколко години прекъсване. Третата си такава година прекарах във *folkehøjskole* като последен опит да открия какво наистина искам да правя.“

Преведен откъс от германско радиопредаване на Deutschlandfunk от 1 август 2015

ЕВА ДЕТЧЕР

ПРЕАМБЮЛЪТ НА ЗАКОНА *FOLKESKOLE*

Преамбюлът е взет директно от Закона *Folkeskole* от 1937 г., който посочва, че: „Целта на училището е да повиши и развие талантите на децата, да засили техните характери и да има даде полезни знания“. (Blau hervorgehoben auf Seite 23 unten – rog) Това въведение остава в сила също и в Закона за образованието от 1975 година. Реформата от 1958 г. води до нови учебни програми, публикуването на „Син доклад“ (*folkeskole*) и на „Червен доклад“ (*gymnasium*), както и до създаването на нови училища из цяла Дания.

СИНИЯТ ДОКЛАД И ВЪЗНИКВАНЕТО НА РЕФОРМИСТКА ТЕОРИЯ ЗА ОБРАЗОВАНИЕТО

Синият доклад е публикуван през 1960—61 г. и съдържа различни предписания, съвети и инструкции, както и насоки за преподаване, предназначени за училищата. До известна степен той се дистанцира от преамбюла на *Folkeskole*, като подчертава предназначението на изложения в него тип училище. Тази формулировка цели да послужи като предупреждение да не се изоставят наследените идеи и практики по отношение на училищното образование в Дания. Определя се цял нов предмет, наречен „ориентация“, за чиято цел се приема предоставянето на информация за обществената среда и предаването на знания за професиите, занаятите и за професионалния и семейния живот. По този начин на по-централно място в педагогическите концепции се поставят нуждите на децата. Съответно подхранването на социални умения и на способността за съвместен живот и уважение стават новата опорна точка на педагогическите съображения. Подчертава се също и че училищата трябва да предоставят на децата възможности за участие в обществен живот и в професионалния свят. Това директно поставя под въпрос тестовите и оценяването на база резултати, съответно довежда до нови учебни и преподавател-

ски методи, нови учебници, аудиовизуални методи на преподаване и въвеждането на два прогресивни метода на обучение: груповата работа и интердисциплинарни процеси.

СЛЕД РЕФОРМАТА ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНОТО УЧИЛИЩЕ Е ЗАСИЛЕНО И СЕ НАБЛЯГА НА ДЕМОКРАТИЧНИТЕ УМЕНИЯ

През 60-те години на XX-ти век става общоприета практика да не се разделят класовете в училище, дори и след петата година на обучение. Повечето ученици избират да продължат образованието си след завършване на задължителното обучение. Въз основа на тази стабилна норма започват нови реформи през 1972 и 1975 година: удължаване на задължителното образование и промяна на учебните програми. Народното училище *folkeskole* вече се състои от 9 години училище плюс незадължителна десета година и незадължителна предучилищна година. Учениците могат да положат своя изпит за завършване на образование, след като са прекарали 8, 9 или 10 години в училище. Реформата от 1975 година променя също и преамбюла, като включва в него (наред с други неща) демократична компетентност, насърчаване на желанието за учене, сътрудничество между училището и дома, но без религиозно обвързване с Националната църква (известна като Църквата на Дания). Този закон позволява разделянето на учениците към общ поток (т.е. за по-малко напредналите) и поток за напреднали в математиката, физиката и чуждите езици. Последваща реформа от 1993 година премахва тези диференцирани потоци. Справедливо е да се каже, че народното училище *folkeskole* се превръща в общообразователно училище, основано на разграничаването между образованието на учениците и личното им развитие, чиято цел е да нагоди учебния процес към личните способности на всеки ученик

ПИА БАНГ ЙЕНСЕН

ХУДОЖЕСТВЕНА ПРОЗА ОТ ГОДИНИТЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА РЕФОРМА

Клаус Рифбиерг (1931–2015): Първият му роман *Den kroniske uskyld* (Хронична невинност) е публикуван през 1958 година. „Ударът [на романа, бел. прев.] е като от бомба. Майка да прелъстява годеника на дъщеря си, при което дъщерята да се самоубие? Всичко това идва малко пре-

калено за датските читатели. Има спорове за зловещия език на автора, за морално и неморално, за драма и мелодрама. Творбата очевидно е вдъхновена от американската литература, в частност от *Спасителят в ръжта* на Дж. Д. Селинджър (из всекидневника Нойе Цурхер Цайтунг (NZZ), 27 април 2015). Това е роман за психологическото развитие, който ярко предава впечатлението за претъпканите условия на живот на младите хора в Дания през 50-те години на XX-ти век.

ПИА БАНГ ЙЕНСЕН, ЕВА ДЕЧЕР

Н. С. Ф. ГРЮНДВИГ определено разделя мненията с времето.* Дори нацистите първоначално го виждат в положителна светлина, но само за да се дистанцират от него по-късно, наричайки го „германомразец“.

Грюндвиг е роден в Удби, Дания през 1783 година и според ситуацията е наричан по различни начини, сред които писател, поет, педагог и политик. Вероятно е справедливо да се каже, че той възприема интелектуалните течения на своето време, рационализма и просветата, и през живота си променя възгледите и действията си драстично, за което немалко влияние имат неколкото му учебни визити в Англия.

Неговите виждания за политиката и образованието оказват силно влияние върху развитието на Дания и нейното дълбоко вкоренено богатство от практики и гледища. Още докато е пастор обобщава своите променени виждания в максимата „*Menneske først og kristen så*“ (Най-напред човек, а след това християнин).

В резултат на това той работи за свобода на образованието и религията и подкрепя зараждащото се женско движение. Обаче най-голямата му грижа е „либерализирането на обществения живот“, поради което днес би бил описан като поддръжник на еманципацията. Загубата на Дания в Германско-датската война (наричана още Втората война за Шлезвиг) отваря път на такъв подход в последващите политически конфликти.

НИКОЛАЙ СЕВЕРИН
ФРЕДЕРИК ГРЮНДВИГ,
1783–1845 г.

По това време Дания е предимно земеделска страна: 97% от населението на страната са фермери. Достъпът до образование е труден за тях, защото няма държавна издръжка за това. Образователната концепция на Грюндвиг е основана на практическия опит на хората, който според него трябва да се използва като трамплин за самостоятелното мислене. Той не вижда смисъл от оценки. Методите на преподаване се основават на диалога, а не на изнасянето на лекции. Самостоятелността и познаването на историята са с цел да подкрепят самочувствието и самопознанието, широкото общо образование е предназначено да насърчи участието в политическия живот, а посещаването на интернатни училища е предвидено да предизвика социално поведение. През 1844 първото народно средно училище (*folkehøjskole*) отваря врати в Родинг.

Такива училища в последствие се

разпространяват из цяла Дания – и все още съществуват.

Първото от тези народни средни училища отбелязва подобрене в отглеждането на земеделски култури и довежда до създаването на кооперативи и рязко покачване на износа към английския пазар. Датските фермери стават значително по-продуктивни от своите германски колеги. Вероятно това е една от предпоставките, която предизвиква южната съседка на Дания да помисли за народни училища, каквито след това се основават най-вече в северна Германия (и по случайност все още съществуват до ден днешен, в забележително разнообразие от форми).

РОЛФ ГЕРИНГ

* Норберт Вогел: За германския поглед върху идеите на Грюндвиг. Вижте тук – <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/grs/article/viewFile/16026/13868>

ЗАКОН ЗА ИКОНОМИЧЕСКАТА СВОБОДА

Прекратена е гилдийната институция и икономическата свобода е разширена чрез закон от 1868 г., допълнен през 1879. Работниците и служителите получават законното право да работят независимо и да се преместват от една област в друга. Въведена е и отговорността за самостоятелно издържане.

ЗАКОН ЗА ЗАСТРАХОВКА ПРИ ЗЛОПОЛУКА

Работодателят е задължен да носи отговорност при трудови злополуки. Този закон изисква застраховка злополука за работниците в индустрията и в строителството с някои изключения. Законът предвижда компенсация за работника при постоянна нетрудоспособност, причинена от трудова злополука.

В случай на смърт вдовицата и децата получават малка издръжка. Основният недостатък на този закон е, че задължението за компенсация не е разширено да покрива и временните наранявания, а само постоянните.

Първите жени – депутати в парламента, 1907

ПРАВО НА ГЛАС

Поражението на руската империя във войната срещу Япония разпалва революция в Русия през 1905 г. и цар Николай II се съгласява да издаде Октомврийския манифест, с който обещава да създаде законодателен парламент, избран чрез широки избори. Във Финландия избухва сериозна стачка, по време на която работническото движение придвижва исканията си за право на глас. Ноемврийският манифест, който царят издава за Финландия, съдържа нареждане към Сената да подготви конституционен ред въз основа на всеобщи и равнопоставени избори. Това е отстъпка от страна на конституционалистите и руските власти спрямо работническото движение и масите.

Изключително напрегнатата ситуация прави възможно прилагането на реформи, които допреди това са били невъзможни, а от друга страна консервативните партии считат за необходимо за момента да се огънат пред радикалните искания.

Финландия става третата страна в света и първата в Европа, която дава право на жените да гласуват на общи и равнопоставени избори през 1906 година. В същото време на жените е позволено да се кандидатираат и на парламентарните избори през 1907 г. са избрани първите жени депутати.

1868

1889

1895

1905

1906

1907

РАЗПОРЕДБА ЗА ЗАЩИТА НА РАБОТНИЦИТЕ И СЛУЖИТЕЛИТЕ ОТ ИНДУСТРИАЛНИТЕ ПРОФЕСИИ

Бързата индустриализация предизвиква дебат относно състоянието на работната сила и през февруари 1880 г. финландският парламент провежда изследване, за да проучи условията на труд в индустриалните професии. Минималната работна възраст е 12 години, работният ден е 6 и половина часа за децата и 12 часа за младежите, а нощните смени са забранени за деца и младежи, както и миньорската работа е забранена за деца и жени. Държавата наема първите професионални инспектори, за да следят спазването на тези правила.

ОБЩА СТАЧКА

Работническата класа със своите профсъюзи израства като сила при протестите срещу режима на руския цар във Финландия. Докато горната класа прокламира независимост, работническата класа изисква признаване на своя статус и правото на глас. Демонстрациите на силата на работническата класа задвижват ерата на организационната дейност. Активността на работническото представителство, започнала в края на 19-ти век, се стабилизира през 1906-1907 година.

Стачен комитет в Тампере, 1905

УЧРЕДЕНИ СА ОРГАНИЗАЦИИ ЗА ПАЗАРА НА ТРУДА

Първите стъпки в сферата на трудовите споразумения са предприети със създаването на финландската Федерация на профсъюзите и финландския Съюз на работодателите. Първите колективни трудови договори са от 1890 г., те засягат словослагателите и печатарите и са сключени между финландския Съюз на книго-работниците и Конфедерацията на печатните къщи.

ЗАКОН ЗА ОСЕМЧАСОВИЯ РАБОТЕН ДЕН

През ноември 1917 парламентът приема нов закон за работното време. Той определя работно време от не повече от 8 часа на ден и 47 часа на седмица. На негов фон се развиват многобройни демонстрации и общата стачка, която блокира Финландия през ноември, а сред буржоазната част от вземащите решения в страната битува страхът, че във Финландия може да се случи революция, подобна на избухналата в Русия по-рано същия месец, когато предвожданият от Владимир Ленин болшевики превземат властта.

Осемчасовите работни дни са едни от основните цели на работническото движение още от края на 19-ти век.

Манифестация за 8-часов работен ден, Хелсинки, 1917

ЗАКОН ЗА ДЕТСКИТЕ НАДБАВКИ

Детските надбавки се появяват във финландското законодателство през 1948 г., следвайки нордическия модел. Това е първата всеобхватна форма на сигурност на доходите. Допреди въвеждането на тези детски надбавки са се плащали надбавки за децата на държавните служители още от 1920-те години.

ПЪРВИ СПОРАЗУМЕНИЯ ЗА ПОЛИТИКА НА ДОХОДИТЕ

Започва периодът на споразуменията за политиката на доходите. Той подчертава ключовата роля на работодателските асоциации и профсъюзите при обществените реформи. Първите споразумения са подписани през 1968, 1970, 1972 и 1974. Споразуменията засягат трудовото ежедневие (подновяване на закона за трудовите договори: свобода на събрания, разширяване на правото на стачка, права на работническите представители, организация, недискриминация и равноправно заплащане), както и жилищната помощ и надбавките за отглеждане на деца, майчинството и други сфери на социалната политика.

Плакат от 1967 г. – Носи каската си

1917

1922

ЗАКОН ЗА ТРУДОВИЯ ДОГОВОР

Законът за трудовия договор за пръв път въвежда годишните отпуски. По това време те са 4 до 7 дни по желание на работодателя. До края на 1930-те години законът за годишния отпуск предоставя свободно време между 5 и 12 дни за трудещите се на постоянна заетост.

1943

1944

ЗАКОНОВО ИЗИСКВАНЕ ЗА УЧИЛИЩНО ХРАНЕНЕ И ЗАКОН ЗА МАЙЧИНИТЕ КЛИНИКИ И ДЕТСКИ МЕДИЦИНСКИ ЦЕНТРОВЕ

Законовото изискване за безплатно хранене в училище (1943) и законът за майчини и детски медицински центрове (1944) създават равенство и повдигат обществения статус на жените.

Плакат за 40-годишнината на изборното право на жените

1948

1965

1968

1969

40-ЧАСОВА РАБОТНА СЕДМИЦА

Работническите организации (профсъюзите) и работодателските организации се споразумяват да преминат към 40-часова работна седмица. По-малко от 10 години по-рано (1958 г.) стандартната работна седмица е 45 часа.

СПОРАЗУМЕНИЕ ЗА РАБОТНИЧЕСКО ПРЕДСТАВИТЕЛСТВО

При определянето на професионална принадлежност в края на 1960-те години е законово установена позицията на работническия представител, която преди това е развита чрез протокол, подписан между организации от пазара на труда през 1955 година. През 1969 е подписано споразумение за работническо представителство между конфедерациите на профсъюзите. През 60-те и 70-те години на XX-ти век са подписани многобройни споразумения между централните организации на работодатели и профсъюзи, засягащи информацията, образованието, използването на външен труд и рационализацията.

1973

ЗАКОН ЗА НАДЗОР НА БЕЗОПАСНИТЕ И ЗДРАВΟΣЛОВНИ УСЛОВИЯ НА ТРУД

Ролята на безопасните условия на работното място е засилена от Закона за надзор на безопасните и здравословни условия на труд. Назначена е администрация за трудова медицина и безопасност и започват работа представители по безопасността на труда.

ВЛИЗА В СИЛА ЗАКОН ЗА ДЕТСКИТЕ ГРАДИНИ

В условията на засилваща се урбанизация законът за детските градини задължава общините да подсигурят наличност в центровете за дневна грижа за деца и в рамките на няколко години броят на тези центрове се увеличава над два пъти. През 1990 година влиза в сила правото на общинска дневна грижа за деца под 3 години.

ЗАКОН ЗА УЧЕБЕН ОТПУСК

Целта на този закон е да повиши образованието и да подобри възможностите за квалифициране на работещото население чрез уреждане на учебен отпуск.

ПОДОБРЕНО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО ЗА БЕЗОПАСЕН И ЗДРАВΟΣЛОВЕН ТРУД И ЗАСИЛЕНО РАВЕНСТВО

Прокарани са поправки в законодателството за безопасен труд, които позволяват на органа за безопасен и здравословен труд да прекратява опасна работа. Законът за трудовите договори забранява дискриминация при наемане, а Законът за равенството влиза в сила.

ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗАЦИЯ

Прокарани са поправки в Закона за сътрудничеството: навлиза сътрудничество на европейско ниво. Подобрени са условията на труд на чуждестранните работници и се обръща внимание на осигуряването на пенсия при нетипични трудови взаимоотношения.

ЗАКОН ЗА ГРАЖДАНСКАТА ИНИЦИАТИВА

Гражданската инициатива е конституционно право, което влиза в сила през март 2012 г. и дава на финландските граждани с право на глас възможността да представят предложение или проектозакон пред парламента, ако поне 50 000 граждани или 1,2 % от имащите право на глас подкрепят инициативата.

ЗАКОН ЗА ПОЛОВО НЕУТРАЛНИЯ БРАК

През декември 2014 г. финландският парламент одобрява поправките в Закона за брака, които в бъдеще позволяват на двойки от един и същ пол да сключват брак. „Гражданската инициатива за равноправни бракове“ събира над 166 000 подписа в подкрепа на промяната на закона и представя въпроса пред парламента.

1973

1978

1979

1987

1995

1996

2006

2012

2012

2015

ЗАКОН ЗА СЪТРУДНИЧЕСТВОТО

С цел подобряване на функционалните и работни условия в компаниите и насърчаване на сътрудничеството между работодателя и персонала, както и между самите членове на персонала, чрез Закона за сътрудничеството е дадена повече власт на представители на служителите да влияят по отношение на тяхната работа и работно място. В началото това засяга работни места с повече от 30 служители. По-късно се разпростира до места с над 20 служители. Законът за омбудсман по сътрудничеството и службата на омбудсмана влизат в сила през 2010 година.

Стачка на работниците в хотелиерството и ресторантьорството, 1991

ЗАКОН ЗА ЗАДЪЛЖЕНИЯТА И ОТГОВОРНОСТТА НА ВЪНШНИЯ ИЗПЪЛНИТЕЛ ПРИ ИЗНЕСЕНА РАБОТА

Законът за задължението на външния изпълнител да докладва и да носи отговорност при използване на външна работна сила задължава всяка от страните по договора да се увери, че неговите/нейните договорни партньори изпълняват своите законови задължения като изпълнители и работодатели. Този закон цели да се пребори с черния пазар и да насърчи честната конкуренция между компаниите и спазването на добри условия на труд. Местната държавна администрация на Южна Финландия предвижда спазване на закона във Финландия. Законът е обновен и подобрен през 2015 година.

ДАНЪЧЕН НОМЕР НА СТРОИТЕЛНИТЕ ОБЕКТИ

Данъчният номер е въведен в строителния сектор, за да комбинира данъчното законодателство със закона за безопасността на труда и да извърши превенция на сивата икономика.

„ЧЕРВЕНАТА ДЕКЛАРАЦИЯ“ ЗАБЪРЗВА ВЪВЕЖДАНЕТО НА ВСЕОБЩИ ИЗБОРИ

Общата стачка от октомври до ноември 1905 е революционно действие, което помита руската царистка империя и Великото финландско княжество, намиращо се под юрисдикцията на Русия. Във Финландия стачката представлява едновременно и общонародно въстание на финландците срещу руската царистка империя, и първата истинска демонстрация на социалната мощ на работническата класа. С общата стачка приключва първият етап на „русификация“ и води до трансформация на йерархичното, основано на имотност общество към парламентарно гражданско общество.

Образованите финландци от средната класа са правили опити да измолят отхвърляне на царската програма за русификация, но техните усилия остават напразни. Необходимото напрежение се натрупва чак когато работническите организации се присъединяват към стачката. Вместо да се задоволи с национални искания, работническата класа изисква по-добро положение в обществото.

Исканията на работническото движение, залегнали в „Червената декларация“, са прочетени от балкона на общината в Тампере на 1 ноември 1905 г. по време на общата стачка Събралият се да ги чуят 40 000 работници ги аплодират с одобрение.

Декларацията се състои от четири точки. Първи и най-важен е призивът на работниците за оставка на правителството на автономното Велико княжество. Второ е искането им за всеобщи и равнопоставени избори. На трето място изискват край

1905

на руското потисничество. И последната, четвърта точка, е искане за по-голям обхват на свободата на сдружаване, на събиране и на словото.

Два дни по-късно Декларацията е приета в Хелзинки и нарочно събрание, включващо представители на работниците, избира вътрешно правителство. На следващия ден царят подписва манифест, съставен от временното правителство, с който свиква „Събрание на общините“ и упълномощава новия Сенат да поднови парламента.

На 20 юли 1906 г. цар Николай II потвърждава новия изборителен закон и новия ред на управление на Великото княжество и така създава модерен еднокамарен парламент във Финландия.

Първите всеобщи избори на страната, които са основани на общ и равноправен вот, се провеждат от 15 до 16 март 1907 година. Броят на хората с право на глас се покачва от 126 хиляди финландски

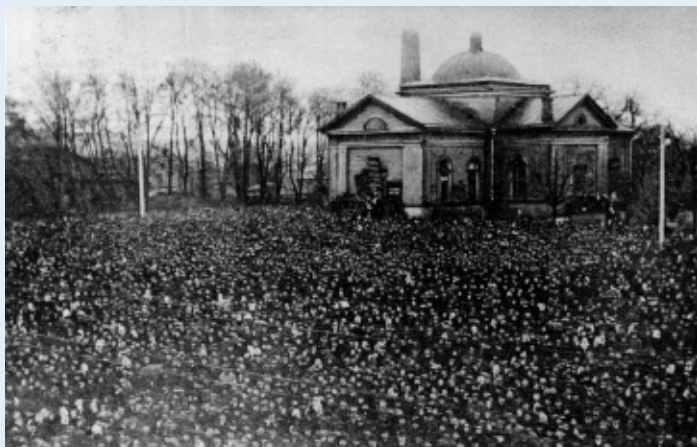
мъже при предишния йерархичен ред до 1 милион и 273 хиляди финландски мъже и жени на възраст над 24 години при новата система. Жените финландки стават първите представителки на своя пол в Европа с право да гласуват и да се кандидатира на избори. На първите избори в парламента са избрани 19 жени.

„САМО ЗАЕДНО МОЖЕМ ДА ОТСТОЯВАМЕ ПРАВАТА СИ“

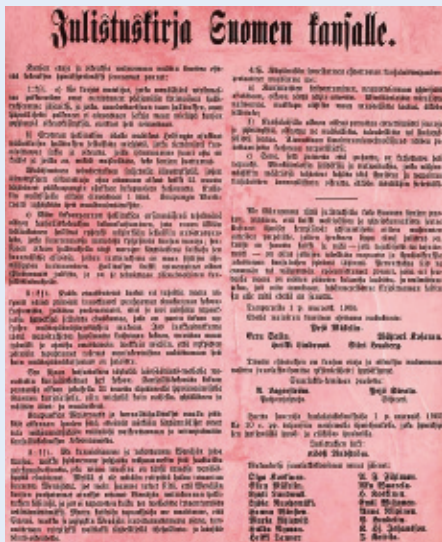
За финландската работническа класа този натрупан опит в общественото пробуждане се сблъсква с ограничените свободи, свързани с ранния индустриален капитализъм в страната. В сравнение с другите европейски страни, индустриализацията на Финландия си случва късно и, макар и сравнително бързо, само в скромен мащаб. През втората половина на XIX-ти век броят на работниците в индустрията се покачва десеткратно и се увеличава с по 5% на година.

УСПЕХЪТ НА ИНДУСТРИАЛНАТА БУРЖОАЗИЯ

Това, което задвижва процеса на индустриализация, са икономическите реформи, които Сенатът прокарва, за да либерализира предприемаческата дейност. Тези реформи са плодове на дълга и тежка борба на градските средни класи срещу аристократичната буржоазия, която се е била вкопчила в традиционните ценности на Финландия и предпочитала чистотата на селските райони пред димящите комини на фабриките в градовете. Джеймс Финлайсън, основател на едноименната

Общата стачка от 1905 г.

Така нареченият „Червената декларация“ на Тампере (1905), написан от Иржо Мекелин, умерен финландски социалдемократ

СВОБОДА И ПРЕПИТАНИЕ

Надеждите за по-добро заплащане и повече свободи привличат селското население към фабриките. До края на XIX-ти век фабричните градове се разрастват бързо поради четирикратното нарастване на броя на работниците.

За работещото население на тези градове капиталистическата икономическа система означава промяна в начина, по който покриват разходите си за живот, както и преминаване към собствена разменна търговия. Въпреки дефицитите, работата на надница предлага на много хора възможността за по-добро препитание. Между гладните години и Първата световна война е изчислено удвояване на brutния вътрешен продукт на страната и на средните реални доходи на работещото население.

С прехода си от слугини към фабрични работници младите жени успяват да увеличат стандарта си на живот повече от всеки друг. Работниците разглеждат индустриализацията в позитивна светлина, тъй като тя изглежда им предлага свобода и развитие, за разлика от старото йерархическо общество, в чиято основа е собствеността.

В контраст на това никаква такава промяна не се усеща от селските работници извън градовете; ситуацията е подобрява само за стотиците хиляди, които се преместват в индустриалните центрове на Финландия, Русия и Америка.

ПОЛИТИЗИРАНЕТО НА РАБОТНИЧЕСКАТА КЛАСА

Как възниква политическа класа от трудовото население? Изглежда правдоподобно финландската работническа класа изглежда да следва класическата схема на развитие: най-напред капиталистическата индустриализация създава наемните работници; след това, в опит да подсилят позициите си, тези работници се опълчват на властта и образуват класа на съзнаващи социалистическите цели хора. Обаче, според професора по история Пертти Хаапала, този модел не е бил приложен във Финландия.

текстилна фабрика в Тампере, е един от хилядите британци, споделили техническите познания на Великобритания с останалия свят.

Издигащата се индустриална буржоазия се стреми да се сдобие с икономическа мощ, като привлича успешни и често чуждестранни майстори занаятчии и механици, които донасят със себе си водещи технологии от чужбина. Има много подобни примери на имигранти от други европейски страни, основали свои фабрики във Финландия.

ТРАНСФОРМАЦИЯТА НА СЕЛСКОТО НАСЕЛЕНИЕ В РАБОТНИЧЕСКА КЛАСА

Вторият важен фактор е по-голямата мобилност на зависимата класа. Допреди това обикновените хора, особено в селските райони, са били дълготрайно закрепени към своето местоживее и принудени от закона да търсят правната подкрепа на земевладелци, работодатели и енории. Това често означавало работа на годишна заплата и подчинение на заповедите на земевладелеца. Това устройство е уредено с цел селското население да се подсилят като евтина работна ръка. Жителите на градовете били по-свободни.

„Годините на големия глад“: 1867 и 1868, отнемат живота на 150 000 финландски граждани. Въпреки неоспоримата роля на епидемиите, основна причина за тази смъртност е гладът. Слабите земеделски добиви в продължение на няколко години изчерпват запасите от зърно. За капак на това, земевладелците имали храна, но не и фермерските работници. Хлябът станал символ на власт. Гладът принудил много хора да търсят работа и да просят за храна.

Гладните години подтикват Сената към законодателни промени в опит да ускори признаването на свободата на предприемачество и да премахне бариерите пред работническата мобилност. По закон от 1872 г. само непълнолетните, хората в напреднала възраст и болните имат право на издръжка. Оттогава водещият принцип става правото (впоследствие развито до задължение) на човек да работи, за да се изхранва.

Законовите промени превръща работните взаимоотношения в индивидуален договор между работодател и работник, като и двете страни могат да го прекратят с предизвестие от две седмици. Макар законът да поддържа патриархалния си характер, тази негова поправка узаконява „свободния наемен работник“.

Работна сила на текстилните фабрики Finlayson през 1896 г.

Образованите средни класи четат за работническите въстания в Европа и правят съвместен опит да „цивилизоват“ работническото население. Основната идея е да се създадат образователни програми, които да учат какво е да си финландец, с оглед да поддържат социалния мир, а също и да укрепят собствената си власт, като се съюзят с народа и същевременно поддържат наистина силен идеала на демократичното общество.

Идеалът на съдействието започва да се разпада, когато членуващите в „приятелските общества“ работници се сблъскват

с членове на образованите класи за правото на глас. На работниците е дадено да вкусат от свободата, но не и да гласуват на националните избори. Дори и на местно ниво само на някои от тях е дадено право на глас, което в повечето случаи е зависело от доходите им. Вестта за равенство и справедливост е пристигнала, но когато идеалът на работещото население се сблъсква с жестоката реалност единственият начин за подобряване на ситуацията се оказва независимата организация. Затова работниците се организират в търговски сдружения и образуват Фин-

ландската работническа партия (сега SDP) през 1899 година. През 1905 г. това политизиране на работническата класа кулминира в обща стачка, от която тя се издига като могъща обществена сила.

Изглежда също и че наемните работници, създадени от капиталистическата система на XIX-ти век, не възприемат капитализма като екзистенциална заплаха. Затова работническата класа започва да се организира, макар и основно с цел да участва в съвременното си буржоазно общество, а не в опит да го превземе. Чрез участие в зараждащото се гражданско общество, работническата класа се опитва да премахне неравенствата в йерархичното общество на собствеността. Според

възприемат идеята за националността по време, когато класовите граници на старото общество все още са много силни и се зараждат едновременно националната държава и буржоазното общество във финландския край на Руската империя. Силата на финландското работническо движение се обяснява с комбинацията от тези фактори, а не с промяната, донесена от индустриализацията.

ЮХАНИ ЛОХИКОСКИ

АУРА КИСКИНЕН: ОСИГУРЯВАНЕ НА РАВНИ ПРАВА

Финландската профсъзна федерация (SAJ) е основана през април 1907 година. Основният повод за нейното създаване е общата стачка от 1905 г., която категорично поставя работническата класа във фокуса на финландското общество, слага край на старото йерархическо общество, основано на имотността и въвежда всеобщото и равнопоставено гласуване. Като най-голяма партия след изборите от 1907 г. се явяват социалдемократите, взели 37 % от гласовете.

Синдикализацията е напредвала със скокове и падове през предходните години, поради което стават необходими здрави организационни структури. На учредителното събрание на SAJ присъстват почти 400 делегати, представляващи работническите асоциации

и нарочни комитети. Това събрание възприема принципа на равнопоставеност между политическото и синдикалното движение. През първата година на SAJ нейните членове нарастват до 25 000.

Аура Кискинен е сред агитаторите зад SAJ. Тя обикаля страната да говори

Аура Кискинен

(наред с други неща) за важноста на създаването на женски организации. Кискинен е учила в начално училище във Виборг и от шестнадесетгодишна работи като прислужница в многобройни домакинства. Тя е членувала в Съюза на домашните прислужници, който впоследствие става Съюз на слугите, и гръмко се застъпва за осемчасов работен ден на домакинския персонал.

Допреди Финландската гражданска война Аура Кискинен е депутат в няколко сесии на парламента. Тя е и член на Финландския комитет по безработицата. Освен това Кискинен представлява интересите на жените на Женския конгрес в Копенхаген през 1910 година, където започва Международния ден на жената.

ЮХАНИ ЛОХИКОСКИ

ПРАВОТО НА ГРИЖА ЗА ДЕЦАТА НАСЪРЧАВА РАВЕНСТВОТО НА ПАЗАРА НА ТРУДА

Урбанизацията във Финландия се развива скокообразно от 1960 г. и по същото време започват целенасочените опити за укрепване на финландската социална държава. Една от ключовите иновации в тази връзка е Законът за дневната грижа, приет в началото на 1970-те години.

60-те години на XX-ти век са белязани от сериозни сътресения във финландското общество. Само до преди две десетилетия Финландия е била предимно селскостопанска страна. Близо половината финландци са били заети в първичното производство и около три четвърти от населението на страната е живяло в селските райони.

Основните индустриални сектори на Финландия са били горското стопанство, металообработването и текстилната индустрия. На фона на това урбанизацията създава многобройни ра-

ботни места в строителството, а третичният сектор започва да се нуждае от персонал в транспорта, търговията и администрацията. Наред с други професии, все още скромният публичен сектор наема учители, лекари и полицаи. По това време значително голям работодател е и финландският железопътен оператор.

От друга страна, механизацията на селското и горско стопанство намалява нуждата от труд в земеделието и много малки бизнеси се принуждават да затворят. В същото време, индустрията започва да привлича селските работници към градовете. С отслабването на позициите на малките бизнеси, младите хора започват да мигрират от провинцията към градовете в търсене на работа. В резултат на тези процеси селското население на Финландия намалява с няколко милиона в рамките на 50-те и 60-те години на века.

До 1970 г. вече по-малко от половината финландско население живее в провинцията.

1973

ЖЕНИТЕ ЗАСИЛВАТ ПОЗИЦИИТЕ СИ НА ПАЗАРА НА ТРУДА

Финландската социална държава се оформя най-сериозно между 1950 и 1970 г. През този период се въвеждат задължителните социални осигуровки и значително се разширява предоставянето на социални и здравни услуги.

След дълго време на разделение, обновяването на системата става възможно, когато профсъюзите постигат консенсус и общите избори се печелят от леви партии в края на 60-те години.

Като резултат на това идва едно от най-важните нововъведения в семейната политика през 1970-те години: Законът за дневната грижа от 1973.

Жените участват заплатено на пазара на труда от самото начало на процеса по индустриализация в края на 19-ти век. Сред сферите с преобладаващо женска работна ръка били производството на кибрит и

Демонстрация в Хелзинки, изискваща услуги за детски грижи от местната власт през 1968 г.

текстилни индустрии. Но през първата фаза на индустриализацията жените обикновено се оттегляли от професионалния живот, когато създавали свое семейство. Преобразуването на обществото и урбанизацията дават тласък на все повече увеличаващо се търсене на работна ръка в обслужването и в други икономически сектори, които наемат предимно жени, както и в публичния сектор. Това създава необходимостта от създаване на система за детски грижи, за да се удължи периодът на работоспособност на жените.

Различните политически партии имали значително различаващи се идеи за начина на организация на грижите за децата. Много от дебатите се въртели около опорната точка за това кой да има правото да се възползва от детските грижи, предоставяни от местните власти. Според някои, нивото на доходите трябвало да бъде фактор при определянето на кои семейства да се предложи място в местните учреждения за дневни детски грижи, докато други от дебатиралите искали да принудят жените да се върнат обратно по домовете си. Левите партии силно подкрепяли публично финансираните центрове за детски грижи, центристката партия се застъпвала за детски надбавки за жените, които се грижели за децата си у дома, а дясната консервативна партия предлагала данъчни отстъпки за финансиране на домашни помощници.

Проблемът за организацията на детските грижи е притискащ за семействата от работническата класа, в които и двамата родители са наети срещу заплащане, но средствата им не стигат за покриване на детски грижи. Жените са били принудени да останат у дома и да се грижат за децата, ако това изобщо е било възможно. Различни професии и граждански организации насочват вниманието към тази нещастна ситуация, като организират петиции и демонстрации в края на 60-те години.

Финландската система за дневни грижи за децата се заражда под обществен натиск. Предоставянето на детски грижи се превръща в една от ключовите социополитически мерки за полагане на по-разумни основи на обществото в бързо урбанизиращата се страна. Идеологията зад

Протест за достатъчно места в детските градини, 1972

Законодателната реформа повдига новата идея, че жените също имат право на професионална кариера и че децата имат право на добри, развиващи и качествени грижи извън домашната си среда.

възникването на услугите за грижа за децата е силно повлияна както от трудовата политика, така и от съображения в защита на детето.

Първоначално замислена да отговори на нуждите, продиктувани от политиката за заетостта, развитието на системата за детски грижи повлиява икономическия растеж на финландското общество и по-специално участието на жените в професионалния живот и създаването на възможности за обучение. Така тази система насърчава равенството между половете във финландското общество.

Преди законодателната реформа броят на местата в детските градини е силно ограничен, което затруднява жените да преминат към заплатена трудова заетост. Законът за дневните грижи, който влиза в сила през 1973 г., задължава местните власти да осигурят достатъчно места в детските градини. Тази мярка увеличава над два пъти броя на местата в центровете за детски грижи само за няколко години.

Законът за дневните грижи приключва и друга фаза от историята на ранното образование във Финландия: традиционните названия на учрежденията за дневни грижи за различните възрастови групи като детска градина или *crèche*, са заменени от един термин: *päiväkoti*, грубо означаващ „дневна детска стая“. Същевременно условията на предоставяне на грижи, които не са били еднакво регулирани дълго време и значително се различавали по своето качество, се подобрили. Например не е имало официален орган, който да проверява качеството на частните грижи, предоставяни от така наречените „семеенни центрове за дневни грижи“ или *perhepäiväkoti*. Дотогава съществуващият Закон за закрила на детето просто е предписвал на местите власти задължението да организират дневни грижи, за да посрещат възникващите нужди.

ЮХАНИ ЛОХИКОСКИ

YHDISTYS 9 НАСТОЯВА ЗА ДЕБАТ ЗА РАВНОПРАВИЕ НА ПОЛОВЕТЕ

Във Финландия 60-те години са тясно свързани с разгорещения дебат за равнопоставеността на половете.

„През лятото на 1965 г. Кати Пелтола и Ритва Маюри възнамерявали да отидат за по бира в ресторант на име Вана. Обаче портиерът спазвал дадените му заповеди: да не допуска жени, които не са придружавани от мъж! По това време многобройни групи жени системно провокирали такива „блюстителни на реда“, като се обличали изискано и влизали в пространни и ожесточени спорове с тях. В този случай портиерът също им се развикал, докато двете жени накрая се отказали.

Но чашата на Кати преляла. Трябвало да се направи нещо. – „Налагаше се да създадем асоциация!“.

В своите мемоари* Йохан вон Борсдорф живо обрисова разпространените през 1960-те години предрасъдъци спрямо жените. Макар светът да се променял по много различни начини, все още битували множество остарели идеи, които продължавали да държат за заложници умовете на хората, особено из коридорите на

властта. Личните преживявания на жените ги подтикнали да образуват нова социалнополитическа организация.

В журналите на новото ляво движение се ширели оживени дискусии относно мъжките и женските роли и през февруари 1966 в една претъпкана зала в Хелзинки е основана асоциацията Yhdistys 9.

Yhdistys 9 призовава за пълно социално равенство между мъжете и жените. Асоциацията се противопоставя не само срещу подчинената роля на жените, но също и срещу специалните изключения и привилегии за тях, като така отхвърля предложената от множество женски организации идея за специални „женски дела“ в политиката. Традиционните женски организации обаче не допускали разрушаване на архетипа на майката. Според тях прерогативът на майката да отглежда децата си е неоспорим.

С разпалването на дебата за равнопоставеността на половете, женските организации

основани както сред работническото движение, така и в по-широкото гражданско общество, успяват да бъдат чути и да работят за подобряване на равнопоставеността.

Новото ляво движение преминава през пространна дискусия дали е добре да съществуват различни женски организации. Разглеждан е като проблемен и въпросът как да участват мъжете, които също искат да се застъпят за равнопоставеността.

Принципът на Yhdistys 9 от самото начало е да допуска присъединяването на мъже. Те дори насърчават мъжкото членство, което винаги се приема добре от асоциацията. В резултат на това една трета от членската маса на асоциацията е съставена от мъже. Също така, мъже заемат места в борда и понякога дори председателската роля.

Yhdistys 9 се съсредоточава и върху професионалния живот. Те планират по-тясно сътрудничество с профсъюзите за осъществяване на връзки с организираното работническо движение. Целта е да се подсили позицията на жените както в професионалната сфера, така и сред синдикалното движение.

Равнопоставеността на половете и професионалният живот стават предмет на демонстрация в Хелзинки в края на 1960-те години, където активисти на Yhdistys 9 призовават за дневна семейна грижа на местно ниво.

Yhdistys 9 се смекчава, когато става ясно, че техните действия дават резултати и исканията им се включват в манифести на партии и в процесите на вземане на социални решения. Много от активистите на движението тогава започват да се включват в партийната политика. По същото време, през 1972 г., е основан държавен Съвет за равнопоставеност на половете (TANE), за да насърчи равнопоставеността още повече.

Yhdistys 9 се появява на първа страница на вестника на финландските социалдемократи на 15 февруари 1966 г. Киммо Лепо, Кати Пелтола, Ритва Турунен, Клаус Мякела и Маргарета Миквиц представяват асоциацията на първата си пресконференция.

* Йохан Борсдорф: Kun Vanha vallattiin. Тамми, Хелзинки 1986, стр. 166

Ежен Делакруа:
Свободата води народа, 1830

ДЕКЛАРАЦИЯ ЗА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА И ГРАЖДАНИНА

Тази декларация посочва фундаменталните права, които все още са в основата на френските закони: свобода, равенство пред закона, братство и право на собственост. Според Декларацията от 1789 г. за гарантирането на тези права е необходимо разделение на законодателната, изпълнителната и съдебната власти.

ЗАКОН ЗА НЕДЕЛНИЯ ПОЧИВЕН ДЕН

След като този закон въвежда неделния почивен ден, той е отменен през 1880 г. и въведен отново през 1906 г.

ДЕКРЕТЪТ ОТ 27 АПРИЛ 1848: ПРЕУСТАНОВЯВАНЕ НА РОБСТВОТО ВЪВ ФРЕНСКИТЕ КОЛОНИИ

Поради поправки в закона или неговото недобро прилагане, ефективната и пълна отмяна на робството става чак след 1870 година.

ЗАКОНЪТ ОЛИВИЕ ОТ 25 МАЙ 1864: КОАЛИРАНЕТО В ОБЕДИНЕНИЯ ПРЕСТАВА ДА БЪДЕ ПРИЕМАНО ЗА ПРЕСТЪПЛЕНИЕ

Законът Шапелие от 1791 г., който забранява всякаква форма на коалиране, прави незаконно всякакво сдружаване в сферата на труда (напр. стачки, корпорации и профсъюзи). Законът Оливие приема за такива само временните коалиции, каквито са стачките, но профсъюзите вече са толерирани и в резултат на това се развиват. Следователно този закон става първата стъпка към профсъюзен закон.

ЗАКОНЪТ ФЕРИ ОТ 28 МАРТ 1882 ЗА ЗАДЪЛЖИТЕЛНОТО ОБРАЗОВАНИЕ

Този закон въвежда безплатно, светско задължително образование за момчета и момичета на възраст до 13 години. Възрастовата граница е увеличена до 14 години през 1936 и после до 16 години през 1959.

ЗАКОНЪТ ОТ 2 НОЕМВРИ 1892: СЪЗДАВАНЕ НА ТРУДОВАТА ИНСПЕКЦИЯ

Чрез този закон трудовата инспекция приема съвременната си форма, където инспекторите са държавни служители. На практика Трудовата инспекция е създадена през 1874 г., но тогавашният закон не е позволявал създаването на такъв корпус от инспектори.

ГРАЖДАНСКИ КОДЕКС ОТ 1804

Този кодекс все още управлява гражданското законодателство във Франция. Основан от Наполеон Бонапарт (поради което понякога е наричан Кодексът на Наполеон), френският граждански кодекс вдъхновява правната система на няколко държави (сред които двете Сицилии, Холандия, Румъния, Италия, Португалия и Испания).

СЪЗДАВАНЕ НА ПЪРВИЯ ТРУДОВ ТРИБУНАЛ В ЛИОН

Трибуналет е създаден с цел да разрешава спорове между производители на коприна и работници в копринопроизводството. Вторият трудов трибунал е основан чак през 1845 г. (за металната индустрия) и през 1847г. е разширен до всички отрасли.

ЗАКОНЪТ ОТ 22 МАРТ 1841: ЗАБРАНА ЗА ПОЛАГАНЕ НА ТРУД ОТ ДЕЦА ПОД 8 ГОДИНИ

Този закон е гласуван в отговор на публикацията „Изучаване на физическото състояние на работниците“ на д-р Вийерме, която разкрива, че деца работят в ужасяващи условия на труд. Законът също така ограничава продължителността на дневните смени за деца от 8 до 12 години на максимум 8 часа, както и ограничава нощните смени. По-късни закони от 19-ти век прогресивно ограничават труда на деца и жени (като закона от 1892 г., който ограничава работния ден за жените до 11 часа и забранява нощните смени за тях). Създаден е инспекторат по труда за непълнолетни, който да наблюдава приложението на закона от 1841 г. (създаване на трудовата инспекция).

ЗАКОНЪТ ОТ 29 ЈУЛИ 1881 ЗА СВОБОДАТА НА ПРЕСАТА

Той признава свободата на пресата в определени граници. За първи път е забранено и преследвано провокирането на омраза на расова основа.

ЗАКОНЪТ ВАЛДЕК-РУСО ЗА ПРОФСЪЮЗИТЕ

Синдикатите стават официално признати.

Пиер
Валдек-Русо

ЗАКОН „ВАЛДЕК-РУСО“ ОТНОСНО ДОГОВОРИТЕ ЗА СДРУЖАВАНЕ

Законът регламентира свободата на сдружаване и признава юридическата правосубектност на съюзите.

ЗАКОНЪТ ОТ 13 ЮЛИ 1907 Г.: ПРИЗНАВАНЕ НА ПРАВОТО НА ДОСТЪП ДО СОБСТВЕНОТО СИ ТРУДОВО ВЪЗНАГРАЖДЕНИЕ ЗА ОМЪЖЕНИТЕ ЖЕНИ

Вътрешността на
фабриката Rousset,
шивашко ателие,
края на 19-ти век

ЗАКОН ЗА ОСЕМЧАСОВ РАБОТЕН ДЕН

За продължителността на командировката
е наложено ограничение от 8 часа.

ПРИЗНАВАНЕ НА ПРАВОТО НА ГЛАС НА ЖЕНИТЕ

Жените са допуснати да гласуват за първи път през 1945 г. на местните избори и на следващата година на изборите за Велико народно събрание (свикано да подготви конституцията на Четвъртата френска република, която е трябвало да се приеме с референдум).

КОНСТИТУЦИЯ НА ПЕТАТА РЕПУБЛИКА

В преамбюла, който се включва през 1958 г. в Конституцията на Петата република и чиято конституционност се признава юридически на 16 юли 1971 г., се признават следните права: право на организиране на стачки; равни права за мъжете и жените; право на убежище за чужденците; право на работа (и необходимостта от това да се полага труд); право на подходящи средства за препитание; равен достъп до образование, до менторство, до професионално обучение и култура; право на здравна защита; право на участие и колективно определяне на условията на труд и на управление на предприятията, право на почивка и свободно време...

КОНСТИТУЦИЯТА ОТ 4 ОКТОМВРИ 1958 (ПЕТА РЕПУБЛИКА):

Тя запазва преамбюла на Конституцията от 1946 г. и на Декларацията за правата на човека и гражданина от 1789 година. Тази конституция засилва изпълнителната власт (в частност, Президентът на Републиката трябва да бъде избран пряко на всеобщи избори), като мярка срещу правителствената нестабилност, преобладаваща при Третата и Четвъртата република.

1898

ЗАКОН ЗА ОТГОВОРНОСТТА ПРИ ТРУДОВИ ЗЛОПОЛУКИ

Този закон бива допълнен през 1919 със закон за професионалните заболявания, който въвежда първите две таблици на последиствията за здравето, свързани с излагане на олово и живак.

1901

ЗАКОН ЗА РАЗДЕЛЕНИЕТО МЕЖДУ ЦЪРКВАТА И ДЪРЖАВАТА

Този закон гарантира принципа на свобода на мнението и свободата на вероизповеданието. Той заявява, че Републиката „не може да признава, наема или субсидира никоя религия“. Само областта Елзас-Мозел продължава и до днес да не зачита този закон и остава под влиянието на Конкордата от 1801 година.

1905

1907

ЗАКОН „ЕНЖЕРАН“ ОТНОСНО РЕГЛАМЕНТИРАНЕТО НА ОТПУСК ПО МАЙЧИНСТВО

В полза на майките се създава право на отпуск по майчинство от 8 седмици. В същото време обаче за този срок законът не предвижда парични обезщетения. Едва през 1929 г. се въвежда обезщетение при отпуск по майчинство за заетите от всички сектори.

1909

1919

СПОРАЗУМЕНИЯ МАТИНЬОН ОТ 7 ЮНИ 1936 Г. (СЛЕД ПОБЕДАТА НА НАРОДНИЯ ФРОНТ НА ПАРЛАМЕНТАРНИТЕ ИЗБОРИ)

Тези споразумения установяват 40-часовата работна седмица и принципа на платения отпуск. По това време са се давали две седмици платен отпуск. Законът гарантира трета седмица платен отпуск през 1956 г., четвърта седмица през 1963 г. и накрая пета седмица през 1982 година. Споразуменията Матиньон също така дават начало на колективните трудови договори.

1936

1944

1945

НАРЕДБИ ОТ 4 И 19 ОКТОМВРИ 1945: СЪЗДАВАНЕ НА СОЦИАЛНО ОСИГУРЯВАНЕ

С тези наредби се създава системата на социално осигуряване във Франция. Социалното осигуряване е разделено на четири клона, всеки от които покрива определен риск: клон за болест (включващ здравеопазване, здравни разходи и компенсации за отпуск по болест), клон за трудови злополуки и професионални заболявания, клон за напреднала възраст (правото на пенсионране) и семеен клон (семеен надбавки, жилищни субсидии).

1946

1950

СЪЗДАВАНЕ НА ГАРАНТИРАНА МЕЖДУПРОФЕСИОНАЛНА МИНИМАЛНА РАБОТНА ЗАПЛАТА (SMIG)

На 2 януари 1970 г. е преименувана на „междупрофесионална минимална работна заплата за растеж“, но целта остава същата: да се гарантира минимална работна заплата за всички наети работници.

1958

1965

РЕФОРМА НА СЪПРУЖЕСКИЯ ИМУЩЕСТВЕН РЕЖИМ ОТ 13 ЮЛИ 1965

Съпругът вече не е „глава на семейството“. Съпругата вече може да упражнява професия и да отваря банкова сметка без разрешението на съпруга си.

ЗАКОНЪТ ВЕЙЛ ОТ 17 ЯНУАРИ 1975

Този закон позволява предизвикан аборт при определени обстоятелства. От 1982 г. предизвиканият аборт се покрива от социалната осигуровка.

ЗАКОНЪТ ОТ 11 ЈУЛИ 1975: РЕФОРМА НА РАЗВОДА

Установяване на развод по взаимно съгласие. Допреди това развод се е допускал само при вина на единия от съпрузите.

Изискването работата да не убива и разболява е било и остава една от основните задачи на профсъюзите. Разногласията по този въпрос през 1982 г. във Франция водят до създаването на комитет по въпросите на труда, здравеопазването и хигиената в предприятията, в който участват работниците.

ЗАКОНИТЕ АУРО ОТ 1982 Г.

Това са четири закона, приети през 1982 г. за регулация на правата на наетите от компании работници и служители. Развитието включва: създаване на правото на наетите да обсъждат своите условия на труд; ежегодно задължение за договаряне на работно заплащане, времетраене и организация на труда; установяване на правото на наетия да се оттегли в случай на сериозен и непосредствен риск; забрана на налагането на наказания или уволнението на работници и служители поради политически възгледи, синдикална дейност или религиозни убеждения; отделяне на средства за работническия комитет; създаване на Комитета за здравословни и безопасни условия на труд (CHSCT).

РЕГЛАМЕНТИРАНЕ НА СЕКСУАЛНИЯ ТОРМОЗ КАТО ПРОВИНЕНИЕ

Урежда се със закон от 2 ноември 1992 г., който регламентира какво представлява сексуалният тормоз на работното място. Законът от 22 юли предвижда наказание за упражняване на домашно насилие, като потвърждава, че ако се окаже, че жертвата е партньорът или партньорката, това представлява утежняващо обстоятелство в „престъпление срещу физическата неприкосновеност на личността“.

РЕФОРМА НА ЗАКОНА ЗА НАСЛЕДСТВОТО, 3 ДЕКЕМВРИ 2001

Извънбрачните деца се ползват от същите права за наследяване като децата, родени в рамките на брака.

1975

1975

ЗАКОН „АБИ“: УРЕЖДАНЕ НА РАВЕНСТВО МЕЖДУ ПОЛОВЕТЕ В ОБРАЗОВАТЕЛНАТА СФЕРА

Съотношението момичета/момчета в училищата и в класовете е регламентирано за всички етапи от обучението.

1975

1980

СЕКСУАЛНОТО НАСИЛИЕ, КРИМИНАЛИЗИРАНО СЪС ЗАКОН

Законът предвижда наказание от 15 години затвор.

1981

ЗАКОНЪТ БАДЕНТЕР ОТ 9 ОКТОМВРИ 1981: ПРЕУСТАНОВЯВАНЕ НА СМЪРТНОТО НАКАЗАНИЕ

Последната смъртна присъда във Франция е извършена през септември 1977 г. чрез гилотиниране. Максимално наказание по френското наказателно право става доживотният затвор.

1982

ПОСТАНОВЛЕНИЕ ЗА УСТАНОВЯВАНЕ НА 39-ЧАСОВА РАБОТНА СЕДМИЦА

(и за осигуряването на пета седмица платен отпуск)

1982

НАРЕДБА ОТ 25 МАРТ 1982: ЗАКОНОВАТА ВЪЗРАСТ НА ПЕНСИОНИРАНЕ СТАВА 60 ГОДИНИ

Допреди това и от създаването на социалното осигуряване през 1945 г., законовата възраст на пенсиониране е 65 години. Впоследствие все пак тази възраст се намалява на 62 години със закон от 2010 година.

1982

1983

ЗАКОНЪТ РУДИ ОТ 13 ЈУЛИ 1983: ПРОФЕСИОНАЛНА РАВНОПОСТАВЕНОСТ МЕЖДУ МЪЖЕ И ЖЕНИ

Този закон забранява всякаква професионална дискриминация въз основа на пол.

1988

СЪЗДАВАНЕ НА ГАРАНТИРАН БАЗОВ ДОХОД (RMI)

Този закон позволява на всички граждани да се възползват от базов доход, ако не работят и не получават друг доход. От 2007 до 2009 година гарантираният базов доход (RMI) е заменен от добавки към работната заплата (RSA), за да се насърчат неработещите хора да намерят работа.

1992

2000

ЗАКОНЪТ ОБРИ II ОТ 19 ЯНУАРИ 2000

Законово определената продължителност на работната седмица е променена на 35 часа. По-късни закони дават повече свобода на компаниите (например, законът TEPA от 2007 г. позволява извънреден труд над тези 35 часа).

2001

2013

ЗАКОНЪТ ОТ 17 МАЙ 2013: БРАК ЗА ВСИЧКИ

С този закон се позволява бракосъчетанието на хомосексуални двойки.

СВОБОДА НА ПРЕСАТА – ЗАКОНЪТ ОТ 1881 ВАЖИ И СЕГА

Първата половина на XIX-ти век се характеризира с колебание напред и назад между цензурата и борбата за осигуряване на свобода на пресата, като препирните над това продължават и през втората половина на века. Като финал на това през 1881 г. влиза в сила новаторски закон, който е в сила и днес.

Атмосферата по време на Втората френска империя е изключително авторитарна, тъй като големите сили не се доверяват на пресата. Така пак биват наложени ограничения. Отново се въвежда плащането на депозити от издателствата като дисциплинарна мярка, също и се основава административна система за наблюдение на печатните издания. Процедура на формално предупреждение или порицание предоставя три етапа на санкциониране: първият е призовка за спазване на реда, вторият води до временно спиране от печат, а третият налага окончателна забрана за публикуване (което често се използва за насърчение на самоцензура у журналистите).

Въпреки това, победата на френската армия под командването на Наполеон III в австро-итало-френската война от 1859 г. проехтява в по-свободно отношение, което позволява началото на нов разцвет от 1860 г. и разширяването и разнообразяването на френската преса. Скоростта на нововъведенията – в частност по-добри машини и технологии, но също и развитието на железниците, подобриенето на пощенските услуги и въвеждането на телеграфа – способства подема в разпространението на информация. Важна роля играе и спадането на неграмотността. Основани са вестникарски издания, впоследствие станали широко известни, сред които *Le Monde* (1860), който се публикува и днес, и *Le Temps* (1861). Кулминация на този период е законът от 11 май 1868 г., който заменя старото одобрение на публикациите с проста декларация и прекратява системата за последователни санкции.

Действията, свързани с Парижката комуна, радикално социалистическо правителство, управлявало френската столица от 18 март до 28 май 1871 г., са насочени срещу горните класи на Западен Париж,

които се застъпвали за мир с Прусия и признавали пруската победа (известна като „Версайски договор“), както и срещу народните класи на Източен Париж, които не желаели да предадат оръжието си.

Комуната се отличава със създаването на автономна политическа организация и огромно нарастване на броя на публикуваните вестници и списания. През нейното кратко съществуване се появяват многобройни вестници, макар и някои от тях краткотрайни. Сред най-известните вестници от времето на Парижката комуна са *Le Cri du Peuple* (Плачът на народа), който вероятно е най-популярната публикация от този период, и *Le Père Duchêne* (Отец Дюшен) с подзаглавие *La République ou la mort* (Република или смърт).

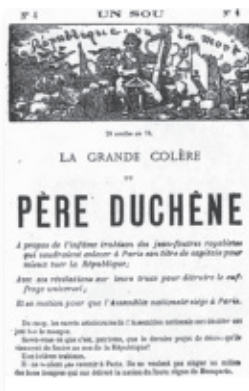
Парижката комуна е последвана от възвръщането на определен правен и морален ред при правителството, водено от Адолф Тиер. Напразни остават страховете за връщане на монархията чрез преврат на френския генерал и политик Патрис дьо Мак Маон през 1873.

Третата република се обединява от приемането на конституционните закони през 1875. Републиканците придобиват по-голямо влияние и печелят общите избори през 1876. След изборите от 1879 г. Жул Фери става основна фигура във всички следващи правителства до 1885 г. и въвежда серия от реформи в образованието и правосъдната система, както и ключови републикански свободи, включително свободата на печата. По това време (1877–1883) излиза и първият работнически вестник, публикуван отново след разпада на Парижката комуна: *l'Egalité* (Равенство) под редакцията на Жул Гед. Издаването често е смятано за първия марксистки вестник във Франция.

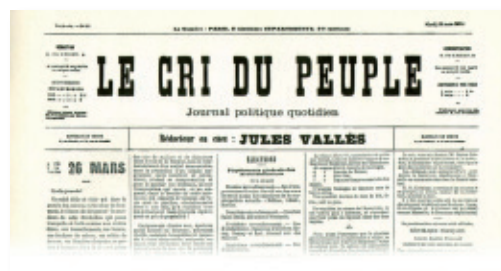
ЗАКОНЪТ ОТ 29 ЮЛИ 1881 Г.

На 29 юли 1881 г., почти век след Декларацията за правата на човека и граждани от 1789 г., е приет важният и до днес закон за свободата на печата. Този закон окончателно прекратява системата на

1881

Le Père Duchêne, 10 март 1871 г.

Le Cri du Peuple, 28 март 1871 г.

Свобода на печата –
Законът от 29 юли 1881/
Loi 29 juillet 1881

предварително одобрение в полза на проверките след публикация. Изисква се единствено декларация за публикуване, каквато е предвидена от закона от 1868 г. от времето на Втората френска империя. Изискването за плащане на депозит преди публикуване на вестникарско издание също отпада. Най-важното е, че оттогава журналистическата свобода се защитава от множество предпазни мерки: ограниченията за нарушаване на закона от страна на пресата са намалени (стават от три месеца до една година, в зависимост от сериозността на нарушението) и в призовките трябва да се конкретизира и описва в детайли съществото на престъплението. Забранява се задържането на обвиняемите преди делото и се поставят ограничения върху пълномощията за обиск. За някои престъпления като клеветата и обидата се изисква подаване на жалба от страна на жертвата, за да започне съдебен процес.

Същевременно са прецизно определени престъпленията на пресата. Първото се отнася до подтикване към престъпления и нарушения. Прави се разлика между закононарушения, свързани с обществени дела, включително публикуване на лъжливо съдържание и престъпления срещу Президента на Републиката (като последните са отменени през 2015 г.) и престъпления срещу хора – нарушения срещу честта или почтеността на гражданин като обидата и клеветата. Интересно е да се отбележи, че още Законът за свобода на пресата от 1881 г. разглежда расизма като

престъпление, като поставя извън закона всяка обидата или клеветата срещу отделен човек или група от хора „поради тяхната принадлежност към определена етническа група, нация или религия“. И накрая, законът от 29 юли 1881 г. разчертава ясна последователност на отговорността при престъпления на пресата: най-напред управителите и издателите, след това авторите и печатарите и последно продавачите и разпространителите.

В заключение, независимо от висотата на закона от 29 юли 1881 г. за своя век на промяна и социални борби и дори неговото продължаващо въздействие през XXI-ви век, той не успява да предотврати редките случаи на възвръщане на цензурата в определени, до известна степен критични, исторически периоди. Един такъв пример са „злодейските закони“, приети през

1893 и 1894 г. в отговор на серия нападения от анархисти. За кратко те довеждат до изчезването на почти всички либертариански публикации в пресата. Началото на Първата световна война предизвиква приемането на закон на 5 август 1914 г., който прави незаконно „всичко, което може да повлияе негативно върху мисленето на войската и народонаселението“ и съответно има ограничаващ ефект върху свободата на пресата. По време на Окупацията и под управлението на Вишистка Франция (1940–1944) се въвежда отново предварителната цензура. А през Алжирската война (1954–1962) правителството не се притеснява да конфискува вестници под претекста на „деморализиране на армията“, особено когато съобщават за изтезания.

ПЬЕР-ГАЕЛ ЛОРЕАЛ

РАЗВИТИЕТО НА ЛИТЕРАТУРАТА, ПЕЧАТА И ЖУРНАЛИСТИКАТА ВЪВ ФРАНЦИЯ ОТ XIX-ТИ ВЕК

В началото на XIX-ти век занаятчийското книгоиздаване все повече отстъпва пред индустриалните процеси. Тази индустриализация на книгоиздаването допринася и за възхода на нова медия: ежедневната преса. Популярността на вестниците нараства. Обращението на парижките ежедневници нараства от 36 000 копия в началото на XIX-ти век до 1 милион копия в края на века.

Точно през 1800 година един раздел от *Journal des débats*, отделен с разделителна линия в долната част на изданието, е бил посветен на статии за театъра и художествената литература. Това поставя началото на „раздела за изкуства“, който почти всички големи вестникарски издания приемат и развиват като отражение на многостранните аспекти в културния и обществен живот. Също така този раздел не подлежал на критика или цензура и политическата опозиция можела да вземе думата.

Две новоосновани през 1836 г. издания, *La Presse* и *Le Siècle* намаляват наполо-

вина цените на абонаментите си и преминават към изпитаната в Англия тактика на разширяване на отделеното за реклама място, като се надяват така да увеличат броя на читателите си. По-важно е обаче, че ежедневниците започват да публикуват романи в своите раздели за изкуство. Почти всички популярни френски писатели от онова

Известни открития:
Печатната машина

J'ACCUSE! – АЗ ОБВИНЯВАМ!

Отвореното писмо на Емил Зола до френския президент Феликс Фор все още се смята за един от журналистическите върхове на XIX-ти век.

Статията е публикувана на 13 февруари 1898 г. в ново литературно списание, наречено *L'Aurore*, но тя е само последната от цяла серия статии по „Аферата Драйфус“, публикувани във вестници и брошури¹. В нея Зола се обръща срещу юридическия скандал и нарастващия антисемитизъм. За няколко часа се разпродават 200 000 копия от вестника. А до два дни тази цифра достига 300 000.

В пространната си статия Зола описва детайлно хората, използваните методи, участието на Министерството на войната

и съдебните маршали, които довеждат до осъждането на Алфред Драйфус и неговото заточение на Дяволския остров. Описва също и изкривеното правосъдие в оправдаването на десния майор Ш. М. Ф. Валсен Естерхази. Щателното му разследване извежда смели обвинения, някои от които са цитирани по-долу:

„Обвинявам генерал Бийо за ... извършване на престъпления срещу човечеството и срещу правосъдието ...“

„Обвинявам службите на Министерството на войната за използване на пресата ... с цел провеждане на мерзка кампания за подвеждане на общественото мнение и прикриване на собственото си престъпление“

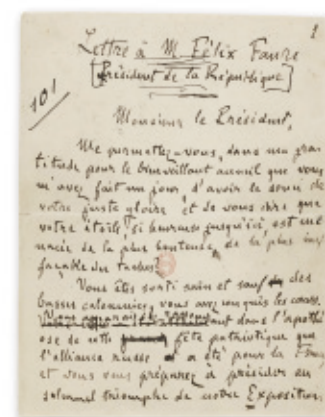
„И накрая, обвинявам първия съдебен маршал в нарушаване на закона чрез осъждане на подсъдимия на базата на пазени в тайна доказателства, обвинявам и втория съдебен маршал за прикриване на тази незаконност, по заповед, чрез извършване на юридическото престъпление оправдаване на виновен човек при пълно знание за вината му.“

Той завършва писмото си с думите: „С отправянето на тези обвинения съм наясно, че нося отговорност по член 30 и член 31 от Закона за пресата от 29 юли 1881 ...“². В последствие е възбудено съдебно дело срещу Зола и издателя Жорж Клемансо, което приключва с осъдителна присъда. Зола бяга в Англия, но се връща след почти година, когато е помилван.

Поддръжниците на Драйфус не са единствените, които използват обявените свободи на пресата във Франция. От тези свободи се ползват също и антисемитски, духовнически, монархически и милитаристични сили за предназначени клевети, като

Издание на *L'Aurore* от 13 януари 1898 г.

Първата от 32 страници от манускрипта на *J'Accuse!*, януари 1898 г.

време пишат серийни романи и ги публикуват в разделите за изкуство на ежедневници, като така насърчават ръжък скок в циркуляцията им! Има специална връзка във Франция между историята на пресата и историята на литературата. Въвеждането на раздел за изкуства във вестниците и сериализирането на романи задълбочава и повлиява взаимовръзката между литературата и пресата.

Ежедневниците стават характерни за Франция печатни издания, а редовността на всекидневното публикуване не само дисциплинира журналистите и писателите, но и променя скоростта на живота из цялата страна, тъй като предишната ориентация по сезоните и църковния календар се заменя от скоростта на ежедневните новини. Всекидневното четене на серийните романи в разделите за изкуство на вестниците се превръща в обществено събитие, което дава възможност и да по-малко заможните класи да четат.

МАТИАС ПАЙКОВСКИ

отпечатват сензационни истории за сметка на истината. По онова време френските вестници са само частично финансирани от реклами и сензационното съдържание значително засилва разпространението им. Статията на Зола също предизвиква сензация, но базирана на факти такава.

Днес повечето историци поддържат тезата, че пресата е изиграла повратна роля както в започването, така и в приключването на аферата.³

ХАНЕ РЕЙНЕР

Коментари и източници:

1 Аферата Драйфус е наречена, използвано за случилото се през 1894 г. осъждане от съдебен маршал в Париж на френския артилерийски офицер, капитан Алфред Драйфус, за предполагаема измяна (шпионаж в полза на Германската империя) и последващите съдебни производства, които се проточват години, предизвиквайки яроsten публичен дебат. Осъждането на атлаския офицер от еврейски произход се основава на правни (и частично фалшифицирани) доказателства и съмнителни експертни анализи на ръкопис. Аферата „приключва“ чак на 19 септември 1899 г., когато Драйфус е помилван. Тя става отправна точка за философи и литератори, включително Анатол Франс, Марсел Пруст, Франц Кафка, Хана Аренд и, разбира се, самия Емил Зола (1840–1902).

2 Вижте: Pirntke, Gunter: *Justice oder J'accuse ...! Gerechtigkeit oder Ich klage an!*, Brokatbook Verlag 2015

3 Вижте https://en.wikipedia.org/wiki/Dreyfus_affair

ОТМЯНА НА СМЪРТНОТО НАКАЗАНИЕ ВЪВ ФРАНЦИЯ

Отмяната на смъртното наказание с приемането на френския закон № 81.908 на 9 октомври 1981 г. отбеляза успешния край на 190-годишната борба срещу смъртното наказание във Франция.

След избирането на Франсоа Митеран за президент през май 1981 г. със заявената цел да отмени смъртното наказание през септември беше взето решение за изпълнение на това обещание след сензационни дебати в Народното събрание (с три четвърти мнозинство) и Сената. Основният радетел и движеща сила за това е пазителят на държавния печат и министър на правосъдието Робер Бадентер, който години наред се бори срещу смъртното наказание като адвокат.

Критиките към смъртното наказание са породени от нехуманното му практикуване, описано през XVIII век в писанията на италианския криминолог Чезаре Бекария, чиито читатели и критици са били, наред с другите, Жан льо Рон д'Аламбер и Волтер.

В дебат на Националното учредително събрание, проведен през 1791 г., Максимилиан Робеспьер е сред възпротивилите се на смъртното наказание:

„Законодател, който предпочита смъртното и жестокото наказание пред по-умерени средства, оскърбява обществената нагласа и отслабва чувството за морал сред хората.“

При все това голямо мнозинство на събранието решава смъртното наказание да се запази, макар и оттук нататък да бъде само чрез обезглавяване, и да се премахнат изтезанията. Екзекуцията на Луи XVI (или „гражданин Луи Капе“), одобрена и от Робеспьер, е последвана от Царството на терора 1793–94 г., през който период на гилотината са обезглавени над 35 000 души. Същата смърт сполетява и Робеспьер, и Луи Антоан дьо Сен Жуст. Впоследствие, през 1795 г. Националната конвенция отменя смъртното наказание за пръв път, макар и едва „в деня, в който е провъзгласен общ мир“. Тази условна отмяна е анулирана през 1810 г. по силата на Наполеонския кодекс, макар че под този режим смъртно наказание никога не е отсъждано.

След множество безрезултатни парламентарни инициативи и петиции срещу него по време на Юлската монархия през 1830–48 г. смъртното наказание за политически престъпления е отменено през 1848 г. от преходното правителство на Втора република. През есента на същата година на Учредителното събрание е отхвърлена инициатива в подкрепа на пълната отмяна, за която се застъпва Виктор Юго. В обръщението си към Събранието той казва:

„Вие признахте принципа, че частното жилище следва да бъде неприкосновено; сега Ви призоваваме да признаете един много по-висш и свещен принцип: неприкосновеността на човешкия живот. (...) От февруари насам хората мислят само за едно: в деня, след който изгорят трона, искат да изгорят и ешафода!“

Испанският политик и католически монархист Хуан Доносо Кортес, посланик първо в Берлин, а след това и в Париж, обобщава възгледите относно реакцията на смъртното наказание, както следва:

„Навсякъде, където е отменено смъртното наказание, обществото е проливало кръв до последната капка. Отмяната в кралство Саксония е последвана от мащабни ожесточени сблъсъци през май, довели държавата до ръба на смъртта, дотолкова, че за спасяването ѝ да е необходима външна намеса.“ [Бележка на автора: става дума за въстанието през май 1848 г. в Дрезден, потушено от пруските войски.]

„Премахването му от преходното правителство на Френската република бе последвано от онези ужасни юнски дни, които завинаги ще останат с целия им ужас в мислите на хората [тук става дума за кървавото потушаване на масовото въстание в Париж през 1848 г.]. (...) Ако има едно нещо обаче, което за мен да е очевидно, то е, че отмяната на едно смъртно наказание [за политически престъпления] много скоро след това ще бъде последвана от отмяната му като цяло. (...) Всеки, който отменя смъртното наказание поради това, че е твърде крайно, при всички случаи отменя и наказателната отговорност за по-леки престъпления.“

1981

Теодор Жерко се отказва от смъртното наказание. Неговите портрети на отрязаните глави на екзекутирани осъдени улавят нереалния момент между живота и смъртта.

www.schirn.de/magazin/kontext/die_koepe_rollen/

Cesare Beccaria, *Dei delitti e delle pene*
(Чезаре Бекария, За престъпленията и наказанията), 1764, Корица

„С удоволствие вдигам бравдвата, за да разширя прореза, направен от Бекария в срамния ешафод преди 66 години.“

Виктор Юго

РОМАНЪТ НА ВИКТОР ЮГО *LE DERNIER JOUR D'UN CONDAMNÉ* (ПОСЛЕДНИЯТ ДЕН НА ЕДИН ОСЪДЕН)

Виктор Юго публикува *Последния ден на един осъден* през 1829 г. Романът се състои от предговор, добавен от автора към изданието, публикувано на 15 март 1832 г., и разказ от първо лице на осъдения човек.

Читателят не научава името или деянието на обречения затворник, който е лишен от свобода в Бисетр, затвор близо до Париж, за повече от пет седмици и губи представа за времето. Според правилата екзекуцията му е насрочена за шестата седмица. Трогателното и пленително описание, както и мислите на осъдения мъж, правят повествованието драматично, пълно с нови и нови надежди за анулиране на присъдата и помилване; сънища и спомени, които непрестанно го преследват в килията.

В предговора, написан през 1832 г., Виктор Юго пише: „*Последният ден на един осъден* е просто една пледоария ... за отмяна на смъртното наказание. ... Не зная по-достойна, по-благородна цел от тази – отмяната на смъртното наказание.“ Той изразява дълбоко съжаление, че с Юлската революция от 1839 г. не е наложено премахването на гилотината. „Някога социалното здание се е опирало на три колони: свещеника, краля и палача. От много време не се е чувал глас, който да възкликне: „Боговете се оттеглиха!“ Наскоро един глас извика: „Кралете се оттеглиха!“ Крайно време е да бъде нададен трети глас, който да каже „Екзекуторът трябва да си отиде.““ Изминават близо 150 години в спорове, преди да бъде отменено смъртното наказание във Франция.

МАТИАС ПАЙКОВСКИ

По време на Втората френска империя, под управлението на Луи-Наполеон Бонапарт, са отхвърлени всички инициативи и петиции против смъртното наказание, но е потвърдено премахването му за политически престъпления. По време на Третата република (1870–1940 г.) законодателните инициативи остават неуспешни. През първата година на своя мандат обаче (1906–1913 г.) президент Арман Фалиер системно помилва всички осъдени на смърт. Зрелищно дело за убийство и яростна кампания в пресата осуетяват успеха на законодателната инициатива, предложена от министъра на правосъдието Аристид Бриан и подкрепена от лидера на социалистите Жан Жорес. Основният ѝ опонент е политикът от националистическата партия и писател Морис Барес, участвал като водеща фигура в кампанията срещу Драйфус. През 1909 г. екзекуциите

са възобновени. След като през юни 1939 г. е гилотиниран германският убиец Ойген Вайдман, поради бурната реакция на зрителите и в пресата е прекратено самото практикуване на публични екзекуции.

Във Виши, Франция, за пръв път от 1887 г. се възобновяват екзекуциите на жени – включително и на тези, които изпълняват аборт – понеже генерал Петен отказва да ги помилва. Филмът *Une Affaire de Femmes* (Женска история) на Клод Шаброл от 1988 г. е базиран на един от тези случаи. По време на Четвъртата република (1946–1958 г.) безуспешно са проведени осем законодателни инициативи за отмяна на смъртното наказание. По време на Петата република (от 1958 г.) се засилват критиките към него, но не успяват да спечелят мнозинствата, включващи партията

на дьо Гол и консервативната партия. Важен текст е *Réflexions sur la guillotine* (Разсъждения за гилотината) – есе на Албер Камю, в което той отправя критика към смъртното наказание.

„Отмъщението е свързано с природата и инстинкта, не с правото. По дефиниция правото не може да се подчинява на природните закони. Ако убийството е в природата на човека, целта на правото не е да имитира или възпроизвежда тази природа. Целта му е да я поправя. Следователно отмъщението не постига нищо повече от това да утвърди и придаде на чистия природен импулс статута на право.“

През 1972 г. след екзекуцията на Роже Бонтам, въпреки че не е извършил престъпленията, за които е бил обвинен той и съучастниците му, адвокатът му става твърд противник на смъртното наказание. В сензационен съдебен процес през 1977 г. той успява да убеди журито да не

Робърт Бандитер по време на реч пред Парламента

предава на гилотината осъдения детеубиец Патрик Анри. След като спасява обвиняемите от смъртното наказание, той самият среща все по-голяма враждебност,

включително от антисемитски характер. [По време на нацистката окупация баща му е депортиран и в крайна сметка убит в концентрационния лагер в Собибор през 1944 г. Останалата част от семейството му успява да избяга.] Едва през 1981 г. след избора на Митеран той най-накрая успява да „премахне“ смъртното наказание, когато е назначен за министър на правосъдието в социалистическото правителство, водено от министър-председател Пиер Мороа. В същото време, след падането на режима на Франко в Испания, Франция е последната държава в Западна Европа, запазила смъртното наказание. През 2002 г. Франция подписва Протокол 13 към Европейската конвенция за правата на човека относно Отмяна на смъртното наказание при всички обстоятелства. През 2005 г. във Френската конституция е въведена забрана на смъртното наказание.

ули ЙЕКЕЛ

ЕВРОПЕЙСКА КОНВЕНЦИЯ ЗА ЗАЩИТА НА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА И ОСНОВНИТЕ СВОБОДИ.

ЕВРОПЕЙСКА КОНВЕНЦИЯ ЗА ЗАЩИТА НА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

На 4 ноември 1950 г. Съветът на Европа, като се позовава изрично на Всеобщата декларация за правата на човека, обнародвана от Общото събрание на ООН на 10 декември 1948 г., приема *Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи*. (Европейска конвенция за защита на правата на човека). Член 2 се отнася до защитата на правото на живот, а от 2002 г., с подходящо изменение, съдържа изрична забрана за смъртното наказание.

„Историята на отмяната на смъртното наказание служи като описание на болезненото прераждане на Европа, която възвърна своята роля на морален лидер и никога повече не трябва да губи това прозрение, което е придобила с толкова болка“, пише Арман Хайнен в свой труд. „Истинското значение на споразумението се прояви през 1989 г. с катаклизмите в Източна Европа. С никой друг законодателен акт не може да се изрази зората на нова

епоха и превъзходството на индивида над безнаказаността на държавата така, както с отмяната на смъртното наказание.

„Погледнато от страни, премахването на смъртното наказание символизираше скъсването с тоталитарното минало, ограничаването на властта на държавата. Оттам и съдебната система прие погрешността на човешките същества – били те престъпници или съдилища, а забраната на смъртното наказание представляваше желанието за принадлежност към Европа.“

ЕВА ДЕТЧЕР

Източник:
Арман Хайнен: *Das „neue Europa“ und das „alte Amerika“*. *Die Geschichte der Todesstrafe in Deutschland, Frankreich und den USA und die Erfindung der zivilisatorischen Tradition Europas* („Нова Европа“ и „Стара Америка“ – Историята на смъртното наказание в Германия, Франция и САЩ и създаването на традицията на цивилизацията на Европа). Вж. Тематичния европейски портал за история (2006 г.), URL: <http://www.europa.clio-online.de/essay/id/artikel-3313>

От протокол № 13 за пълна отмяна на смъртното наказание (2002):

„Държавите членки на Съвета на Европа, положили подписа си, (...) с настоящото се съгласяват за следното:

Член 1 – Отмяна на смъртното наказание.

Смъртното наказание се отменя. Забранява се осъждането на такова наказание или екзекутирането.

Член 2 – Забрана на дерогациите.

Забраняват се дерогации от разпоредбите на настоящия Протокол съгласно член 15 от Конвенцията.

Член 3 – Забрана за изразяване на резерви.

Забранява се изразяването на резерви съгласно член 57 от Конвенцията по отношение на разпоредбите на настоящия Протокол.“

https://www.echr.coe.int/Documents/Library_Collection_P13_ETS187E_ENG.pdf

РАЖДАНЕТО НА МОДЕРНОТО ДВИЖЕНИЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ СДРУЖЕНИЯ

През 1847 г. в Германия са основани както касите на *Raiffeisen* за подпомагане на селското население, така и либералните сдружения за самопомощ на Шулце-Деличш (през 1847 г. възниква първата „Асоциация за суровините“ на дърводелците и обушарите), които целят самопомощ и самоуправление в производствени предприятия. Паралелно с това се формират сдружения на потребителите, част от които съществуват до днес. Формиращото се социалистическо работническо движение възприема движението отчасти еуфорично, отчасти много критично. Сдруженията, позиционирани между частна и държавна инициатива, и днес донякъде играят важна роля в икономическия живот.

СВОБОДА НА СЪБРАНИЯТА

След Мартенската революция в Германия през 1848 г. Националното събрание на Франкфурт обявява в декларацията за основните права на германския народ:

„Германците имат правото да се събират мирно и без оръжия; за това не е необходимо специално позволение. Събранията на народа на открито могат да бъдат забранени при непосредствена заплаха за обществения ред и сигурност.“

През 1849 г. това наистина е отстранено, но в света.

Фердинанд Ласал
(1825–1864)

ОСНОВАВАНЕ НА ADAV (ОБЩ ГЕРМАНСКО РАБОТНИЧЕСКИ СЪЮЗ)

Общият германски работнически съюз е основан на 23 май 1863 г. в Лайпциг до голяма степен от Фердинанд Ласал. Той е първата обществена организация на работническото движение.

СКЛЮЧВАНЕ НА КОЛЕКТИВЕН ДОГОВОР ЗА ПЕЧАТАРИТЕ

През 1873 г. се стига до този пръв национален колективен договор. До 1913 г. се стига до 10 885 колективни договора за около 1,4 милиона работници.

ДЕН НА ОБЕДИНЯВАНЕТО НА ПАРТИИТЕ ОТ ГОТА (ОСНОВАВАНЕ НА SAP)

В деня на обединяването на партиите от Гота през май 1875 г. Социалдемократическата работническа партия (SDAP) и Общият германски работнически съюз (ADAV) се обединяват в Социалистическа работническа партия (SAP).

1847

Прощаване със
загиналите през март,
маслена картина от
Адолф Менцел, 1848

1848

МАРТЕНСКИТЕ РЕВОЛЮЦИИ В ГЕРМАНСКИТЕ ПРОВИНЦИИ

Между март 1848 г. и юли 1849 г. в Германската федерация възникват брожения срещу именията на благородниците. Бунтовете са част от либералните, буржоазно-демократични и национални движения за единство и независимост в други части на Средна Европа. Между исканията са такива за свобода на пресата, човешки и граждански права, германска национална държава с конституция и национален парламент. През юли 1848 г. революцията е потушена с оръжие от пруски и австрийски войски.

1848

1849

ПЪРВО ПРИЛАГАНЕ НА СВОБОДАТА НА ПРЕСАТА

През 1774 г. терминът „свобода на пресата“ се появява като израз на възмущение срещу практиката на британската преса. За пръв път с Германския федерален акт от 8 юни 1815 г., международен договор за основаването на Германската федерация се гарантира свободата на пресата. През 1819 г. с постановленията на Карлсбадцензурата е въведена отново. В процеса на революцията от 1848/49 г. в Германия тогава отново яростно се настоява за свободата на пресата и за момента цензурата не се въвежда отново. През 1854 г. е издаден първият федерален Закон за свободата на пресата – с ограничения. Законът за пресата на Райха от 1874 г. гарантира за пръв път в Германия единна свобода на пресата.

1863

1869

ОСНОВАВАНЕ НА SDAP (СОЦИАЛДЕМОКРАТИЧЕСКА РАБОТНИЧЕСКА ПАРТИЯ)

Социалдемократическата работническа партия е основана на 8 август 1869 г. по инициатива на Аугуст Бебел и Вилхелм Либкнехт в Айзенах.

1873

1875

Аугуст Бебел
(1840–1913)

МЮНХЕН СТАРТИРА „УЧИЛИЩА ЗА ЗАДЪЛЖИТЕЛНО ПРОФЕСИОНАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ“

Общинският съвет на баварската столица Мюнхен приема единодушно, „досегашните училища за задължително общо образование да се заменят с училища за задължително професионално образование“. Това може да се счита за начало на професионалното образование с акцент върху придобиването на практически умения.

АКТИВНО И ПАСИВНО ИЗБОРНО ПРАВО ЗА ЖЕНИТЕ В ГЕРМАНИЯ

След дълга борба на социалдемократическото и гражданското женско движение за пръв път в Германия жените могат да участват в изборите и да гласуват за избирането на конституционното Германско народно събрание на 19 януари 1919 г. Кандидатират се 300 жени. Избрани са 37 жени от общо 423 депутати, повечето от SPD.

“Равни права – равни задължения.
Изберете социалдемократичното”,
изборен плакат на SPD, 1919

САМООСВОБОЖДАВАНЕ НА КОНЦЛАГЕР В БУХЕНВАЛД

Малко преди края на Втората световна война все още около 40.000 души са затворени в Бухенвалд близо до Ваймар, един от най-големите концлагери на нацистите. Със знанието, че американските войски са в офанзива, нелегалният международен комитет по лагерите успява да саботира планираната от SS евакуация и да извърши въоръжен бунт, да заеме наблюдателните кули и да плени охранителите. Когато американските войски идват, лагерът е освободен.

ДЕНЯТ НА ПОБЕДАТА (ИЗВЕСТЕН В ГЕРМАНИЯ КАТО ДЕН НА ОСВОБОЖДЕНИЕТО ОТ ФАШИЗМА)

На 8 май 1945 г. германският Вермахт капитулира. Втората световна война и господството на нацистите, с повече от 55 милиона убити от нацистки терор, холокост и война за унищожение, свършва.

ПРИЕМАНЕ НА ЗАКОНА ЗА КОЛЕКТИВНИТЕ ДОГОВОРИ

Законът за колективните договори регламентира автономността за колективно договаряне и засилва ролята на профсъюзите в обществото и предприятията.

1900

1918

ДВИЖЕНИЕ НА СЪВЕТИТЕ В БАВАРИЯ

В императорска Германия демократичните идеи и цели са въпрос на опозицията и стават определящи едва при западането на Райха, който освен това настъпва внезапно и изисква бързи политически реакции. Стига се до парламентарни избори – осигурени са свободата на коалиране и правата на жените.

1919

1920

ПЪРВИ ЗАКОН ЗА СЪВЕТИТЕ НА ПРЕДСТАВИТЕЛИ НА РАБОТНИЦИТЕ И СЛУЖИТЕЛИТЕ В ГЕРМАНИЯ

След ноемврийската революция от 1918 г. и провала на движението за съвети на представителите на работници и военнослужещи през пролетта на 1919 г. възниква стачно движение в Рур и в Средна Германия, което изисква от правителството представянето на проект на закон за съветите на представители на работниците и служителите: предприятия с брой на служителите над двадесет трябва да могат да избират съвети на представителите на работниците и служителите, Правата за участие остават все още ограничени до социални въпроси.

1920

ПУЧЪТ НА КАП-ЛЮТВИЦ БУНТ В РУР

Целта на пуча на генерал фон Лютвиц и на източнопруския генерален областен директор Волфганг Кап е елиминирането на демократичните постижения на Ваймарската република. Работниците отговарят с всеобща стачка. В Рурската област се формира и червена рурска армия от 50 000 души и „изпълнителни съвети“, които поемат властта в някои части на Рурската област. През април бунтът е потушен от Райхсвера, стига се до масови стрелби.

1945

Войска на Червената армия на Рур в Дортмунд, 1920

1945

1945

НЮРНБЕРГСКИ ПРОЦЕС – ОТКРИВАНЕ НА ГЛАВНОТО ПРОИЗВОДСТВО

За пръв път в световната история управляващи на държава, провинили се лично, са изправени пред съда: Първият от тринадесетте процеса е проведен съвместно от четирите съюзника – победители, по-късно само от САЩ. 209 души от военните среди, администрацията, политиката и икономическия сектор са обвинени и осъдени. Процесите пред трибунала на четирите Велики сили се считат за решаващи за развитието на съвременното международно наказателно право и за основаването на Международния наказателен съд в Хага.

1949

ОСНОВЕН ЗАКОН НА ФЕДЕРАЛНАТА РЕПУБЛИКА

В трите западни зони на окупация Парламентарният съвет в Бон в продължение на 9 месеца се консултира относно нов вид конституция за тази нова държава: Основният закон, който е приет на 8.5.1949 г., изважда поуки от германския фашизъм, засилва ролята на парламента спрямо президента и въвежда федерални структури и структури на правовата държава. Акцентът е върху човешкото достойнство и индивидуалната свобода и основни права.

ПРИЗНАВАНЕ НА ДАТЧАНИТЕ ЗА МАЛЦИНСТВО

След края на 2-та световна война „Декларацията от Кил от 1949 г.“ на парламента на провинция Шлезвиг-Холщайн и „Декларациите от Бон-Копенхаген“ от 1955 г. създават основите за постоянно подобряване на германско-датските отношения. Те включват принципа на „свободата на вероизповеданията“, тоест, правото на човек да се присъедини към национално малцинство, без да е нужно това да се разследва официално.

ПЪРВА ВЕЛИКДЕНСКА ДЕМОНСТРАЦИЯ

Във ФРГ през 1960 г. се състои първата Великденска демонстрация, която по този начин се присъединява към международно движение. Пиковите са през шестдесетте и осемдесетте години, когато стотици хиляди участват в демонстрациите.

Великденски марш в Хамбург, 1960

ХОМОСЕКСУАЛИЗМЪТ СТАВА НЕНАКАЗУЕМ

Параграф 175 от федералния Наказателен кодекс криминализира еднополовата любов под заплаха от наказание, затвор и лишаване от граждански права (изборно право). В периода от 1950 до 1965 г. във Федералната република по параграф 175 са осъдени около 45 000 души. Не без помощта на международното движение през 1994 г. се стига до отмяна на този параграф.

1949

Ханс Бьоклер е първият председател на основания през 1949 г. Обединен профсъюз (DGB) и работи интензивно за законодателно укрепване на участието на работниците в предприятията.

1955

1956

ЗАПАЗВАНЕ НА РАБОТНОТО ВЪЗНАГРАЖДЕНИЕ ПРИ ЗАБОЛЯВАНЕ

18 000 работници от металургичния сектор в 15 предприятия в Шлезвиг-Холщайн стачкуват – в добре организирани от профсъюзите корабостроителници и машинни фабрики. Докато служителите още от 1861 г. имат право на запазване на работното възнаграждение при заболяване, работниците в металургичния сектор трябва да стачкуват 114 дни, за да постигнат равенство в колективното заплащане със служителите. През 1957 г. Бундестагът приема „Закона за подобряване на икономическата сигурност на работниците при заболяване“. Но едва със „Закона за запазване на работното възнаграждение при заболяване“ през 1970 г. се постига запазването на работното възнаграждение в продължение на 6 седмици и пълна равнопоставеност със служителите.

„Болезта не прави разлика, затова – продължаване на изплащането на възнаграждението на всички работници при заболяване“, кампаиен плакат от 1956 г.

1960

1990

ПРИЗНАВАНЕ НА СЪРБИТЕ ЗА МАЛЦИНСТВО

С Договора за обединение между ГДР и Федералната република през 1990 г. сърбите са признати за малцинство. Сърбите са славянски народ, който живее в Лаузиц. В действителност сърбите не са целенасочено преследвани при режима на националсоциалистите, но е провеждана категорична политика на асимилация, в процеса на която всякаква употреба на сръбски език и упражняването на сръбска култура са забранени, както и сръбски сдружения и организации.

1994

2000

ОТМЯНА НА ФИЗИЧЕСКИТЕ НАКАЗАНИЯ – ПРАВО НА ВЪЗПИТАНИЕ БЕЗ НАСИЛИЕ

Ако „правото да наказва“ на съпруга по отношение на съпругата му в Германия е отменено още през 1928 г., в ГДР през 1949 г., във ФРГ през 1973 г., са отменени „правото на наказание“ на родителите по отношение на техните деца, както и физическите наказания в училищата, и едва през 2000 г. са забранени със закон, и на децата е предоставено изричното „право на възпитание без насилие“. Цитат: „Недопустими са физически наказания, психически тормози и други унижаващи човешкото достойнство действия.“

Влак към фестивала в Хамбахер. Знамената показват избраните тогава цветове на немската държава златисто-червено-черно.

ЗНАЧИМОСТТА НА СВОБОДАТА НА СЪБРАНИЯТА

Изискано през 1848, отказано през 1849: Германските граждани придобиват правото да се събират на мирни събрания без оръжия. Не се изисква специално разрешение.

На концептуално ниво съвременните конституции са фундаментални правни текстове, на които се основава правната система на една държава. Исторически погледнато, идеята зад тези конституции възниква още през времената преди демокрацията като право на защита срещу поставили се над закона управници. Такъв потенциален произвол е можел да бъде ограничен единствено от закон, който е задължаващ също и за владетелите.

За да се случи това, поданиците на владетеля е трябвало да нарушат закона, защото владетелите невинаги им давали право на събрание. За да могат гражданите да оформят свои политически позиции и да ги изразяват, се е налагало те да се срещат незаконно и тайно.

По това време големи прослойки от населението се стремели към политическа и обществена промяна. За онези от тях, които нямали достъп до политическо участие, особено за безвластните, събранията предоставяли възможност да изра-

зят интерактивно общите си възгледи. Тези събрания станали двигатели на промяната, което ги правело заплаха в очите на управляващите.

През епохата на Просветлението идеите за конституция и демокрация и борбата за фундаментални права започнали да се разпространяват из Европа, белязана от Френската революция от 1789 г. и Декларацията за правата на човека и гражданина. Например през 1792 г. френски революционни сили донасят в Германия не само политически идеи, но и символични действия като засаждане на дървета на свободата.

1848

Както и при други системи на обществен ред, и в Германия съществували възможности за спонтанни събрания много преди политическата борба за свобода и нейното законово признаване. Още средновековният закон позволявал на корпорациите да се самоуправляват и да провеждат свои собствени събрания. Обаче от това не е следвала обща свобода на събиране. Ако въпреки това се провеждали събрания, управниците отговаряли на това със забрана на консорциумите и сдруженията. Имперската изпълнителна наредба от 1555 г. предава справянето с такива въпроси към компетентните регионални полицейски сили, което все още е в сила и днес.

ХАМБАХСКИЯТ ПРАЗНИК

Ролф Геринг, Брюксел. До известна степен Хамбахският празник, на който новите обществени класи окупират публични пространства и знакови площи, става отправна точка на борбата за публичната сфера или по-точно за нейното повторно заемане в обстановка на динамични обществени брожения.

Гражданските свободи, образуването на националните държави и идеята за обединена Европа са главните идеи и цели на времето, но първите признаци за интелектуално и социално обособяване в буржоазните общества изискват също и форми на изразяване и нови практики, които могат да се осигурят единствено чрез индивидуални права, т.е. граждански свободи.

Между 20 и 30 хиляди мъже и жени от цяла Германия и от други държави се стичат в Нойщат за празника на 27 май 1832.

РОЛФ ГЕРИНГ

Й. В. фон Гьоете (1792):
Дървото на свободата с якобинска
фуражка сред ландшафта на Мозел

ТРАДИЦИЯТА НА ДЪРВОТО НА СВОБОДАТА КАТО ЖИВ СИМВОЛ НА ИНДИВИДУАЛНАТА СВОБОДА И НА ПРОТИВОПОСТАВЯНЕТО СРЕЩУ ТИРАНИЯТА (...)

се простира назад във времето до един бряст в Бостън, който служи за сборно място на нарастващата съпротива срещу английската власт малко преди Американската революция. Впоследствие тази традиция се пренася в Европа и бива преследвана от властите, тъй като е приема на за знак на протест и посвещение в революционните идеали. До известна степен това е символ на окупацията на (известните днес по такъв начин) обществени пространства, зараждането на социална група и публичното представяне на социални интереси.

ТОМАС БИРГ

Извън затворените сдружения събиранията стават все по-важни през 18-ти и 19-ти век като срещи за обсъждане на обществените дела. Това върви ръка за ръка със стремежа към социална промяна и политическа еманципация на фона на подмяната на средновековните организации и все по-изразените социални конфликти.

Властите, все още предимно абсолютистски, опитали да се противопоставят на това чрез полицейски закони като начин на авторитарна съпротива, с които постановили, че всяко събиране на хора в необичайно време или място, особено през нощта, и обезпокояване на живущите на това място ще се контролира с прилагане на сериозни мерки от страна на властите.

Така нареченото „преследване на демагогията“ от последвалата Германска конфедерация също служи за потискане на опитите за осигуряване на свободи.

Карлсбадските декрети от 1819 г. затвърдяват наблюдението и борбата с националните и либерални тенденции и изразяват страха от революция, битуващ в множество кралски съдилища в Германия.

Това обяснява също и реакцията на баварското правителство, което през 1832 г. иска да забрани първото голямо политическо събитие в историята на германската демокрация.

Властите заемат гледището, че поканата за празника в Хамбах съдържа подстрека-

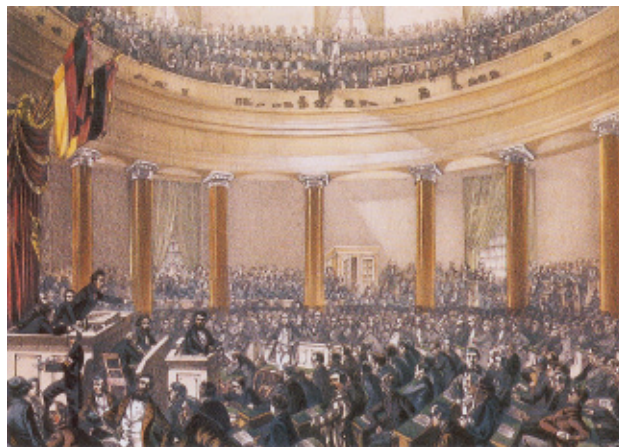
ние. Силна протестна вълна обаче застава правителството да оттегли забраната си.

В Южна Германия и в още няколко германски щата впоследствие се приемат първите конституции, които по онова време са имали за цел да увеличат упование то на гражданите в новата държава. Отделни конституции съдържали и фундаментални права, като пример за това е конституцията на Баден от 1833. Но като цяло властите действали твърде мудро и високомерно и така пропразвяли пътя на революцията под формата на насилствени преврати и освобождаване от потисничеството из цяла Европа.

След Мартенската революция в Германия през 1848 г. парламентът на Франкфурт обявява в Декларацията за фундаменталните права на германския народ, че:

„Германските граждани имат правото да се събират мирно и без оръжия. Не е необходимо специално разрешение. Въпреки това публичните събирания на открито могат да бъдат забранявани, ако има непосредствена опасност за обществения ред и безопасността.“

През 1849 г. германските резолюции се провалят и проектът за конституция на Германската империя е отхвърлен от пруския крал и от други принцове. Въпреки това политическата борба и практическото упражняване на правото на събрание остава на дневен ред. Чак с приемането

**НАЦИОНАЛНОТО
СЪБРАНИЕ НА
ФРАНКФУРТ** в Паулскирхе се преборва за бъдеща конституция на Германия, но е също и сцена на политически разногласия между различните формации се политически течения за оформянето на демократични структури. Подготвената конституция, провалена от монарха, не е въведена.

на Ваймарската конституция през 1919 г. в Германия най-накрая се прилага закон, изброяващ фундаменталните права. Обаче този закон е отменен с идването на власт на националсоциалистите и влизането в сила на Указа на райхпрезидента за защита на народа и държавата от 1933 година.

Освобождаването от националсоциализма на 8 май 1945 г. проправя пътя на обновената защита на населението на Германия. На 23 май 1949 г. парламентарният съвет приема Основния закон (*Grundgesetz*, с аббревиатура GG) на Федерална република Германия, който важи за трите западни окупирани зони и затвърждава разделението, което приключва след 40 години на човешки събрания.

В решение, издадено през 1985 и станало известно като „Брокдорфското решение“, Федералният конституционен съд (BVG) потвърждава значимостта на тази гражданска свобода. Това решение признава изкривяванията в демократичния процес на вземане на решения на фона на социо-икономическите условия. Гражданите започват да участват в различни степени във вземането на решения. Безвластните граждани са изправени пред превъзхождащата ги сила на големите сдружения, мощните финансови гърбове и средствата за масова информация. Като единствен начин те да могат да упражнят колективно влияние, освен организираното участие в партии и сдружения, остава използването на свободата на събрания, за да провеждат демонстрации.

Като обосновава фундаменталното право на събиране като основен компонент на функциониращата демократична общност, съдът предписва на законодателя да спазва това гражданско право при издаване наредби за ограничаване на фундаменталните права. Това предписание засяга и интерпретациите и приложенията на изискванията от властите и съдилищата, като осигурява подход в подкрепа на събранията.

Днес в особена степен е ценно отново да си припомним това. Продължават споровете за баланса между правото на защита и отбрана на юридическото лице и задължението за защита на властите.

ТОМАС БИРГ

РОБЕРТ БЛУМ

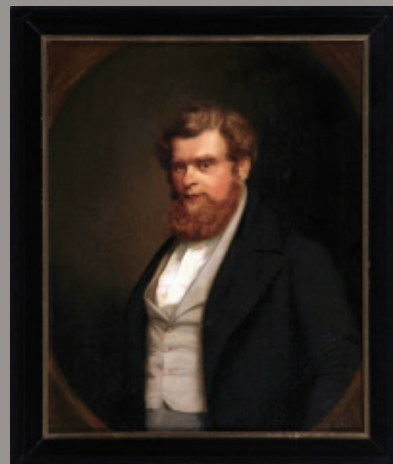
Роберт Блум е роден в Кьолн на 10 ноември 1807. Високо надарен, но от бедно семейство, той продължава формалното си образование чрез самообразование. След като завършва средно училище работи в разнообразни случайни професии.

Като пътуващ огняр и работник, нает от фабриката за фенери Шмиц, той се озовава в Берлин. Макар и да не е студент, посещава лекции докато не е призован за военна служба. Поради вродено влошено зрение бързо е освободен от армията, но губи работата си заради състоянието на икономическата обстановка и се премества обратно в Кьолн.

През 1832 г. се премества в Лайпциг като театрален секретар и започва да работи и като журналист и издател. Преди Мартенската революция става политически активен в либерал-демократични сдружения и в началото на 1840-те години издава опозиционното издание *Sächsische Vaterlands-Blätter*. Когато вестникът му е забранен, издава *Constitutionelle Staatsbürgerzeitung*, където публично критикува малките държави и потисническите мерки, предприемани от властите. Макар в началото все още да подкрепя либерализма, той се развива като републиканец и демократ и през 1845 г. съучредява движение, наречено Германските католици.

През 1848 г. като депутат във временния парламент на Франкфурт и в Германското национално събрание той става изтъкнат говорител на левите депутати и лидер на демократическото крило на групата Дойчер Хоф (*Deutscher Hof*).

Неговата политическа активност (отхвърлянето на конституционната монархия, еманципацията на работническата класа чрез образование и участие в политическите решения, противопоставянето му срещу върховенството на нациите и подкрепата за свободна Европа) води до нападки от либерални и от консервативни сили, но Блум като противник на насилието винаги търсел политически компромиси.

Роберт Блум, картина на Августовския глад (между 1845 и 1848)

„Нито християнството, нито реформацията, нито никоя национална революция или което и да е добро и голямо дело никога не би се случило, ако всички постоянно си мислеха: Ти няма да промениш нищо!“

в писмо до неговата сестра, 1844 г.

Виенското въстание от 6 октомври повежда Блум към града като предводител на делегация и той участва в защитата на Виена. След победата на имперската войска е арестуван и на 8 ноември е осъден на смърт въпреки имунитета му. Присъдата е изпълнена на следващия ден.

„Идеята за освобождението и компенсирането на народите... Целта на побратимяването с освобождения или предстоящия освобождение Запад, на товаверявам гласа си. Веднъж да се постигне тази цел, свободата и мирът ще са осигурени в Европа. Постигането на тази цел ще затвърди най-голямата и интелигентна група в Европейското семейство на нациите в неразрушим съюз [...]“

22 юли 1848, църквата Свети Павел, Франкфурт на Майн

ТОМАС БИРГ

РАБОТНИЧЕСКО ОБЩЕСТВО

Първи писмени документи за Обществото за взаимопомощ на каменоделците от Пеща, едно от най-старите работнически общества в Унгария.

ПЪРВИ КОЛЕКТИВЕН ДОГОВОР В УНГАРИЯ

„Правилото за ценообразуване“ на печатарите може да се окачестви като първият колективен договор в страната, предмет на договор между собствениците и правителството.

АВСТРО-УНГАРСКИЯТ КОМПРОМИС

Ерата на дуализма започва с интензивна индустриализация. Броят заети в индустриалния сектор през 1873 г. е приблизително 560 000, като през 1900 г. достига 700 000. Максималният брой отработени часове за ден е 16 часа. Работният ден трае средно 12 часа, като често се работи и в неделя. Жилищните условия за работниците са изключително лоши.

ОТМЯНА НА СЪСЛОВИЯТА

КОНГРЕС НА MSZDP

Първият конгрес на Унгарската социалдемократическа партия (Hungarian Social Democratic Party, MSZDP). Между партията и профсъюзното движение има много тесни връзки. Почти всички депутати са и профсъюзни лидери.

СЪЮЗ НА СТРОИТЕЛНИТЕ РАБОТНИЦИ

Учредяване на Националната асоциация на унгарските строителни работници (National Association of Hungarian Construction Workers, MÉMOSZ), предшественикът на ÉFÉDOSZSZ.

УНГАРСКА АСОЦИАЦИЯ НА ЖЕНИТЕ-РАБОТНИЦИ

Абонаментът за новото списание „Работничка“ означава и членство в профсъюза.

1818

1848-

1849

1848

1862

1867

1868

1869

1872

1874

1890

1899

1903

1903

1904

РЕВОЛЮЦИЯТА И ВОЙНАТА ЗА НЕЗАВИСИМОСТ

След тази революция се създава първата република в Унгария. По време на гражданските реформи се учредява индивидуална, едномандатна, мажоритарна избирателна система, като право на глас имат мъже на възраст над 20 години с конкретен имуществен ценз (около 6 % от населението). Революцията е потушена от династията на Хабсбургите с помощта на Русия, монархията е възстановена.

ЗАРАЖДАНЕ НА СИНДИКАЛНОТО ДВИЖЕНИЕ

Първи унгарски профсъюз, Профсъюзът на печатарите.

РАБОТНИЧЕСКА АСОЦИАЦИЯ

Учредяване на Асоциация на общите работници, първата социал-демократическа организация на унгарските работници.

ПЪРВО РАБОТНИЧЕСКО ИЗДАНИЕ

„Типография“ е първият профсъюзен вестник на Профсъюза на печатарите, той все още излиза.

ПРАВО НА ГЛАСУВАНЕ

Избирателната система се променя, като се въвежда данъчен ценз и явно гласуване. Явното гласуване се отменя през 1938 г.

ПЪРВИ НАЦИОНАЛЕН КОНГРЕС НА ПРОФСЪЮЗИТЕ

Индустриално предприятие в ранните 1900

ЛЕГАЛИЗИРАТ СЕ СТАЧКИТЕ

ОБЩО ИЗБИРАТЕЛНО ПРАВО

„Кървавият четвъртък“, масова демонстрация за общо изборно право и по-добри условия на живот

АВСТРО-УНГАРИЯ ВРЪЧВА УЛТИМАТУМ НА СЪРБИЯ, ИЗБУХВА ПЪРВАТА СВЕТОВНА ВОЙНА

РЕВОЛЮЦИЯ НА АСТРИТЕ (ХРИЗАНТЕМОВАТА РЕВОЛЮЦИЯ)

Бунт на войници и граждани, недоволни от това, че Първата световна война трае прекалено дълго. Започва се с улични демонстрации и стачки в Будапеща и в големите градове. Революцията се увенчава с успех, Унгария се отделя от Австро-унгарската монархия и избира да бъде република.

СОЦИАЛИСТИЧЕСКА РЕПУБЛИКА

Поради териториалните претенции на Антантата, гражданското правителство подава оставка. Комунистите завземат властта, 133 дни Съветска република. „Червен терор“, мащабни социални реформи, въоръжена намеса от чужбина.

КОНТРА-РЕВОЛЮЦИЯ

Миклош Хорти окупира Будапеща, контра-революцията завършва с успех. Започва „Белият терор“, под ударите попадат социалисти, профсъюзи, либерали. Унгария е кралство без крал, Хорти е регент-губернатор на държавата.

ДОГОВОР ОТ ТРИАНОН

Територията на Унгария намалява до 93 000 км² от 288 000 км², а населението – до 7,6 милиона от 18,2 милиона. Това решение е със сериозно значение за вътрешната и международната политика на държавата.

СТАЧКА НА МИНЬОРИТЕ

Деветседмична стачка на миньорите за 8-часов работен ден.

МАСОВА ДЕМОНСТРАЦИЯ

Сблъсъци с полицията, има една жертва строителен работник.

Демонстрация и бунт на 1 септември 1930 г.

1912

1914

1918

1919

1919

1919

1920

1920

1921

1925

1930

1937

Ежедневникът Népszava е органът на Социалдемократическата партия. Това издание почита провъзгласяването на републиката през 1918 г.

ПРОФСЪЮЗНО ПРАВИТЕЛСТВО

Краткосрочно социалдемократично правителство, което прави опит да консолидира републиката, въоръжена намеса от чужбина обаче го сваля.

ИЗБИРАТЕЛНО ПРАВО ЗА ЖЕНИТЕ

За първи път жените имат право на глас в парламентарните избори.

ПРОФСЪЮЗИТЕ СЕ ПРИЗНАВАТ ЗА КЛЮЧОВИ ИГРАЧИ В ОБЩЕСТВОТО

Пакт Бетлен-Пайер, договорен от правителството и профсъюзите. Пактът предвижда MSZDP и профсъюзите да не сдружават държавните служители, железничарите и пощенските служители, да не организират мащабни стачки и да спрат пропагандата на републиканско ниво. За тази цел, партията се легализира и на профсъюзите се дава възможност за сдружаване. MSZDP може да участва в националните и местните избори, но ѝ е наложен праг от 10 % от местата в парламента.

НОВО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО залага седмично работно време от 48 часа. Регламентира се платеният извънреден труд, платеният отпуск, 15-минутната почивка и заплащането при отпуск по майчинство.

**ХОРТИ ПРАВИ НЕУСПЕШЕН ОПИТ
ЗА ПРИКЛЮЧВАНЕ НА ВОЙНАТА,**

хитлеристите го принуждават да подаде оставка и създават фашистко марионетно правителство.

„ОСВОБОЖДАВАНЕ“ НА СТРАНАТА ОТ СССР

Съветските войски остават „временно“ в Унгария.

НАЦИОНАЛИЗАЦИЯ НА ДРУЖЕСТВА

Активисти на
бунтовете от 1956 г.
по улиците на
Будапеща

РЕВОЛЮЦИЯ И ВОЙНА ЗА НЕЗАВИСИМОСТ

Революцията и войната за независимост, чиято цел е демократизирането на местната политика и извоюването на национална независимост, всъщност е битка между различните направления на социалното и икономическо развитие на страната. 1 ноември: Имре Наги обявява оттеглянето на Унгария от Варшавския договор. 4 ноември: Янош Кадар обявява революционно работническо-селско правителство и кани съветските въоръжени сили в страната. Въстанието е потушено и следват безпрецедентни карови репресивни мерки.

УНГАРИЯ ОТНОВО Е РЕПУБЛИКА**СЪВЕТСКИТЕ ВОЙСКИ НАПУСКАТ СТРАНАТА****ПЪРВИ СВОБОДНИ ИЗБОРИ**

От 25 март до 8 април се провеждат първите свободни избори.

УНГАРИЯ СЕ ПРИСЪЕДИНЯВА КЪМ ЕС

1941

**УНГАРИЯ СЕ ВКЛЮЧВА ВЪВ ВТОРАТА СВЕТОВНА
ВОЙНА, КАТО ОБЯВЯВА ВОЙНА НА СССР**

1944

Манифестация на 1 май 1950 г.

1945

1948

1948

ЕДНОПАРТИЙНА СИСТЕМА И КОМУНИСТКА ДИКТАТУРА

Година след сливането на комунистката и социалдемократическата партия, започва управлението на сталинистите. Профсъюзите се национализират, губят политическата си роля и членството се превръща в полу-задължително. Установява се много силна централизация на властта и, вместо защита на интересите на работниците, като основна цел се налага националният икономически интерес.

1950

ЦЕНТРАЛИЗИРАН КОНТРОЛ НА ПРОФСЪЮЗИТЕ

За целите на централизацията на властта MÉMOSZ трябвало да се слее с Профсъюза на работниците в дървообработването и президиумът на националната конфедерация (SZOT) решава да преименува организацията в Építő-, Fa- és Építőanyagipari Dolgozók Szakszervezete (ÉFÉDOSZ).

1956

1981

НАМАЛЕНО РАБОТНО ВРЕМЕ

Почивен ден вече е и събота, петдневна работна седмица от 42 часа. През 1984 г. работното време намалява до 40 часа.

1984

1987

НОВ ТЛАСЪК ЗА ПРОФСЪЮЗНОТО ДВИЖЕНИЕ

Това е годината на началото на сформирването на нови независими профсъюзи. Профсъюзите желаят да постигнат реална независимост и защита на реалните интереси на своите членове. Негови учредители са представители на академичната общност и това ново движение не може да се игнорира от старите профсъюзни лидери. В следващите няколко години се учредяват нови съюзи, федерации и конфедерации, като така се създава настоящата фрагментарна структура.

1989

1990

1990

Парад на 1 май 1983 г.

2004

Празник на реколтата на строителните работници в Дебрецен 1923 г.

УНГАРСКИТЕ ПРОФСЪЮЗИ МЕЖДУ ДВЕТЕ СВЕТОВНИ ВОЙНИ

Профсъюзите и работническото движение в Унгария са в отчайващо положение през 20-те години на XX в. Катастрофалното поражение в Първата световна война, унижителният мирен диктат, последван от чуждестранно нашествие, потушило републиканската революция, както и последвалата съветска република на пролетариата установяват ново правителство на Миклош Хорти, регент-губернатор в кралство без крал. Самият той нарича своя режим „контра-революционен“, а опозицията „бял терор“. Левите политически партии, социалдемократи и комунисти, са забранени и за организациите от работническото движение животът им в условия на законност приключва. Много профсъюзи, предимно тези на държавните служители, се разформироваха.

Икономиката е в много лошо състояние, повечето национални съкровища са изнесени от страната в съседни държави и безработицата и инфлацията нарастват главоломно. През юли 1923 г. инфлацията достига пик от 98% на месечна база.

Профсъюзите заявяват, че съществуването им е „историческа необходимост“ и пренасочват своето внимание към предоставянето на помощ по линия на профсъюзите. През 20-те години на XX век най-сериозният проблем е растящата безработица и бедността на работната класа. За много семейства тази помощ е единственият източник на доходи, тя засилва компонентата солидарност и създава усещане за принадлежност. Така работническото движение печели популярност сред по-бедните хора.

1921

Опитите обаче да се заглуши гласът на Унгарската социалдемократическа партия (MSZDP) завършват с пълен провал, тъй като партията е много популярна сред заводските работници, профсъюзните и държавните служители – като например пощенските служители и железничарите – и тази социална прослойка осигурява постоянната членска база за социалдемократите. С укрепването на позициите на партията се променя и ролята на профсъюзите. Седем от 11 члена на ръководството на MSZDP са профсъюз-

ни лидери. Въпреки репресиите броят на членовете не намалява и ръководството се обявява за провеждането на практическа конструктивна борба, като се възприема тактика за поэтапно провеждане на стачки и демонстрации.

Ситуацията е под контрола на министър-председателя граф Ищван Бетлен, „консолидаторът“, който идва на власт през април 1921 г. и който, в резултат от амбициите за укрепване на позициите на консервативната партия, към която принадлежи, води борба срещу опозицията в лицето на крайнодесните и социалдемократите и либералите.

На 8 декември 1921 г. започват тайни преговори между правителството и профсъюзните лидери и две седмици по-късно, на 22 декември, се подписва таен документ за „помирение“. Т.нар. пакт Бетлен-Пайер. MSZDP и профсъюзите се легализират и профсъюзите получават отново правото да се сдружават. MSZDP може да участва в националните и местните избори, но на партията се налага

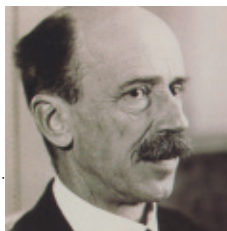
Самосъзнателни работници и граждани, гласувайте за социалдемократите!

ограничение за места в парламента, максимум 10%.

Същевременно, профсъюзното движение плаща много висока цена за този пакт: отнема му се правото да сдружава държавните служители и селяните, което означава, че значително пада ефикасността на профсъюзите и се отнема от силата на основното оръжие на партията, стачките. Те трябвало да поемат ангажимент да не създават нови организации сред селскостопанските работници, да се откажат от радикалната републиканска пропаганда срещу правителството и да престанат да критикуват официалната външна политика. В замяна, правителството на Бетлен създава възможност партията да получи пълно членство в унгарския политически живот, като по този начин социалдемократите вече могат да участват в изборите от 1922 г. и благодарение на Пакта получават представителство в законодателна-

та власт до 1944 г., въпреки че имат наложено ограничение за максимум 10% от местата в парламента. Що се отнася до останалата част от пакта, възстановява се правото на събрания, повишава се размерът на банковите депозити на синдикати и профсъюзи, както и намалява официалният надзор на Социалдемократическата партия. Важно е да отбележи, че министър-председателят също обещава да осигури стабилни условия за живот за работниците, както и да прокара закон за предоставянето на грижи за възрастните хора, вдовиците и сираците, както и за въвеждането на осигуряване за инвалидност. Съдържанието на Конвенцията остава в тайна до края на 1923 г.

Пактът се признава от социалдемократите като голям тактически успех, който им позволява да получат представителство в парламента за изборите, провеждани от 1922 г. до 1944 г., и да работят в атмосфе-

Бетлен Ищван

Чарлз Пайер

БЕТЛЕН И ПАЙЕР

В резултат на Голямата депресия, всичко, което Бетлен изгражда за близо 10 години, се срива. Икономиката е срината, обединената правителствена партия се разпада и Бетлен е принуден да подаде оставка през 1931 г., въпреки че запазва важната си роля в политиката като лидер на правителствена партия и, впоследствие, като консултант на Хорти. След едиктите от Виена, той продължава да се противопоставя на едностранната ориентация към Германия и на прекъсването на отношенията с англосаксонските държави. Той счита, че въвлечането във Втората световна война е грешка и осъжда еврейските закони. През 1943–44 гг. той се обявява в подкрепа на излизането от войната и предприема действия, целящи подписването на отделно мирно споразумение с Великобритания и САЩ.

По време на германската окупация той е принуден да излезе в нелегалност и, докато се крие, получава удар два пъти. През декември 1944 г. руски войници го залавят и отвеждат в СССР, за да предотвратят неговото присъединяване към антикомунистическите сили. На 5 октомври 1946 г. сърцето му спира в Москва, в болницата на затвора „Бутирка“. През юни 1994 г. се погребват символичните му останки в гробището Керепеши, Будапеща.

Кароли Пайер е депутат в годините 1922–1944 гг., лидер на социалдемократическата група от 1931 г., а от 1927 г. е генерален секретар на Профсъюзния съвет и делегат в Международния работнически съюз.

След Втората световна война той се обявява срещу съюз с Унгарската комунистическа партия, която е създадена през есента

на 1944 г., затова е изключен от Социалдемократическата партия през лятото на 1947 г. След това се присъединява към Унгарската радикална партия и скоро емигрира в САЩ. В негово отсъствие, на 16 февруари 1948 г. Народният съд го осъжда на осем години затвор за шпионаж, като това решение се отхвърля от председателския съвет на Висшия съд на 14 декември 1989 г., 33 години след неговата смърт поради липса на състав на престъпление.

На 25 октомври 1956 г., два дни след началото на Революцията, умира от сърдечен пристъп, докато слуша новините по радиото.

КАРОЛИ ПАЙЕР

Централа на стачкуващите строителни работници 1935 г.

ра на законност, ред и спокойствие, докато комунистите, на които е наложена възбрана и са в нелегалност, твърдят, че пактът е компромисното решение на „работническата аристокрация“ и капиталистите и наричат профсъюзните лидери предатели.

През втората половина на 20-те години на XX в., растящата безработица засяга и заетите, тъй като работодателите желаят да намалят заплатите и атакуват правата на съществуващите работници. В резултат на още по-сериозната ситуация с безработицата, спада драстично броят на стачките и споровете за по-високи заплати. Признаците на икономическата криза в края на десетилетието принуждават лидерите на синдикатите и социалдемократическата партия да концентрират дейността си върху борбата с безработицата. Те настояват за осигуряването на помощи за

безработни, за уреждането на работно време, което да позволява създаването на повече работни места, за свобода на сдружаване за всички и за край на полицейските репресии. Тези искания вървят ръка за ръка със стачки, гладни стачки включително, и демонстрации. Основен лозунг е: „Работа! Хляб!“, като това са основните цели на работническото движение.

През пролетта и лятото на 1930 г. правителството и властите не правят нищо, за да решат въпроса с безработицата. В началото на август започват подготовки за многочасови стачки и улични демонстрации в Будапеща и провинцията. На 11 август 1930 г. профсъюзният комитет взема решение да проведе демонстрация на 1 септември. На този ден, в понеделник, се затварят вратите на фабриките. Националната асоциация на унгарските индустриалисти (GYOSZ) обявява деня за празничен, за да не може да се определи колко души са се отзовали на поканата на синдикатите. Идеята не е добра. Около 10 часа започва да се тълпи голямо множество, движещо се по Големия булевард (Nagykörút) в посока бул. „Андраси“ и по обед достига Площада на героите, където конна полиция се врязва в тълпата.

Започва някой и в следващите няколко секунди и други започват да хвърлят павета по полицията. Пред замък Вайдахуняд протестиращите свалят полицаите от конете. „Целете се в тълпата! Огън!“ Това е командата на началника на полицейските служители Кароли Наги. Янош Дарник, безработен строителен работник, загина пред статуите на кралете. Тринадесет ра-

ботници са откарани в болница. Близко 150 000 души участват в събитията. Извън столицата, в провинциални индустриални центрове и големи градове, има демонстрации, сблъсъци и арести.

На следващата година Профсъюзният съвет провежда извънреден конгрес. Там Пайер заявява, че над един милион души живеят в бедност заради неправилната икономическа програма, провеждана от правителството. Безнадеждната икономическа ситуация е причина за нарастващо отчаяние и серия от гладни стачки. На тези демонстрации все повече се чува гласът на комунистическата партия. Някои секторни синдикати – на миньорите, работниците, общарите – се обявяват в полза на по-радикалните методи на партията. Това поражда голямо напрежение в рамките на движението.

От 1933 г. започва да намалява безработицата и нараства обемът на индустриалното производство. Това бавно икономическо развитие оказва положителен ефект върху членската база на синдикатите. Профсъюзите пренасочват своето внимание към променените обстоятелства, централизирано се подават искания за повишение на заплатите, набляга се и на свободата на сдружаване и на по-големите права за провеждане на стачки. Стачното движение на строителните работници достига пик на своята интензивност през 1935 г. Правителството трябва да направи отстъпки и през 1937 г. издава разпоредба за трудовите правоотношения, като това е голяма победа за синдикатите. Правителството обаче все повече и повече клони към крайнодясното пространство и не се отказва от идеята да елиминира профсъюзите чрез корпоративна система с ръководени от държавата работнически камари и спортно-развлекателни организации за работниците. Идеята не се реализира, защото започва войната. По това време унгарското работническо движение и правата на работниците приличат в много отношения на западно европейските, но въвличането във Втората световна война и последвалата съветска окупация предопределят съдбата на държавата. Затова профсъюзите поемат по различен път на развитие.

ЮЛА ПАЛАГИ

Сблъсъци между демонстранти и полицията по време на бунта на 1 септември 1930 г.

Снимка за спомен на секция на основаното през 1886 г. Миланско "Сдружение на основата на взаимност на строителните работници, миньорите, работещите на дневна надница и строителните помощници" за подобряване на условията на труд

СЪЗДАВАНЕ НА „СЪПРОТИВИТЕЛНИ ЛИГИ“ И БРАНШОВИ ФЕДЕРАЦИИ

В началото на това десетилетие се създават два ключови форума за организация и представителство на работниците според професията: съпротивителните лиги (в началото структурирани на териториално ниво), които изискват повишения на заплащането на труда, подобрения в работното време и в законодателството – ако е необходимо, и чрез стачни действия – и браншовите федерации (сред които в началото са тези на строителните работници, на печатарите и на заетите в текстилния сектор), които се стремят към стандартизирани условия на труд чрез подписване на колективни трудови договори за всички работници в съответния бранш.

ПРЕМАХВАНЕ НА СМЪРТНОТО НАКАЗАНИЕ

Италианският парламент приема новия Наказателен кодекс, с който се преустановява прилагането на смъртно наказание в Кралство Италия (фашисткят режим по-късно ще го въведе отново за цивилни през 1926 г., преди неговото окончателно премахване през 1947 г. за всички военни и цивилни престъпления, извършени в мирно време).

ВЪВЕЖДАНЕ НА ЗАДЪЛЖИТЕЛНАТА ЗАСТРАХОВКА СРЕЩУ ТРУДОВИ ЗЛОПОЛУКИ

Първият закон, който осигурява задължителна застраховка при трудови злополуки, макар и ограничен само до няколко производствени сектора, установява механизъм за базово социално осигуряване, който да се справя с нарастващата вълна от такъв тип злополуки.

ПРИЗИВ ЗА ПЪРВАТА ОБЩА СТАЧКА

Първата обща стачка на италиански работници е свикана като протест против репресиите и убийствата на работници през същата година по време на работническите бунтове, както и като демонстрация за искането на по-добри условия на труд и по-високо заплащане на труда.

40-те

РАЗПРОСТРАНЕНИЕ НА РАБОТНИЧЕСКИТЕ ВЗАИМОПОМАГАТЕЛНИ ДРУЖЕСТВА

След разпадането на някогашните гилдии на изкуствата и занаятите (*corporazioni di arti e mestieri*), работниците се присъединяват към солидарно движение, обединено около работническите общества за взаимопомощ (*società operaie di mutuo soccorso* или SOMS). Основната цел на тези организации, нарастващи по брой през десетилетието, е да осигуряват финансова подкрепа на своите болни, неработоспособни или безработни членове.

1866

ВЛИЗА В СИЛА ЗАКОНОДАТЕЛСТВОТО, ОГРАНИЧАВАЩО ДЕТСКИЯ ТРУД

Влиза в сила първият основен закон на италианската държава, който поставя ограничения върху детския труд, като провъзгласява минимална работна възраст от 9 години, която става 10 години, когато се отнася за труд в мини и кариери, и 15 години за нездравословните или рискови професии.

70-те

1877

ВЛИЗА В СИЛА ЗАКОНОДАТЕЛСТВОТО ЗА ЗАДЪЛЖИТЕЛНОТО ОБРАЗОВАНИЕ

Законът Копино увеличава продължителността на училищното обучение до 5 години и въвежда задължително образование за първите три години от този период. През 1904 г. законът Орландо удължава задължителното образование до навършване на 12-годишна възраст, като учредява „народен курс“ или *corso popolare* (съставен от петата и шестата години училищно образование, включени в системата незабавно след началното училище) и така дава на учениците ценни основи на професионално обучение.

1889

1891

УЧРЕДЯВАНЕ НА ПЪРВИТЕ „ТРУДОВИ КАМАРИ“ И РАЗВИТИЕ НА КАТОЛИЧЕСКИЯ СИНДИКАЛИЗЪМ

Учредени са първите камари на труда. Това са териториални и междубраншови организации, които управляват заетостта, осигуряват обучение и подкрепа и действат като арбитри при спорове. През същата година папската енциклика *Rerum Novarum* приканва за развиване на католическо движение и създаване на асоциации за защита на работниците като „белите“ лиги (действащи предимно в провинцията) и механизми за социална подкрепа, каквито са провинциалните банки.

1898

1901

ВЛИЗА В СИЛА ЗАКОНОДАТЕЛСТВО ЗА ЗАЩИТА НА ИТАЛИАНСКИТЕ ЕМИГРАНТИ

Първият основен закон за защита на емигрантите влиза в сила и учредява надзорен орган за всички въпроси, свързани с италианската емиграция, комисии за подпигуряване на стандартите за здравословен труд на корабите и арбитражни комисии в случай на спорове с приемащата държава. Цялата правна рамка по-късно ще бъде реорганизирана от консолидираното законодателство от 1919 г. което официално бележи края на масовата емиграция, започнала след обединението на Италия, когато милиони италианци напускат страната си в търсене на по-добри условия на живот и на труд.

1904

ПЪРВИ ИЗБОРИ С ПСЕВДО-ВСЕОБЩО МЪЖКО ГЛАСУВАНЕ

Проведени са първите избори, на които могат да гласуват всички мъже на възраст над 30 години, а също и мъже над 21 години с определен образователен и капиталов ценз. Това право е разширено и обхваща всички пълнолетни мъже през 1918.

ВЪЗОБНОВЯВАНЕ НА ДЕМОКРАТИЧНИТЕ ПРОФСЪЮЗИ

Демократичните профсъюзи са основани наново след две десетилетия на фашистка власт и основните синдикални движения (комунистически, християндемократически и социалистически) формират единна конфедерация, за да представляват работниците. Италианската обща конфедерация на труда (*Confederazione Generale Italiana del Lavoro* или *CGIL*) се разделя четири години по-късно, наред с белязания от Студената война климат на онова време и последвалото политическо разделение на Италия. През 1950 г. се създават Италианската профсъюзна конфедерация (*Confederazione Italiana Sindacati Lavoratori* или *CISL*) и Италианския трудов съюз (*Unione Italiana del Lavoro* или *UIL*).

ВЪВЕЖДАНЕ НА КОНСТИТУЦИЯТА НА ИТАЛИАНСКАТА РЕПУБЛИКА

Конституцията на Италианската република влиза в сила, като утвърждава равенството на гражданите пред закона без оглед на пол, раса, език, религия, политически възгледи или лични и социални условия. Трудът стои в основата на новата република; всъщност конституцията включва принципите на синдикална свобода и на уреждане на работните взаимоотношения от колективни трудови договори, определени от профсъюзите.

ЗАКОНОДАТЕЛСТВО ЗА ЗАЩИТА НА РАБОТЕЩИТЕ МАЙКИ

Тази първа систематична законодателна намеса с цел физическа и икономическа защита на работещите майки има по-широк обхват от първоначалното законодателство от 1902 и 1934 и разширява забраните за полагане на тежък труд от кърмачки и за освобождаване на работници по време на бременност, както и за принудително майчинство.

ПРЕМАХВАНЕ НА „КЛАУЗИТЕ ЗА ЦЕЛОМЪДРЕНОСТ“ И ДОСТЪП НА ЖЕНИТЕ ДО ВСИЧКИ ПРОФЕСИИ

Закон номер 7 означава, че бракът вече не е приемлива причина за освобождаване на жени работници. През същата година е въведен и закон номер 66, който дава на жените достъп до всички обществени позиции и професии и до заетост в публичния сектор (включително в съдебния сектор) в различни роли, кариерни позиции и категории.

ВЪЗНИКВАНЕ НА СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ И ХРИСТИЯНСКИ ПРОФСЪЮЗНИ КОНФЕДЕРАЦИИ

Развитието и размножаването на представителни, унитарни структури води до учредяването на профсъюзна конфедерация, базирана на реформисткия социализъм: италианската Обща конфедерация на труда (*Confederazione Generale del Lavoro* или *CGdL*). През 1918 вследствие на развитието на католически профсъюзи се създава конфедерация с християнски корени: Италианската конфедерация на работниците (*Confederazione Italiana dei Lavoratori* или *CIL*).

ВЪВЕЖДАНЕ НА ЗАДЪЛЖИТЕЛНА ПЕНСИОННА ОСИГУРОВКА ЗА НЕРАБОТОСПОСОБНОСТ И ВЪЗРАСТ

Пенсионната осигуровка за неработоспособност и възраст става задължителна за всички наемни работници и се въвежда схема за пенсия поради неработоспособност или възраст за хората над 65 години и с поне 12-годишен стаж.

ВЪВЕЖДАНЕ НА ПРАВОТО НА ГЛАС НА ЖЕНИТЕ

Жените участват в избори за първи път (като се започне от административни и политически избори и след това проведените такива покрай референдума дали да се запази монархията или да се основе република). Около 2000 жени са избрани в общински съвети и 21 в Учредителното събрание на новата Италианска република.

Плакати за подобряване на безопасността на труда и по-добра култура на превенция

ЗАКОНОДАТЕЛСТВО ЗА ЗДРАВООСЛОВНИ И БЕЗОПАСНИ УСЛОВИЯ НА ТРУД

Публикувана е първата обща рамка за здраве и безопасност на работното място, като са описани стандарти и характеристики на съответната работна среда и са зададени различни основни задължения на работодателите, особено за прилагане на мерки за здравословна и безопасна работа, задължението за информиране на работниците за съществуващи рискове, осигуряване на защитно оборудване и задължението да се следи за спазването на предвидените мерки за здраве и безопасност от отделните работници. Тя продължава да се прилага до 2008 година, когато консолидираното законодателство относно здравословния и безопасен труд нагажда предишните регулации в тази сфера към технологичното развитие и промените в организацията на труда.

ЗАКОНОДАТЕЛСТВО ЗА ОГРАНИЧАВАНЕ НА ТРУДА НА ДЕЦА И ПОДРАСТВАЩИ

Новото законодателство поставя ограничения върху труда на деца и подрастващи и задава минимална възраст за работа от 15 години, както и разделя правната рамка за детския труд от тази за жените (които до този момент са били събрани заедно като еквивалентни в законодателството).

ВЪВЕЖДАНЕ НА 40-ЧАСОВАТА РАБОТНА СЕДМИЦА

След тежка борба от страна на работници и профсъюзи обновените колективни трудови договори от 1969 и 1970 г. довеждат до намаляване на работните часове до 40-часова работна седмица, на практика за всички браншове.

ВЪВЕЖДАНЕ НА РАЗВОДА И ПРАВАТА НА ЖЕНИТЕ

След дълга битка, водена от радикални и светски фигури, влиза в сила закон, установяващ развода в Италия. Това десетилетие е белязано и от големи постижения, резултат от борбата за женска еманципация: защитата за работещите майки (1971) с въвеждането на законодателни, икономически и основани на социални грижи решения, които позволяват на работещите жени да избегнат компромиса с грижата за децата; установяването на общински детски градини (1971); реформата на семейния закон (1975), който позволява на италианското общество да изостави йерархичната си представа за семейство и да премахне несправедливите различия, прокарани между родни и легитимни деца; и зараждането на равнопоставеното отношение на работното място (1977). Още повече, през 1978 г. абортът е легализиран.

“Смъртта на строителните обекти трябва да спре.” Демонстрация за подобряване на безопасността на труда на 15 април 1973 г.

ЗАКОНОДАТЕЛСТВО ЗА ИМИГРАЦИЯТА ОТ ЧУЖБИНА

Турско-неаполитанският закон урежда въпроса за имиграцията от чужбина, като насърчава легалната имиграция и възпира нелегалната такава, като подпомага придобиването на гражданство, семейните права, медицинското лечение и правото на образование. Този закон (включен в консолидирания текст на разпоредбите за уреждане на имиграцията и правилата за правния статут на чужденците) заменя предходния закон Мартели от 1990 г., който под натиска на нуждите на времето става първият, поставящ правна рамка по въпроса за бежанците.

1967

1969

1970

70-те

1973

1978

1998

2016

В продължение на четири дни строителните работници стачкуват за национален колективен трудов договор. Става въпрос за работно време, конструктивни преговори, признаване на квалификации и профсъюзни права, септември 1969 г.

РАБОТНИЧЕСКИ УСТАВ

„Горещата есен“ на 1969 г., през която стачките за обновяване на колективните трудови договори, исканията на работниците за работни места и други общи искания привличат участници в огромна численост, е последвана от публикуването на „правила за опазване на свободата и достойнството на работниците и на синдикалната свобода и профсъюзна дейност на работното място, както и правила за обществените услуги по заетостта“, известни като „Работнически устав“. Уставът постановява някои от фундаменталните права на работниците (покрива свободата на мнение, регулира надзорната и дисциплинарната власт, задачите и трансферите), а също и подкрепя и насърчава профсъюзните дейности на работното място.

ПРАВО НА РАБОТНИЦИТЕ НА 150 ЧАСА ПЛАТЕН ОТПУСК ЗА УЧЕНЕ

Националният колективен трудов договор на металоработниците отваря възможност за всеки работник да получи 150 часа платен отпуск, за да изкара професионално обучение или дори курсове, несвързани пряко с конкретната работа, с изглед да получи образователна степен. Отново посредством колективното договаряне правото на образование се разпространява бързо и до други браншове.

СЪЗДАВАНЕ НА ИТАЛИАНСКАТА НАЦИОНАЛНА ЗДРАВНА СЛУЖБА

Прието е законодателство за реформа на здравеопазването, което създава Националната здравна служба със задача да подсири превенцията на заболявания сред обществото и тяхното лечение и възстановяване. Реформата въвежда система, базирана на принципите на равнопоставеност и всеобща достъпност на здравните грижи за цялото население.

ЗАКОН ЗА СПРАВЯНЕ С ПОСРЕДНИЦИТЕ ПРИ НАМИРАНЕ НА РАБОТА

Законът за справяне с извършителите на нелегално наемане на работници и трудова експлоатация, широко разпространени престъпления, особено в земеделието и строителството, е въведен през 2011 г. и прибавен към престъпленията, преследвани от Наказателния кодекс. Закон номер 199/2016 разширява отговорността и санкциите както за посредниците, така и за работодателите, които се възползват от нелегално набиране на работници. Този закон въвежда нови криминални мерки като конфискация на стоки и граждански арести (включително в случай на многократно неспазване на националните колективни трудови договори).

ЗАРАЖДАНЕТО НА ЗДРАВΟΣЛОВНИТЕ И БЕЗОПАСНИ УСЛОВИЯ НА ТРУД

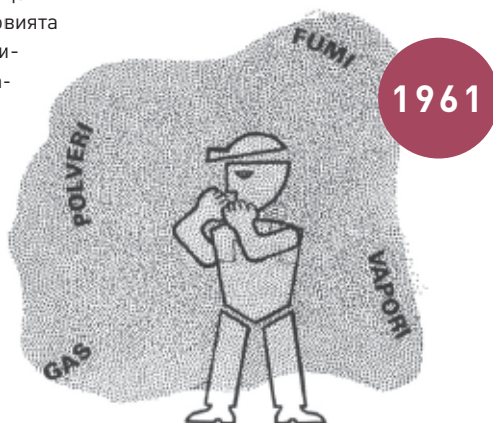
През 60-те години на XX-ти век в Италия със съвместни усилия на работници, професионалисти по трудово здравеопазване, активисти и синдикалисти се развива и прилага нов подход в предприятията, насочен към подобряване на условията на труд вместо да се позволява на компаниите да предлагат компенсации за изтърпяване на недобри условия на труд.

Разрастващата се индустриализация, основно в регионите около Милано и Торино, води до огромен приток на работници, много от които идват от селските региони на Южна Италия и се вливат в заводи за масово производство от автомобилния сектор и други индустрии. Това води до появата на изключително разнородна по различни признаци работна сила. По традиция работниците от Юга, в частност, не членуват в профсъюзи и нямат никакъв интерес към синдикализация. Обаче те не са обвързани и с конкретни професии или браншове. Също така техният голям потенциал за съпротива безспорно е сред причините за възникването на многобройни автономни, несиндикални структури (наричани „редовни комисии“) по онова време в Италия, често оцветени от „движението 1968“.

В началото на 60-те години избухват яростни сблъсъци за условията на труд, конкретно за излагането на опасни вещества, във фабриката за производство на фармацевтични продукти Farmitalia в Сетимо Торинезе край Торино. Това предизвиква работници, трудови медици и синдикалисти да започнат изследване на специфичните рискове, да съставят списък с опасните вещества в употреба и да изискат тяхното заменяне с безопасни алтернативи. Обаче тази конкретна загриженост за условията на труд води също и до искания за влияние при оценката на риска и за оформяне на условията на труд. Допреди това с оценка на риска са се занимавали само работодатели и държавни агенции. Вече самите работници изискват да бъдат включени в оценката на опасностите на работното място, както и в определянето на организацията на труда, която те посочват като причина за стресове и рискове. Новият подход е надлежно възпри-

ет от работници и на други предприятия, включително на Fiat-Mirafiori в Торино, и скоро се разпространява също и до много други региони на Италия. През септември 1961 се провежда конференция в Сетимо Торинезе, община в град Торино, за да се представят исканията на работниците от Farmitalia и тяхното изследване. Това поставя своеобразното начало на превантивното трудово здравеопазване и безопасност. Моделът се възприема и привлича силна морална и практическа подкрепа от високопоставени членове на обществото, сред които индустриалният психолог Ивар Одон, който активно го подкрепя. Този модел бива приложен и в други страни, където полага основите и служи като отправна точка за формулиране на конкретни искания според ситуациите на място. Първият лозунг „La salute non si vende“ (Здравето не се продава!) става широко разпространен, под една или друга форма, в почти всички европейски страни.

Диспутите във Фиат довеждат до създаването на наръчник за изучаване на условията на труд, проектиран да позволи на работниците да оценят собствената си работна ситуация, без от тях да се изискват особени предварителни знания. Всеки от рисковете е придружен с илюстрация, защото някои от работниците от Южна Италия са на практика неграмотни.

Ръководство на браншовите сдружения на трите утвърдени профсъюзни организации в Италия (FIM – FIOM – UILM) – Логично: „Работната среда не трябва да бъде опасен за здравето фактор“.

„Рискове от група 1 – температура, шум, осветление, влажност, въздух в помещенията“ (физични фактори).

„Рискове от група 4 – изтощителен темп на работа, монотонност, повтарящи се задачи, плашеща отговорност, други ефекти на умора“

Въпросният наръчник е публикуван за пръв път през 1969 г. от италианската Всеобща конфедерация на труда и италианска федерация на металурзите (CGIL-FIOM), но година по-късно е използван като общ документ от всичките три регистрирани профсъюзни федерации с над 130 000 разпространени копия впоследствие. През 1972 г. в Римини се събират 3000 души да дискутират ситуацията на труда във фабриките, професионалните рискове и начини за подобряване на условията на труд. Само през 1971 г. 4567 компании подписват споразумения, които покриват около 50% от работниците в индустрията. Ключов е фактът, че работниците оценяват собствените си условия на труд и проправя пътя на „борба за еманципация“. Вторият слоган е „Здравето не може да се делегира!“.

Това движение определено оказва директно влияние върху нов трудов закон, наречен Харта на работниците, приет от парламента на 20 май 1970. Неговият член 9 дава право на работниците да проверят дали работното им място съответства на разпоредбите за трудово здраве и безопасност. Член 18 оказва на работниците разширена защита срещу освобождаване. Още повече, новият закон гарантира и тяхната свобода на изразяване. Забранява се дискриминацията на работниците при наемане или възлагане на задачи на база техните религиозни или политически вярвания. През следващата година се приема закон за защита на бъдещите майки, който включва наред с други неща и забрана за уволнение на бременни жени и възнаграждение по време на отпуск по майчинство: два месеца преди и три месеца след раждането.

В крайна сметка идеите за превенция и директно участие на работниците проехтяват в последните десетилетия като трайни промени в практиката на трудовото здравеопазване в на практика всяка европейска страна.

РОЛФ ГЕРИНГ, ЛОРЕН ВОГЕЛ

Материали по темата на английски език могат да се намерят в този линк (материали от семинар от февруари 2016): <https://www.etui.org/Topics/Health-Safety-working-conditions/News-list/The-struggle-for-health-at-work-the-Italian-workers-model-of-the-1970s-as-a-source-of-inspiration>

През 1982 критики срещу безскрупулната експлоатация и недостатъчната безопасност в индустриалните работни процеси довеждат до една от първите в Европейския съюз инициативи за трудово здраве и безопасност на труда, така наречената Директива Seveso I (82/501/EEC), която поставя стандарти за предотвратяване на сериозни злополуки.

НЯКОИ ОТ НАЙ-СМЪРТОНОСНИТЕ ХИМИЧЕСКИ АВАРИИ

21 септември 1921. Германия: взрив в завод за азотен тор в Опау убива поне 561 човека.

28 юли 1948. Германия: взрив на цистерна в завод на BASF убива поне 207 души.

10 юли 1976. Италия: аварията в Севезо – неконтролирана химична реакция освобождава огромни количества диоксини в атмосферата.

19 ноември 1984. Мексико: край Мексико Сити загиват над 400 души (по някои сведения между 500 и 600) след серия от газови експлозии (аварията в Сан Хуани-

ко). Взривил се танкер предизвиква серия от експлозии. Хиляди са пострадалите от изгаряния.

3 декември 1984. Индия: аварията в Бопал – излязла от контрол химична реакция изпуска метилов изоцианат в атмосферата, като убива над 3800 души.

23 октомври 1989. САЩ: химичен комплекс на Филипс близо до Хюстънския плавателен канал в Пасадена, Тексас изпуска полиетилен след експлозия и пожар, като убива поне 23 и ранява 314 души.

21 септември 2001. Франция: 31 души умират след експлозия на фабрика за торове в Тулуза, от която се освобождава течен амониев газ.

ТУТА БЛУ – ДНЕВНИКЪТ НА ЕДИН ФЕРМЕРСКИ СИН ОТ ЮЖНА ИТАЛИЯ, КОЙТО ПОПАДА СРЕД РАБОТНИЦИТЕ

През 1978 г. Томазо ди Чаула (роден през 1941 в гр. Аделфия край Бари, Пулия) представя сценария за филма *Tommaso blu* („Томазо в синия костюм“), дневник на един фермерски син от Южна Италия, който попада сред работниците. – германското заглавие на този документален филм е *Der Fabrikaffe und die Bäume* („Маймуната от фабриката и гората“), което се отнася до един пасаж от филма: „Какво чакаме? Защо не доведем маймуни да работят с машините? Това е моят съвет към семейство Агнели: да докарат маймуни във фабриката, а да оставят работниците да хващат гората. Понякога оставам с впечатление, че сме по-глупави и от маймуните.“ Описаната тежка работа, цинизмът на управлението на фабриката, стачките и общите неподчинения от тази епоха, наблюденията върху профсъюза и политическите движения, спомените от дядото, от живота в провинцията, светлината, морето и въздуха извън фабриката – всичко това обрисова ярък портрет на епохата и на живота е региона на Калабрия. Всеки, който е виждал бетонните джунгли там, се чувства пренесен обратно на това място от

25 декември 2003. Китайска народна република: в Чудонбей става изпускане на природен газ и водороден сулфид в атмосферата след експлозия на газов кладенец, което убива поне 191 души.

12 август 2015. Китайска народна република: Две експлозии в Тянджин освобождават натриев цианид, калциев карбид и вероятно и други вещества, като убиват поне 173 души и раняват 797.

5 ноември 2015. Бразилия: аварията на хвостохранилището Бенто Родригес: катастрофално скъсване на хвостохранилище за желязна руда предизвиква кално свлачище, което вкарва поток от токсичен отпадък в местните реки, като убива поне 16 човека и намалява рибните популации в река Доче.

РОЛФ ГЕРИНГ

разказа на Чаула. Фермери са принудени да работят във фабрики, чужденци изпълняват пейзажа, където хората търпят нечовешки условия на труд. Но Чаула показва нещо повече: как протича ежедневието на хората и те не се виждат единствено като работници: те са повече от това!

Самият Чаула е този работник, който води дневника, той е внук на селяни и син на сагабиниери (жандармеристи). В своя филм *Totmaso Blu* Чаула представя не само ежедневието. Всеки кадър от филма крещи за промяна. Гневът на Чаула, натрупан по толкова много причини, извира направо от душата му, но същевременно предоставя на зрителите ясен поглед върху социалната ситуация в Южна Италия. След германската премиера на филма през 1987 г. под режисурата на Флориан Фуртвенглер с Алесандро Хабер в главната роля, Клаудиус Сайдъл публикува рецензия в *Die Zeit*: „*Totmaso Blu* не само проповядва свобода, този филм предоставя свобода на зрителите си: свободата сами да си съставят представа.“ Същото се отнася и до книгата.

ЕВА ДЕТЧЕР

НЕ Е НЕОБХОДИМО РАЗРЕШЕНИЕ! (ОРИГИНАЛНО ЗАГЛАВИЕ НА ИТАЛИАНСКИ *SENZA CHIEDERE PERMESSO!*)

В края на януари 2017 документалният филм за индустриалните спорове във Фиат *Не е необходимо разрешение!* е излъчен в няколко града в Германия. През 1969 година Fiat-Mirafiori е най-голямата фабрика в Европа със своите 60 000 работници.

На прожекциите присъстват създателите на филма, Пиер Миланезе и Пиетро Пероти. Между 1969 и 1985 г. Пиероти работи във Фиат като инженер по отоплението и вентилацията, което му предоставя достъп до всички фабрични сгради на автомобилостроителя, разположени в 32 квадратни километра обект.

Филмът разказва разчувстващата история на социалните борби, съсредоточени около фабриката на Фиат в Италия от 1969 г. до края на 35-дневната стачка в компанията през 1980, която довежда до край десетгодишна битка. Стачката е насочена срещу налагането на краткосрочна работа без гарантирани часове на 24 000 работници. Стачката приключва с компромис, договорен от синдиката, който работниците възприемат като огромно поражение.

Филмът демонстрира креативни, неподчинителни начини на комуникация, борби и спонтанни стачни действия.

Героят във филма е Пиетро Пероти, който се премества в Торина като младеж, където работи за Фиат и става политически активен. Той закупува малка видеокамера, която тайно внася във фабриката, за да запише гледки и звуци от работното ежедневие. Пероти заснема въздействащи кадри от демонстрациите, стачките и протестите пред вратите на фабриката. Създаването на тази креативна, артистична творба е неговият начин да подкрепи борбата. – Този документален филм пресъздава атмосферата там през онези години; масовото участие във фабриката, подкрепата за работническата борба от студентското движение и влиянието на тази борба върху обществото и ежедневието. Но той демонстрира и конфликтите с различни институции и медии.

ЕДИТ БЕРГМАН

„150-ТЕ ЧАСА“ – УНИКАЛНА ИТАЛИАНСКА ОСОБЕНОСТ

Едно от най-великите постижения на италианското работническо движение от края на 60-те и 70-те години на XX-ти век е постигането на така нареченото споразумение *150 Ore* („150 часа“), даващо право на отпуск за (продължаващо) обучение. По онова време и в капиталистическия Запад, единствената страна, която признава това право, е Италия.

Обаче тези 150 часа не само трудно спечелено работническо право, но и забележителен пробив за работническото движение, който предоставя свежо познание сред работниците за тяхната роля в капиталистическото общество, включително за дълготрайна обществена промяна. 150-те часа също така изцяло променят учебните заведения и тяхната роля в прилагането на фундаменталните права, залегнали в конституцията на Италия.

На 19 април 1973г. италианските профсъюзи CGIL, CISL и UIL извоюват правото на обучение за всички работници чрез междусекторен колективен договор – в началото за металургията и впоследствие за всички браншове (между юни 1973 и октомври 1974 г.) Полученото право се състои от 150 платени часа на обучение в рамките на 3 години (които могат да се използват и в рамките на година), комбинирани със 150 часа от свободното време на самите работници. По това време над две трети от работници нямат дори завършено училище; по-точно, нямат диплома за основно образование (задължителното училище до 8-ми клас). Тази идея, в началото изглеждаща като второстепенно по важност искане, се превръща в истински пробив, на който работодателските организации се противопоставят отначало яростно, а накрая вяло. Дотогава е осигурявано само „облекчение“ за работещите ученици. Това облекчение е представлявало само отпуск, през който тези ученици да се подготвят за тестове или изпити.

„За първи път в историята на профсъюзите, бизнесите и държавната училищна система стават едновременно мишена за една и съща стратегия на борба.“¹ С други думи, за пръв път амбициите на подчинените класи за културно надмощие в едно капиталистическо общество се залагат в колективен договор. Намерението е да се

1973

3 подсигури, че обучението на работниците няма вече да зависи от интересите на бизнеса или от „производствената логика на капитала“, а ще се основава на техните собствени интереси. Проблемът тук е правото на независимо обучение, което бива признато и заложено в колективния договор. Работодателите напразно се опитват да демонстрират „абсурдността“ на това искане, като питат дали работниците вече имат и правото да взимат уроци по клавиесин (виж изображението). „Разбира се!“, отговарят профсъюзите.²

Стотици хиляди работници се възползват от това право, за да се обучат. По думите на един от тези бенефициенти, основната

Това е резултатът за работодателите. Техният въпрос „Вече трябва ли да плащаме и за уорците по клавиесни на работниците?“ става нарицателно за успешното налагане на един аспект от правото на достъп до образование. (Заглавна страница на специално издание на списания *Inchiesta* и *Fabbrica e stato* от Юли/Август 1973).

*Più polvere in casa –
Meno polvere nel cervello.*
(По-прашен дом, по-ясна глава.)

Лозунг на домакия от брошура

цел, освен наваксанването на неполучената диплома за основно образование, е подхранването на „културното израстване на работническата класа и нейното обединяване. Моята цел да получа диплома за основно образование не е за да печеля повече или да оглавя отдел, а за да изпълня културна необходимост, която не можах да задоволя поради липса на средства, тъй като съм от работническо семейство.“ И както посочва един учител, работниците тогава разбират, че те самите са активни участници в процеса на обучение, защото традиционното образование репрезентира управляващата класа. Въз основа на собствения си опит те се стремят да разберат как работи реалността, или в техния случай капиталистическото общество. Това създава реципрочни взаимоотношения с учителите и учебните заведения, чиято роля и учебни програми са поставени под въпрос. „Фабриката и капиталистическата организация стават предмет на изучаване от работниците и чрез придобиване на знание те скъсват връзката между наука и техническото разделение на труда.“

Учебните заведения и местните власти са задължени да организират курсове в обществено достъпни училищни сгради в сътрудничество с профсъюзите. Наети са допълнителни учители. Участниците имат глас в определянето на съдържанието на курса. Сред нещата, които те отбелязват за важни, е изучаването на здравните рискове на работното място. Друг тежен приоритет е по възможност да спечелят медицински експерти за съюзници в борбата за признаване на своите права.

Правото на тези 150 часа обучение служи за мост между работата и училището. Това довежда до нов поглед към знанието и позволява на работниците да разчупят преградите между знанията, придобити официално и неофициално. Демократизирането на достъпа до образование променя обществото. Интелектуалци и университетски професори също отварят курсовете си за работници и предоставят обучение на профсъюзите. Бивши студенти, които са протестирали рамо до рамо с работниците, стават учители в 150-часовите курсове. „150-те часа бяха образование за работници, където първите действащи лица са работниците, последвани от жените, заедно с първите студенти и феминисти (...). Това не приличаше на образователната система за възрастни в англоговорящия свят; това беше културен

експеримент от предните редици на синдикатите.“³

Основните предварителни условия за 150-те часа са, от една страна, системата за уеднаквено класифициране на тарифите (или *inquadramento unico*), разработена от профсъюза на металурзите през 1972 г. и премахването на строгото разграничение между работници и служители (и така наречените техници), и децентрализираното колективно договаряне, от друга. Първото поставя под въпрос йерархичната организация на труда, а второто позволява на синдикалистите и компаниите съвместно да планират организацията на труда на място (смени и т.н.) и така да осигурят правото на отделните работници да се възползват от своите 150 часа за обучение.

ПАОЛА ДЖИАКУЛИ

ФЕМИНИСТКАТА ЛЕА МЕЛАНДРИ (самата тя учител по програмата 150 часа) разказва за своето изумление, когато пристига за урок в предградията на Милано и разбира, че всички ученици там са жени, или по-точно, домакини! На хартия правото за посещение на такива курсове е било запазено за служители, но тъй като курсовете са отворени за всички, изведнъж започват да ги посещават и домакини. Снимки на 150-часов курс (Леа Меландри)

1 Цитати от документалния филм *Le 150 ore* (1974) за колективните договори, включително диалози и интервюта със синдикалисти и работници, както и споделяне на опит (всички са на италиански език) <http://patrimonio.aamod.it/aamod-web/film/detail/IL8600001490/22/le-150-ore.html?startPage=0&idFondo=>

2 Изданието за юли-август 1973 на списанията *Fabbrica e Stato* – *Inchiesta* с ироничното заглавие *150 ore suonata per i padroni*, игра на думи на италиански, която внушава, че „шефовете са изиграни“

3 Паола Мелхиори, *Le 150 ore, un esperimento di vita e di cultura* (150-те часа, житейски и културен експеримент), http://www.universitadelledonne.it/le_150_ore.htm.

ОТВАРЯНЕ НА ТЕАТЪРА

ПИЕР ПАОЛО ПАЗОЛИНИ оставя обширно творчество, познато предимно от филмите му. Всички негови литературни творби, филми и пиеси анализират структурите на буржоазното общество, неговите персонажи, разпадането на обществените структури, което той наблюдава в Италия през 60-те и 70-те години на XX-ти век, както и фашистките тенденции, нова изразна форма, целяща унищожаването на „другостта“ и на културните различия, но над всичко останало неговите творби отразяват загрижеността му за тежкия живот на хората на предела на обществото.

В края на 60-те години той нахвърля цяла серия пиеси и установява подход към нова форма на театър, която, за разлика от книгите и филмите, не може да се приспособи за масовите медии. През 1968 г. той представя манифест от 43 точки, провъзгласяващ нов вид театър. Интересното е, че в него той позволява на театъра да

запази своята (изключително елитарна) функция в обществото, но го представя по друг начин. Театърът може да служи за обмен между интелектуалците и работническата класа. Пиесите може да се поставят във фабрики, училища или в културни среди. Той възприема необходимостта от театър на думите (*teatro di parola*), който да не предоставя решения, а да изучава проблеми. Сцената на театъра трябва да е на заден план, като винаги оставя фокуса върху предимствата и недостатъците, върху анализа. В дидактическа светлина, той разглежда театъра като форум за разискване или поне като средство за насърчаване на последващото самостоятелно мислене, от гледната точка на самия човек.

Независимо дали зрителят поиска да разбере теоретичната обосновка на Пазолини, той успява да разтваря нова врата за достъп до образование в обществени

Пиер Паоло Пазолини (роден на 5 март 1922 в Болоня, убит на 2 ноември 1975 в Остия)

области, които дотогава са били затворени. Без да налага промени върху тогавашното състояние на театъра, това изкуство става достъпно и за обикновения човек. В определен смисъл 150-часовия колективен договор става един от най-евтините входни билети.

РОЛФ ГЕРИНГ

Източник: Индивидуални интерпретации на италианския театър от XX-ти век. Берлин, 2008 г.

ЗАДЪЛЖИТЕЛНО ОБРАЗОВАНИЕ

Образованието става действително задължително до 14-годишна възраст, открити са училища във всяко селище, а образование по британския модел се осигурява безплатно.

ПОЯВАТА НА БЮРОТО ПО ТРУДА

Липсата на правна рамка за колективно договаряне и безработицата стимулират Министерството на пощите, земеделието, труда и емиграцията да проведе съответното проучване на ситуацията. Това проучване води до създаването на Бюрото по труда.

ЗАКОНЪТ ЗА КОМПЕНСИРАНЕ НА РАБОТНИЦИТЕ

Този закон дава възможност за изплащане на обезщетение за телесна повреда на тези работници, които са наранени при изпълнение на служебни задължения. Вноските за тази схема са задължителни и на тристранна основа, като работодателите, служителите и държавата плащат равен дял във фонда, така че схемата да остане осъществима. По този начин за първи път в Малта е въведена концепцията за социално осигуряване.

Първото голямо събрание на GWU под открито небе

ОБЩ СЪЮЗ НА РАБОТНИЦИТЕ

Създаване на Общ съюз на работниците (GWU) с около 22 000 членове, които се присъединяват към Съюза в рамките на една година. Реджи Милър, цивилен чиновник в Адмиралтейския военноморски док, успешно убеждава малка група работници да създадат силен общ съюз, който в бъдеще ще остави своя отпечатък върху новата история на страната.

1846

1885

ПЪРВОТО В ИСТОРИЯТА ПРАВИТЕЛСТВО СПОНСОРИРА ПОЛАГАЩИТЕ СЕ ПО ПРАВО СОЦИАЛНИ ПОМОЩИ

Първите благодетелствувани са членовете на малтийската полиция, в чиято полза е създадена пенсионна схема. Следващите в списъка са членовете на държавната служба на Малта.

1920

1927

ПОДПОМАГАНЕ ЗА ВДОВИЦИ И СИРАЦИ

Нов закон предвижда осигуряването на пенсии на вдовици и деца на починали държавни служители.

1929

1929

ИЗПОЛЗВАНЕТО НА МАЛТИЙСКИ ЕЗИК

Този нов закон гарантира, че както по граждански, така и по наказателни дела, може да се поиска делото да бъде разгледано на малтийски език.

1933

БЮРОТО ПО ТРУДА СЕ ПРЕВРЪЩА В МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА

Чрез Министерство на труда продължават да се прилагат трудовите закони, като Законът за седмичните почивки (пекари и бръснари) от 1933 г., Наредбата за часовете на заетост от 1936 г., Наредбата за хамалите и работниците на пристанищата от 1939 г. и Наредбата за фабриките от 1940 г.

1940

НАРЕДБАТА ЗА ФАБРИКИТЕ

въз основа на Закона за британските фабрики от 1937 г. този закон въвежда Здраве и безопасност във фабриките, но за съжаление няколко работни места са изключени, тъй като не са включени в строгите тълкувания, дадени на термините „фабрика“ и „месторабота“.

1943

1945

НАРЕДБА ЗА СИНДИКАТИТЕ И ТЪРГОВСКИТЕ СПОРОВЕ

Приемането на този закон е поискано от секретаря на Общия съюз на работниците – Реджи Милър. Това е важно постижение за механизмите за индустриални отношения в Малта, тъй като на синдикатите се предоставя имунитет срещу обвиненията във връзка с каквото и да е престъпление, извършено умишлено или насърчаване на търговски спор.

НАРЕДБА ЗА ЗАДЪЛЖИТЕЛНОТО ОБРАЗОВАНИЕ

Наредбата за задължителното образование прави задължително посещаването на училище на възраст между 6 и 14 години.

ЗАКОН ЗА ПЕНСИИТЕ ЗА СТАРОСТ

Законът за пенсиите за старост влиза в сила и предвижда изплащането на пенсии на лица над 60-годишна възраст. За разлика от Закона за компенсиране на работниците, този закон не се основава на вноски, а на проверка на финансовите средства на лицето, претендиращо за такава пенсия. Заедно с този закон лейбъристкото правителство въвежда данък върху доходите за финансиране на тези пенсии.

ВЪВЕЖДАНЕ НА СПЕЦИАЛНИ УЧИЛИЩА

Първите специални училища за хора със зрителни, слухови и психически увреждания са открити през 1956 година. До 1955 г. хората с увреждания са държани скрити вкъщи и никога не излизат навън.

ОБЩИ СТАЧКИ И БУНТОВЕ

Общият съюз на работниците се свиква за национална стачка, която завършва с бунтове и сблъсъци между работници, полиция и британски войници. Работниците са ядосани от начина, по който британското колониално правителство се справя със страната и въпроса за работата. Заплахите за уволнение на служители от службите и затварянето на корабостроителницата, в която работят над 12 000 души, са достатъчни, за да се обединят работниците и да се изправят пред арогантността на управниците. След общата стачка, Дом Минтоф подава оставка като министър-председател, а д-р Джорджо Борг Оливие отказва да формира алтернативно правителство. Колониалният управител поема прякото управление под британското управление. По този начин започва движението за свобода от Британската империя.

ПРЕМАХВАНЕ НА СМЪРТНОТО НАКАЗАНИЕ

Смъртното наказание за убийство е премахнато в Малта, но продължава да бъде част от военния кодекс на страната, докато не е напълно отменено на 21 март 2000 г.

СХЕМА ЗА ПЕНСИЯ ЗА УВРЕЖДАНИЯ

Въведена е пенсионна схема за увреждания, която не се плаща на вноски.

1945

1946

1948

1952

1956

1956

1958

1964

1971

1973

1974

ПРАВО НА ГЛАС НА ЖЕНИТЕ И ПРЕМАХВАНЕ НА МНОЖЕСТВЕННОТО ГЛАСУВАНЕ

Премахва се множественото гласуване и се въвежда концепцията „един човек – един глас“. Жените получават правото да гласуват благодарение на Трудовото движение през 1945 година. Първите избори, на които жените могат да гласуват за първи път, се провеждат през октомври 1947 година. На тези избори Агата Барбара става първата жена, която е избрана в малтийския парламент. През 1982 г. Агата Барбара става първата жена президент на Република Малта.

Агата Барбара: първата жена, избрана през 1982 г. за президентка на Малта

ПРИЕМАНЕ НА УСЛОВИЯТА НА ЗАЕТОСТ

Приемането на Закона за условията на заетост от 1952 г. (CERA), който заменя Наредбата за синдикатите и търговските спорове от 1945 г. Наред с другото, Законът за условията на заетост предвижда защита на заплатите, отпуските и несправедливото уволнение. Законът за условията на заетост също така предвижда създаването на съвети по заплатите.

ЗАКОН ЗА НАЦИОНАЛНА ПОМОЩ

Влиза в сила Законът за национална помощ. Това предвижда въпроса за социалната и медицинска помощ (последната както в брой, така и в натура) на домакинства, които са безработни и търсят работа или са неспособни да извършват каквато и да е работа поради някаква специфична болест, поради което финансовите средства на семейството им падат под определено ниво.

Тържества в чест на Деня на независимостта, 1964

ДЕН НА НЕЗАВИСИМОСТТА

Независимостта на Малта е постигната. След независимостта, Малта все още служи като военна база на британските сили и НАТО. Кралицата на Англия остава държавен глава.

ДЕКРИМИНАЛИЗАЦИЯ НА ЕДНОПОЛОВАТА СЕКСУАЛНА АКТИВНОСТ

Декриминализацията на сексуалната активност с лица от същия пол поставя началото на дългия път към правата на ЛГБТИК.

МИНИМАЛНАТА ЗАПЛАТА

Минималната заплата от 23,29 EUR/седмица е въведена чрез Закона за условията на заетост (Регламент). Днес е минималната заплата възлиза на 175,84 EUR/седмица.

ЗАКОНЪТ ЗА ИНДУСТРИАЛНИТЕ ОТНОШЕНИЯ

Този закон предвижда свободата на сдружаване, колективното договаряне и индустриалните отношения; този закон предвижда и правото на стачка.

ЖЕНИТЕ ПОЛУЧАВАТ РАВНО ЗАПЛАЩАНЕ

В Парламента е прието законодателство, което премахва несъответствията в заплащането, което се основава на пола. С този закон мъжете и жените получават еднаква заплата за една и съща работа.

ПЕНСИЯТА ОТ ДВЕ ТРЕТИ

Въвеждане на нова осигурителна схема за изплащане на пенсия за осигурителен стаж и доходи. Пенсионна схема за вдовици, изчислена въз основа на заплатата/доходите на починалия им съпруг, както и национална минимална пенсия.

С въвеждането на социални услуги възрастните хора придобиват качество на живота в своите старини.

ВЪВЕЖДАНЕ НА ОБЕЗЩЕТЕНИЕ ЗА МАЙЧИНСТВО

Бременните жени получават 13 седмици платен отпуск. Това обезщетение се изплаща на всички бременни жени и съответното плащане обхваща последните 8 седмици преди раждането и първите 5 седмици след раждането.

СЪЗДАВАНЕ НА СЪВЕТА НА МАЛТА ЗА ИКОНОМИЧЕСКО И СОЦИАЛНО РАЗВИТИЕ

Съветът на Малта за икономическо и социално развитие (MCESD): е тристранен орган с представители на правителството, синдикатите и организациите на работодателите. MCESD непрекъснато се стреми да подобри социалния и гражданския диалог в Малта

ЗАКОН НА ГРАЖДАНСКИТЕ СЪЮЗИ

Чрез този закон се гарантират граждански съюзи на двойки от един и същи пол и противоположни полове, като им се дават същите права, отговорности и задължения като брак, включително правото на съвместно осиновяване.

1974

1974

1976

1976

1979

1979

80-те

1981

2001

2011

2014

2017

РЕПУБЛИКА МАЛТА

Малта става република. Кралицата на Англия вече не е държавен глава на малтийските острови. За първи път в своята история Малта има държавен глава от Малта. Сър Антъни Мамо е назначен за първи президент на Република Малта.

Ден на Републиката, 13 декември 1974 г., с вицепремиера Антон Бутигиет, първи президент на Малта, Негово превъзходителство сър Антъни Мамо и министър-председателя Думинку Минтов (отляво надясно)

ДЕН НА СВОБОДАТА

И последната британска въоръжена сила напуска Малта. За първи път в историята на Малта властта на островите не е в ръцете на чужденци.

НАЦИОНАЛНИТЕ ЗДРАВНИ УСЛУГИ

Малтийската национална здравна служба в сегашната си форма е създадена в началото на 80-те години. Тя представлява цялостно здравно обслужване, което се финансира от данъчно облагане и е безплатно за малтийски граждани и граждани на ЕС.

Пресконференция за правото на развод по време на референдума

ВЪВЕЖДАНЕ НА РАЗВОД

Разводът е въведен в Малта, след като огромно мнозинство гласува в подкрепа на развода на референдум, проведен през май 2011 г. Малта е една от трите страни в света, където разводът не е разрешен.

ЕДНОПОЛОВ БРАК

Еднополовият брак се узаконява след приемането на законодателство в малтийския парламент.

ПОРАЖДАНЕТО НА ОБЩИЯ СЪЮЗ НА РАБОТНИЦИТЕ

През 1942 г., след края на обсадата на Малта по време на Втората световна война, малтийците са изправени пред високи разходи за препитание и недостиг на храна. Много хранителни продукти остават оскъдни или са с по-ниско качество. Мирът води до безработица в корабостроителниците. Малтийските работници дори не са получаваели същите заплати, както техните колеги британски работници за извършване на същата работа в корабостроителниците или с британските служби. Всичко това води до голямо недоволство сред малтийците. Макар британците да водят достоен живот, малтийците живеят в бедност в собствената си страна, след като са преживели същите трудности по време на войната като британците. Малта е управлявана от британците от 1800 г. и е колония на Британската империя от 1814 г.

Към края на 1942 г. Реджи Милър, цивилен чиновник в Британския корабен флот, убеждава малка група работници да създадат силен общ съюз. Първото заседание на този Съюз се провежда през март 1943 г., по време на тази среща, на която присъстват много хора, Реджи Милър е назначен за генерален секретар. Избран е и временен комитет за изготвяне на статута на Съюза, който е одобрен няколко дни по-късно. Проведени са и други срещи в цяла Малта, за да се убедят повече работници да се присъединят към този Съюз. Първите членове започват да се записват на 1 юли 1943 година. През първата година от съществуването на Съюза към него се присъединяват 22 000 членове. На 5 октомври 1943 г. официално стартира Общият съюз на работниците (GWU). Този момент в малтийската история носи обединение на работници, невиджано до този момент. Чрез обединението си в Съюза, работниците започват да придобиват права, за които са могли само да мечтаят и да се надяват.

Съюзът призова за приемане на профсъюзно законодателство, това искане е при-

1943

Монумент на сградата на Общия профсъюз на Малта

ето през март 1945 г. с прокарването на Наредбата за синдикатите и търговските спорове. Този закон предвижда задължителна регистрация на синдикатите и назначаване на секретар на синдикатите. Това е значително постижение за механизмите на индустриалните отношения в Малта, тъй като предоставя на синдикатите имунитет срещу всяко престъпление, извършено при търговски спор.

Освен това Съюзът играе важна роля в приемането на Закона за условията на заетост от 1952 г. (CERA). В този закон са създадени съвети по заплатите, които предоставят равнопоставеност между работници, които извършват една и съща работа. Въведени са мерки, които защитават възрастните хора и хората с увреждания на работното място. Малтийският работник вижда условията си на работа по-близо до тези на по-развитите страни и правата, установени от Международната организация на труда. Този закон е много полезен за работниците в частния сектор. Работниците в този сектор страдат от неблагоприятни условия на труд поради липса на актуализирани закони. Наредба VII от 1868 г. все още регулира работниците от частния сектор.

За съжаление, Закона за условията на заетост от 1952 г. не създава никакви разпоредби за изискванията за работниците. На жените не се дава равно заплащане на това на мъжете; правото на сключване на брак и продължаване на работата не е гарантирано и липсва защита по време на бременност. Тази несправедливост най-накрая е разгледана през 1976 г., когато работничките получават еднакво заплащане и права като техните мъже. Съюзът практикува това, което проповядва, първите жени, работещи в Съюза през 1945 г., получават същите права и заплати като техните колеги мъже. Тези дами не биват принуждавани да напуснат работата си, когато се оженят.

Посредством генералния секретар Реджи Милър Общият съюз на работниците заема важна роля в Народното събрание между януари 1945 г. и 3 март 1947 г. По-късно Реджи Милър е избран за секретар на това Събрание. По време на обсъжданията за нова конституция, Съюзът заедно с Малтийската работническа партия предлагат да се премахне множественото гласуване. Практиката „един мъж или жена – един глас“ трябва да бъде въведена. Мнозинството в Събранието се

РЕДЖИ МИЛЪР 1898 – 1970 г.

Реджи Милър е роден в морския град Слива на 1 ноември 1898 година. На 16-годишна възраст Милър постъпва в университет, но поради семейни финансови проблеми не завършва университетското си образование. През февруари 1917 г. започва работа като чиновник в Адмиралтейския военноморски док. Милър присъства по време на бунтовете от 7 юни 1919 г., а в този ден британските войници стрелят в тълпата, като убиват четирима малтийци. През 1930 г. Милър присъства на първата си среща на профсъюза, организирана от Обществената асоциация на държавните служители, а през 1931 г. е избран за секретар на този Съюз. Милър смята, че за да се постигнат по-добри условия на труд, всички категории работници трябва да се обединят. Високата цена на живота, предизвикана от избухването на Втората световна война, принуждава малтийските профсъюзи да поискат военен бонус. Милър е избран да служи като секретар на комисията, за да обсъди този бонус. Точно по това време Милър стига до идеята за Общ работнически съюз. Мечтата му се сбъдва на 5 октомври 1943 г. с основаването на Общия съюз на работниците. След като се оттегля от Общия съюз на работниците, Милър се премества в Англия, където умира на 21 юли 1970 година.

ЙЕСМОНД МАРШАЛ

съгласява, че правото на гласуване се дава на всички мъже, които са навършили 21 години. Църквата и други консервативни елементи са против гласуването за жени. И накрая, през 1945 г. Народното събрание се съгласява, че на жените ще бъде дадено правото да гласуват и да имат право да заемат публична длъжност. Жените гласуват за първи път през 1947 година.

От самото си създаване Съюзът отдава голямо значение на проблема с цената и стандарта на живот. По време на първите срещи, проведени с властите, Съюзът отправя искане за увеличаване на заплатите, за да могат работниците да имат достоен живот. Съюзът иска да гарантира, че при липса на адекватни социални услуги работниците ще печелят достатъчно пари за извънредни ситуации, като например в случай на заболявания, пенсиониране или безработица.

На 5 януари 1946 г., след като разговорите не са постигнали резултати относно увеличаването на заплатите и други неуредени проблеми, като правото на арбитраж.

Съюзът призова за национален протест, който се превърна в обща стачка. Тази стачка води до застои на страната. Магазините остават затворени, общественият транспорт спира да работи и всички, от професионални до общи работници, остават у дома, следвайки директивата на Съюза да не се явяват на работа. Няма сведения за инциденти през целия ден. Този ден на протест, нареден от Съюза, се счита за първата обща стачка, постановена от Съюза в историята на Малта. През цялата си история Съюзът нарежда още два генерални стачки – една на 28 април 1958 г. и още една на 25 октомври 1994 г.

След няколко срещи и общата стачка от януари 1946 г. британските власти отстъпват и приемат увеличението на заплатите, предложено от Общия съюз на работниците. Минималната заплата за служителите на британските служби и корабостроителниците е трябвало да бъде от три малтийски лири на седмица (равни на 7,00 EUR). По това време частният сектор основава нарастването на заплатите си на базата на заплатите на служителите на

Сблъсъци на 28 април 1958 г.

британските служби и корабостроителници. Работничките получават само 75 % от тази заплата, което е неприемливо за Съюза.

По време на среща на Съюза през 1943 г. Реджи Милър заявява, че единственото решение за малтийските работници да получат същите условия и стандарт на живот като британските работници е обединяването с Великобритания. Малта е била под британско управление от 1800 г. Лейбъристката партия, в своя изборителен манифест от 1955 г., предлага две алтернативи за отношенията на Малта с Англия: Интеграция или свобода на волята (независимост). Съюзът насърчава своите членове да подкрепят Лейбъристката партия на тези избори. След като печели изборите, лейбъристкото правителство свиква референдум, на който малтийците да решат дали искат интеграция с Великобритания. Съюзът подкрепя призова за интеграция. 75 % гласуват за интеграция с Англия, но въпреки това планът на малтийското правителство се разпада, тъй като британското правителство никога не е възнамерявало да предостави на малтийците същите права като тези на британците. След като планът за интеграция се проваля, Съюзът заедно с Малтийската лейбъристка партия започват движението за свобода. Малта придобива независимост на 21 септември 1964 г., става република на 14 декември 1974 г. и става напълно свободна и суверенна на 31 март 1979 г. По време на официалното честване на 31 март 1979 г. министър-председателят Дом Минтоф и генералният секретар на Съюза – Джордж Агиус, заедно палат факела на Свободата.

Това, което започва като мечта за няколко работници в корабостроителницата в началото на 40-те години, се превръща в най-значимото синдикално движение в Малта. С повече от 40 000 членове, 10 % от малтийското население членува в Съюза. Чрез това профсъюзно движение малтийците правят големи крачки не само по отношение на условията на заетост, но и на гражданските свободи. Съюзът винаги е бил начело, когато става въпрос за правата на малцинствата. През 2018 г. генералните работници отбелязаха 75-та година от основаването си с мотото „Бъдещето е сега“.

ЙЕСМОНД МАРШАЛ

ДЕНЯТ НА СВОБОДАТА – 31 МАРТ 1979 Г.

До 1979 г. Малта е станала достатъчно силна, за да се справи без нуждата от наемане на земя на чужди сили за военни бази. Британската военна база е затворена, след като правителството на Обединеното кралство отказва да плати наема на Малта през 1979 г.

В полунощ на 31 март 1979 г. се провежда възпоменание на паметника, построен специално за случая на плажа Виториоса. Британският флаг е сваля и е издигнат малтийският флаг. Премиерът Думинку Минтоф и генералният секретар на Общия съюз на работниците – Георгиос Агиус, палат Факела на свободата. В цяла Малта и Гозо се провеждат големи чествания.

На 1 април на пристанище Валета президентът на републиката д-р Антон Бутигие поздравява HMS London – последния британски военен кораб, който отплава от Голямото пристанище. Мечтата на малтийските патриоти през вековете се превръща в реалност. След като векове наред служат на една чужда сила, малтийците разполагат с пълен суверенитет в собствената си страна. Денят на свободата е един от петте официални празника в Малта. Останалите дни са Денят на независимостта, 7 юни – посветен на бунтовете от 1919 г., Денят на победата и Денят на републиката.

ЙЕСМОНД МАРШАЛ

Министър-председателят Минтоф и секретарят на GWU Agius запалват факела на свободата

1 април 1979 г.: последният английски военен кораб напуска острова

Картината на Ян Матейко от 1891 г. показва марш на депутатите от Кралския дворец, за да се закълнат в Конституцията, приета на 3 май 1791 г. от полския парламент с краля

КОНСТИТУЦИЯТА ОТ 3 МАЙ

това е първата конституция за Европа и втората в света (след Конституцията на Съединените американски щати от 1787 г.). Документът дава равни права на гражданите и буржоазията и осигурява за първи път държавна защита и за селяните. Всъщност Конституцията от 3 май никога не влиза в сила поради факта, че територията на Полша е окупирана от Русия, Прусия и Австрия.

ПРУСКАТА ТЕРИТОРИЯ отменя крепостното право през 1811 г. съгласно постановления от периода 1811-1850 гг.

АВСТРИЙСКАТА ТЕРИТОРИЯ отмени крепостното право през 1848 г. съгласно патента от 17 април 1848 г.

РУСКАТА ТЕРИТОРИЯ отменя крепостното право на територията на Кралство Полша през 1861 г. Проблемът с поземлената собственост се разрешава едва през 1944 г.

8-ЧАСОВ РАБОТЕН ДЕН

Издава се указ за налагане на 8-часов работен ден и 46-часова работна седмица, като в събота се работи 6 часа. През 1933 г. работната седмица се удължава до 48 часа.

ИЗБИРАТЕЛНИ ПРАВА ЗА ЖЕНИТЕ

Пасивните и активните изборителни права за жените се въвеждат с указ на временно изпълняващия задълженията на държавен глава Йозеф Пилсудски.

1791

1808

НАПОЛЕОНОВ КОДЕКС влиза в сила в херцогство Варшава и в Кралство Полша (официално то е независимо, но е във владение на Първата френска империя в периода 1807-1815 гг.) през 1808 г., остава в сила и в годините след това. Последните разпоредби на Наполеоновия кодекс престават да са в сила през 1946 г.

1811

ОТМЯНА НА КРЕПОСТНОТО ПРАВО

Крепостното право е форма на феодална зависимост, която налага полагането на неплатен и принудителен труд в полза на земевладелец; форма на полу-робство. Крепостното право е отменено от правителствата в държави, участвали в разделението на Полша.

1848

1861

1918

ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ НА НЕЗАВИСИМОСТТА

Независима Полша създава изцяло нови демократични институции и структури въз основа на правните системи на трите държави, участвали в делението на Полша. Първоначално полското правителство провежда редица прогресивни реформи. След Санацията през 1926 г. обаче се налагат ограничения върху демократичните устои на държавата. Пораждат се конфликти между различните социални класове и нации в Полша, тогава мултинационално общество.

1918

1918

НАЦИОНАЛНА ИНСПЕКЦИЯ ПО ТРУДА (*PAŃSTWOWA INSPEKCJA PRACY*)

се създава с указ на държавния глава Йозеф Пилсудски. Указът дава на Инспекцията обширни контролни правомощия.

КОЛЕКТИВНИ ТРУДОВИ ДОГОВОРИ

Два закона за уреждане на колективни спорове между работодатели и селскостопански работници, в сила от 1919 г. Обширна правна рамка за трудовите договори се задава на 14 април 1937 г.

СОЦИАЛНО ОСИГУРЯВАНЕ

На 19 май 1920 г. се издава Закон за задължителното здравно осигуряване. През 1934 г. влиза в сила Законът за социалното осигуряване, уреждащ универсалното пенсионно осигуряване.

ОТПУСК

Влиза в сила Закон за отпуските за работниците в индустриалния сектор и търговията. Един месец отпуск за служители, от 8 до 15 дни е отпусъкът за работници. През 1933 г. се ограничава правото на отпуск.

СОЦИАЛНИ ПРАВА ЗА ЖЕНИТЕ

Законът от 1924 г., приложим за работниците от индустриалния сектор и сектора на търговията забранява наемането на жени за подземни, опасни или вредни работи. Забранява също нощните смени за жените. Забраната на нощните смени за жените или подземните работи е отменена през 1951 г. Защита на стабилната заетост на бременните жени и забрана за уволнение без прекратяване на трудовите отношения.

СЪДИЛИЩА ПО ТРУДОВИ СПОРОВЕ

На 22 март 1928 г. в Полша се създават съдилища за трудови спорове. Решенията на съда се вземат с участието на професионален съдия и двама съдебни заседатели, представители на служителите и работодателите.

Активистки на митинг на лявоцентристките организации, 1930 г. Демократичните партии демонстрират срещу „укрепването“ на авторитарното управление на Юзеф Пилсудски. В средата – Юстина Будзинска-Тиличка, полска активистка на социалистическото и феминисткото движение, член на Полската социалистическа партия и на Съвета на Варшава

1919

УКАЗ НА ДЪРЖАВНИЯ ГЛАВА, ВЪВЕЖДАЩ ВРЕМЕННИ РАЗПОРЕДБИ ЗА ПРОФСЪЮЗИТЕ

Първите профсъюзи на територията на Полша (териториите на държавите, участвали в делението на Полша) се създават в края на XIX в. Асоциацията на работниците в строителството от Галиция и Шчечин Силезия, предшественикът на профсъюз „Будовляни“ понастоящем, сформирани през 1892 г., е само един от тях.

Начало на организираното профсъюзно движение на строителните работници

1919

1919

1920

1921

МАРТЕНСКАТА КОНСТИТУЦИЯ

(Закон от 17 март 1921 г. – Конституция на Република Полша) в сила от 23 април 1935 г. Първата съвременна конституция на Полша. Въвежда егалитарната държавна уредба на република с парламентарна демокрация. На гражданите се гарантира равенство пред закона, неприкосновеността на частната собственост, закрила на живота, свобода, поверителността на кореспонденцията, както се въвежда и цензура.

1922

1924

ЗАБРАНА НА ДЕТСКИЯ ТРУД

Детският труд е забранен от полското трудово законодателство през 1918 г. Законът от 1924 г. забранява наемането на младежи на възраст под 15 г.

1924

1928

1928

ТРУДОВИ ДОГОВОРИ ВЪВ ВТОРАТА ПОЛСКА РЕПУБЛИКА

Две разпоредби за трудовите договори на работниците и служителите дават обширни защитни права. Тези права не са приложими за селскостопанските работници, учителите и обучаващите, както и за домашните прислужници.

1932

ПРАВО НА АБОРТ

До 1932 г. абортите са били престъпление в Полша. Наказателният кодекс от 1932 г. въвежда две изключения за тази наказуемост – аборт по съвет на лекар, когато бременността е в резултат от изнасилване, кръвосмешение или на полов акт с малолетна на възраст под 15 години.

РАБОТНИЧЕСКИ ФОНД

Работническият фонд предприема организирането на мащабни благоустройствени дейности. Безработните получават социална подкрепа под формата на помощи, както и съдействие от съответните институции.

ОГРАНИЧАВАНЕ НА СВОБОДАТА НА МЕДИИТЕ

Превантивно въвежда се цензура.

МАНИФЕСТ НА ПОЛСКИЯ КОМИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО ОСВОБОЖДЕНИЕ (РКВН)

Обявяване на създаването на временно правителство, което има тесни връзки със СССР. С Манифеста се създава система за определяне на минимални заплати, изгражда се система за социално осигуряване и се разрешава жилищният въпрос. Обещава се безплатно обучение за всички на всички нива.

ПРЕВАНТИВНА ЦЕНЗУРА

Указ за установяване на Централно бюро за контрол на пресата, публикациите и публичността. През 1990 г. се отменя превантивната цензура.

КОНСТИТУЦИЯ НА ПОЛСКАТА НАРОДНА РЕПУБЛИКА

На 22 юли 1952 г.; на 31 декември 1989 г. се преобразува в Конституция на Република Полша. В Конституцията официално се включват всички основни права и свободи за „работническата класа в градовете и селата“. Възщност обаче това е само начин властите да тълкуват разпоредбите от значение за тях.

„ЗАТОПЛЯНЕ“

Край на сталинистката ера; въвеждат се редица демократични свободи, свободата на словото „ерзац“. Периодът на „демократизация“ приключва бързо.

ПОЛСКИ КОДЕКС ЗА ЗАДЪЛЖЕНИЯТА

Обширна разпоредба за трудовите правоотношения, разпоредби за задълженията на двете страни и принципите за определяне на възнагражденията, забрана на неплатения труд.

АПРИЛСКА КОНСТИТУЦИЯ

В Полша се въвежда авторитарна президентска система.

ВОЙНА И ОКУПАЦИЯ

Ликвидация на всички институции на полската държава, включително социална, образователна и културна инфраструктура. Унищожаване на населението (главно евреите) от нацистите.

БОРБА ЗА ВЛАСТТА

Сталинистите постепенно елиминират опозицията. Започва повторното изграждане на социалните структури, за да се гарантира подкрепата на работниците и селяните за управляващата власт.

Земеделска реформа след Втората световна война

СЕЛСКОСТОПАНСКА РЕФОРМА

Издава се указ за прилагането на реформа в селскостопанския сектор. Реформата в селскостопанския сектор драстично подобрява икономическото и социалното положение на местните селяни, което се явява критичен фактор за спечелването на подкрепата им за полското управление с връзки със СССР.

СТАЛИНИСТКИ ПЕРИОД

Период на тоталитарен режим, основан на репресии и безскрупулно елиминиране на опозиционните политически дейци. В същото време това е период на въвеждане на централизирана планова икономика, мащабни инвестиции в индустриалния сектор, политика за социално развитие на работници и селяни и временна на създаването на „новата социалистическа интелигенция“.

ПОВЕЧЕ ПРАВА ЗА ПРАВЕНЕТО НА АБОРТ

Законът от 27 април 1956 г. относно условията за приемливост за прекратяване на бременността добавя възможността да се извършва аборт по желание. Законът претърпява изменения през 1993 г.; правото на аборт се ограничава до случаите, когато са застрашени здравето и животът на бременната, когато има голяма вероятност бебето да има увреждания или когато бременността е в резултат на забранен акт. Що се отнася до абортите, полското законодателство е сред най-рестриктивните в Европа.

1968 Г.

икономическото положение се влошава, властови борби в Полската обединена работническа партия (PZPR); в средите на интелегенцията цари разочарование от факта, че властите странят от демократичните промени, започват протести. Правителството реагира на тези събития с кампания срещу интелегенцията и евреите. 1968 година се счита за период, в който в Полша се сформират първите опозиционни групи.

КОДЕКС НА ТРУДА

Кодексът на труда влиза в сила на 1 януари 1975 г., като се въвеждат редица разпоредби от второстепенно значение в полза на служителите. След 1989 г. Кодексът се адаптира спрямо условията на пазарната икономика. Оттогава той е изменен почти 80 пъти. След 2000 г. се въвеждат някои разпоредби, ограничаващи правата на служителите.

ВОЕННО ПОЛОЖЕНИЕ

На 13 декември 1981 г. се обявява извънредно положение. Отменят се гражданските права, включително правото на дейност на всички профсъюзи и се отнема тяхната собственост.

Законодателство за военното време, 1981

ПЛАН „БАЛЦЕРОВИЧ“ прави възможно трансформирането на икономиката от централизирана планова в пазарна. Благодарение на този план, кризата се овладява, но от друга страна се задълбочава социалната стратификация.

40-ЧАСОВА РАБОТНА СЕДМИЦА

Законът за изменение на Кодекса на труда от 1 март 2001 г. намалява отработваните часове до 40 часа в рамките на петдневна работна седмица.

МАЛЦИНСТВЕНИ ПРАВА

Закон от 6 януари 2005 г. относно националните и етническите малцинства и относно регионалните диалекти.

1968

1971-

1980

1974

1980

ДЕСЕТИЛЕТИЕТО НА ГЕРЕК

Политическа група (част от PZPR) гравитира около Едвард Герек и сваля от власт Владислав Гомулка. От този момент нататък инвестиционната политика на Полша е смела, но и рискована. През това десетилетие се наблюдава мащабна миграция от селските към градските райони в резултат на прилагането на индустриална и жилищна политика.

НЕЗАВИСИМО ПРОФСЪЮЗНО ДВИЖЕНИЕ

След множество работнически стачки властите се съгласяват да легализират Независимия самоуправляващ се профсъюз „Солидарност“ (*Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność”*). Това е профсъюз и социално движение, една от най-големите (с членска база 10 милиона души) масови организации в Полската народна република.

1981-

1983

РАЗГОВОРИ НА КРЪГЛА МАСА В ПОЛША

водят се преговори между представители на правителството, демократичната опозиция и Църквата, което води до провеждането на частично свободни парламентарни избори през юни 1989 г. и до промяна на политическата система в Полша.

Кръгла маса и смяна на системата, 1989

1989

1990

1997

КОНСТИТУЦИЯ НА РЕПУБЛИКА ПОЛША

Полша е държава, в която върховенството на закона е основополагащ принцип. Въвеждат се принципите на социалната справедливост и пазарната икономика.

2001

2003

РАЗШИРЯВАНЕ НА ОБХВАТА НА ЗАБРАНАТА ЗА ДИСКРИМИНАЦИЯ В ТРУДОВИТЕ ПРАВООТНОШЕНИЯ

Изменение на Кодекса на труда от ноември 2003 г. Забрана за дискриминация въз основа на расов или етнически произход, религия, вяра, увреждане, възраст, сексуална ориентация. Забрана на тормоза.

2005

2015

СЪВЕТ ЗА СОЦИАЛЕН ДИАЛОГ

Тристранен орган, в чиито задължения влиза провеждането на социален диалог и прилагането на принципа на публичното участие и социалната солидарност в рамките на обхвата на трудовите отношения. Съветът замества досегашната Тристранна комисия по социалните и икономически въпроси, извършваща дейност от 1994 г. и обект на критики от страна на профсъюзи и работодатели.

100 ГОДИНИ *POLSKA INSPEKCJA PRACY* (ИНСПЕКЦИЯ НА ТРУДА НА ПОЛША)

В Полша Инспекцията на труда винаги е била важна институция. На 3 януари 1919 г., само няколко месеца след като Полша възвърна своята независимост след 120 години окупация, държавният глава Йозеф Пилсудски подписва „Временно постановление за създаване и дейност на Инспекцията по труда“. Създадената по този начин инспекция разполага със значителни широки правомощия и извършва дейността си под шапката на държавната администрация.

Първоначално радикал-социалист, Йозеф Пилсудски е с много прогресивни възгледи по време на първия период от своята дейност в полза на държавата. През втората половина на 20-те години на XX в. те претърпяват значителни изменения, по-точно след военния преврат от 1926 г. започва да се налага авторитарна система в Полша. Инспекцията на труда обаче винаги се е ползвала с подкрепата на Пилсудски. В периода между двете световни войни Инспекцията дава своя значителен принос за създаването на пазар, осигуряващ защита на работниците. Инспекцията винаги е била териториално ведомство. На 14 юли 1927 г. е издадена Наредба на президента на Република Полша относно Инспекцията на труда. Документът разширява обхвата на дейността на Инспекцията.

Тя функционира до началото на Втората световна война през 1939 г. По-късно биват убити някои от държавните инспектори в хода на нарочно ликвидиране на държавни служители, провеждано от нацистите. Халина Крахелска е легендата в полската Инспекция по труда. Малко преди смъртта ѝ през 1945 г. в Равенсбрюк, нацистки концентрационен лагер, Крахелска съставя „Насоките за организиране на Инспекцията по труда в независима Полша след Втората световна война“. Много от нейните забележки се вземат предвид при възстановяването на Инспекцията след Втората световна война. Днес наградата „Халина Крахелска“ е най-голямата чест, с която се удостояват работниците в областта на трудовата защита.

След Втората световна война през 1946 г. на Министерството на труда и благосъстоянието е поверен надзорът върху всички работи, свързани със здравословните и безопасни условия на труд на работното място. Създадена е Централната между-

Държавният глава Йозеф Пилсудски подписва указ за назначаването на трудови инспектори, 1919

ведомствена комисия за здравословни и безопасни условия на труд на работното място, а също и техните партньори в 20 различни сфери на стопанската дейност. Наред с други задачи Комисията провежда инспекции на работните места с най-високо ниво на риск. Чрез Закона от 20 март 1950 г. относно местните структури на единния държавен орган на Инспекцията се поверяват правомощията върху националните съвети. През 1950 г. се учредява Учебният център на Националната инспекция по труда. В бъдеще той се превръща във важна организация, която провежда обучения, извършва научни изследвания и стандартизира дейността на Инспекцията. Сталинизмът в Полша ограничава дейностите на Инспекцията. Повишаването на обема на производството, възстановяването на страната и на конкуренцията на пазара на труда са основните приоритети на правителството на Сталин, често пъти за сметка на здравето и безопасността на работниците. Въпреки че Инспекцията по труда разполага с обширни правомощия, тя ги упражнява в много ограничена степен.

На 10 ноември 1954 г., чрез Указ относно поемането на заданията на профсъюзите в областта на прилагането на Закони относно защитата на труда и здравословните и безопасни условия на труд, както и относно провеждането на трудови инспекции, започват да се провеждат трудови инспекции в рамките на профсъюзните структури. Предходната полева трудова инспекция се преобразува в техническа трудова инспекция въз основа на принципа на разделение по икономически сектори. Макар по този начин инспекциите да се провеждат на по-ниско ниво, всъщност ефектът от тяхното провеждане е по-голям. Профсъюзите, политически зависими от правителството, получават висока степен на оперативна автономия на работното място, което повишава ефективността на дейността на Инспекцията. След стачките през 1980 г. и създаването на независимо профсъюзно движение се приема Закон от 6 март 1981 г. относно Националната инспекция на труда, орган, учреден с цел надзор и контрол върху съответствието с трудовото законодателство, по-специално с разпоредбите за здравословни и безопасни условия на труд. Целта на правителството е да „превземе“ Инспекцията и да отнеме влиянието на независимите профсъюзи върху нейната дейност. От този момент нататък надзорът върху Инспекцията преминава в ръцете на Държавния съвет. По време на периода на политически промени на 29 май 1989 г. Националната инспекция по труда преминава под шапката на Сейма. Единственото по рода си решение, заради което инспекцията по труда е под надзора на парламента, е все още в сила, въпреки опитите на правителството да поеме контрола върху Инспекцията.

През 1990 г. се учредява Съветът за защита на трудовата заетост с цел надзор на условията на труд и дейността на Нацио-

налната инспекция по труда. Това е съществителна структура към председателя на сейма. В състава на Съвета влизат депутати, членове на правителството, профсъюзи и организации на работодателите, както и други социални организации. Нейната дейност включва въпроси, свързани със защитата на условията на труд. Експерти и научни сътрудници също се назначават за членове на Съвета.

От 1 май 2004 г., когато Полша се присъединява към Европейския съюз, Националната инспекция по труда се превръща в пълноправен член на Комитета на старшите инспектори по труда.

На 13 април 2007 г. е приет нов Закон относно Националната инспекция по труда, който, наред с другото, разширява правомощията на Инспекцията с добавянето на дейността инспекция на легитимността на назначенията. В Полша Националната инспекция по труда разполага с много обширни правомощия и компетенции. Обект на инспекция са широко дефинираните условия на труд (включително, но не само здравословните и безопасни условия на труд). Структурата опосредства делегирането, частично контролира употребата на опасни вещества в икономиката и осъществява надзор върху легитимното наемане на работа на мигранти. Въпреки че властите могат да повлияят на процедурата за назначаване на главен инспектор, Инспекцията е главно институция, действаща независимо от правителството. В Полша, където системата на колективните трудови договори е твърде слаба, Инспекцията е естественият съюзник на профсъюзите и обикновено играе именно тази роля. На централно и областно ниво Инспекцията учредява секторни Съвети по безопасност на труда (наред с другото в секторите строителни и монтажни работи и селско стопанство), като това са своего рода форуми за социален диалог. Служителите рядко представят възражения относно автономната дейност на Инспекцията.

За профсъюзите намесата на Инспекцията по труда е единственият ефикасен инструмент за реагиране, освен стачките, в случай на остър конфликт между работодателите и служителите.

ЯКУБ КУС

КОДЕКС НА ТРУДА ИЛИ КОЛЕКТИВНИ ТРУДОВИ ДОГОВОРИ? – ДИЛЕМАТА НА ПОЛСКИТЕ ИНДУСТРИАЛНИ ОТНОШЕНИЯ

ПОЛША от много години е „бяло петно“ на картата на браншовите колективни трудови договори в Европа. Само няколко работнически групи са обхванати от браншови колективни трудови договори. От браншови колективни трудови договори са обхванати: някои самоосигуряващи се служители, служители в сферата на държавния бюджет (военни, горско стопанство, морска икономика), както и енергийния бранш и въгледобива. Защо само тези браншове?

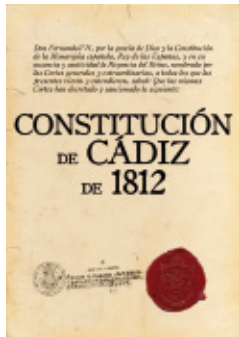
Има много причини за това. Като такива се споменават ограниченият брой на членовете на професионалните съюзи или слабостта на съюзите на работодателите. Това се отдава на липсващата възможност за ефективни действия на съюзите в малките фирми, както и на липсата на атрактивност за членуване в организации на работодателите. В много сектори липсват представителни работодателски организации. Законът в Полша не предполага индустриалните отношения да се основават на колективни трудови договори. Техният брой намалява – и в областта на предприятията. Един колективен трудов договор се сключва много трудно, но може да се отмени много лесно. Сключва се трудно, защото един колективен трудов договор трябва да съдържа клаузи, даващи предимства на работниците спрямо Кодекса на труда.

А Кодексът на труда е много подробен. Това е един интересен правен акт. Той е приет през 1974 – във времето на „реалния социализъм“ и до момента се е оказал добър в това отношение, че след 1989 може лесно да се напасне към новото общество и пазарната икономика. Въпреки това до момента е обновяван около 80 пъти. Наскоро работата по нов Кодекс на труда беше преустановена. Новите обществени партньори не успяха да се споразумеят за съдържанието, а правителството не пое риска да форсира този правен проект без тяхното единодушие. Профсъюзите, които имаха

силно влияние върху процеса на развитие на правото през 90-те години на 20-ти век, направиха грешка – с това, че настояват за много подробни решения, които да са силно в интерес на служителите, но не подкрепят решенията, които поощряват автономния и тристранен диалог. Това доведе до възпрепятстване развитието на колективното договаряне при неблагоприятни закони, уреждащи професионалните асоциации и сдруженията на работодателите. Дали наистина е било така е трудно да се каже.

Факт е, че към днешна дата колективните трудови договори във фирмите почти не се различават от Кодекса на труда и често не съдържат предписание за регулация на заплащането. Днес профсъюзите в предприятията повече разчитат на възможността за договаряне на работните условия, която трябва да се въведе от работодателя във фирми с повече от 50 служителя, отколкото на колективното договаряне. Първата работна разпоредба се въвежда от работодателя след консултация с профсъюзите. Но всяка следваща промяна на работната разпоредба профсъюзите трябва да одобрят. Това дава възможност за договаряне. Профсъюзите и работодателските организации в Полша сключват други споразумения, които не са колективни трудови договори и по-скоро представляват препоръки за секторния пазар на труда. Възлагат се надежди при формирането на секторните съвети по компетентностни въпроси, които биха могли да помогнат при създаването на тарифни разпоредби по сектори за регулация на заплащането чрез квалификационна рамка на бранша. Това би могло да е нова страница в браншовия диалог. Но има да се извърви още дълъг път до действителните промени.

ЯКУБ КУС

Факсимиле от испанската конституция от 1812 г. – известна като *La Pepa*

ПЪРВАТА ИСПАНСКА КОНСТИТУЦИЯ

Тази Конституция е обнародвана от учредителното събрание в Кадиз, където за пръв път в Испания официално е обявена национална независимост. Тя е една от най-либералните конституции за своето време: узаконява свободата на печата и свободата на съдилищата.

ПЪРВА ОБЩА СТАЧКА В ИСПАНИЯ

Тя е против обявяването за незаконни на работническите сдружения. Провежда се главно в Каталония и води до отмяната на Закон, който не включва исканията на работниците.

ЗАКОН БЕНОТ

Той бележи началото на узаконяването на труда в Испания. С този закон децата са защитени от неправомерни условия на труд и е дадено началото на регулирането на безопасността и здравето при работа.

Детски труд

ЗАКОН ЗА СДРУЖЕНИЯТА

За пръв път е утвърдено законодателно правото на сдружаване. С този закон се признават религиозните, политическите, научните сдружения, сдруженията на работодатели и на работници.

ЗАКОН ЗА ТРУДОВИТЕ ЗЛОПОЛУКИ

Основният принос на това законодателство (закон Дато) е създаването на доктрина за професионалния риск, която е тясно свързана с осигуряването срещу трудови злополуки.

1812

Снимка на работниците и собствениците на линията Барселона – Матарб, 1848

1844

КРАЛСКИ УКАЗ ЗА СЪЗДАВАНЕТО НА ЖЕЛЕЗОПЪТНИ ЛИНИИ

Първа железопътна линия: Барселона – Матаро през 1848 г. (По-късно Мадрид – Аранхуес и Гийон – Лангрео). Разработването на тези железопътни линии означава не само подобряване на транспорта на стоки и разрастването на областите, през които линиите минават, но и е в основата железопътната връзка между различните райони в страната.

1855

1857

ПЪРВИ ЗАКОН ЗА ДЪРЖАВНОТО ОБРАЗОВАНИЕ

С този нов закон (закон Мояно) се уеднаквяват равнищата на образователната система, регулира се държавното и частното образование и формата на достъп на държавните учители.

1873

Клаудио Мояно – министър на образованието

1876

БЕЗПЛАТНА ОБРАЗОВАТЕЛНА ИНСТИТУЦИЯ

Тази нова институция (*Institución Libre de Enseñanza*) е основана от група професори, освободени от Университета поради това, че защитават академичната свобода и отказват да приспособят начина си на преподаване към официалните догми в религиозните, политическите или моралните въпроси.

1887

1890

ВЪВЕЖДАНЕ НА ВСЕОБЩО ГЛАСУВАНЕ

От законна и теоретична гледна точка Испания става демократична монархия.

1900

Бюлетинът на модерното училище (*Boletín de la Escuela Moderna*) от 31 декември 1905 г. Появява се за първи път през октомври 1901 г. и е преработен от Francisco Ferrer.

СЪВРЕМЕННО УЧИЛИЩЕ В БАРСЕЛОНА

В това ново училище (*Escuela Moderna*), създадено от Ферер Гуардиа, се практикува преподаване, вдъхновено от свободната мисъл, чрез практиката на съвместно обучение и на двата пола, и на всички социални класи. То е революционно скъсване с традиционните методи.

КОДЕКС НА ТРУДА

Проучване, съставяне и преработване на законодателните разпоредби за труда чрез систематично групиране на теми.

ИСПАНСКАТА КОНСТИТУЦИЯ

Тя олицетворява стъпка напред в защитата на правата на човека: признаване на правото на глас на жените, официалното признаване на равенството между мъжете и жените, хората получават законодателните правомощия, а управлението на държавата вече няма да бъде в ръцете на монархията.

ЗАКОН ЗА ТРУДОВИТЕ ПРАВООТНОШЕНИЯ

Той означава много високо равнище на индивидуални трудови права (наемане, освобождаване...). (Подобряването на колективните права е невъзможно, докато липсва свобода на сдружаване).

ЗАКОН ЗА СИНДИКАЛНИТЕ СДРУЖЕНИЯ

С него се признава правото за професионално сдружаване на работниците и работодателите във всяка сфера на дейност.

КРАЛСКИ УКАЗ ЗА ТРУДОВИТЕ ПРАВООТНОШЕНИЯ

С него се признава и регулира правото на стачкуване, както и на блокаж.

1901

1918

ОСНОВАВАНЕ НА НАЦИОНАЛНОТО СДРУЖЕНИЕ НА ИСПАНСКИТЕ ЖЕНИ

Целта му е да популяризира правата на жените, главно правото на глас, макар че популяризира и правни, образователни и социални инициативи.

1919

СТАЧКАТА НА „КАНАДЕЦА“

Електрическа компания, част от Барселонската компания за градски транспорт, осветление и електроснабдяване. Тя продължава 44 дни и преминава в обща стачка. След дълга и тежка борба тя завършва със законовото въвеждане на 8-часов работен ден.

1926

1929

СЪЗДАВАНЕ НА ЗАДЪЛЖИТЕЛНО ОБЕЗЩЕТИЕ ПО МАЙЧИНСТВО

Влязло в сила през 1931 г., това обезщетение води до разработването на социалноосигурителни схеми или създаването на публични благотворителни фондове, чиято цел е да въведат значителни промени в испанското законодателство.

1931

1931

ЗАКОН ЗА ТРУДОВИЯ ДОГОВОР

С него се въвеждат задължителни стандарти за трудово договаряне и регулирани колективни споразумения.

1932

1976

ЗАКОН ЗА РАЗВОДА

Приет по време на Втората испанска република, той е първият закон, с който се регулира разводът в Испания.

Избирателен район в Толедо на 15 юни 1977

1977

1977

1977

ПРОВЕДЕНИ СА ПЪРВИТЕ СВОБОДНИ ИЗБОРИ ОТ ВТОРАТА РЕПУБЛИКА НАСАМ

Целта е да бъде завършен процесът на политическа реформа с изготвянето на Конституцията, която най-накрая е утвърдена през 1978 г.

УЗАКОНЯВАНЕ НА СЪЮЗИТЕ И ЛЕВИТЕ ПАРТИИ

Узаконени са Испанската социалистическа работническа партия (PSOE), Испанската комунистическа партия (PCE), Профсъюзите UGT (Общ съюз на работниците), както и CCOO (*Comisiones Obreras* – Работническите комисиции)

Церемония по закриването на първото празненство на Испанската комунистическа партия, проведено в Каса де Кампо в Мадрид през 1977 г.

СТАТУТ НА РАБОТНИЦИТЕ

С него са регулирани индивидуалните трудови правоотношения, правата на сдружаване и представителство в дружеството, както и договарянето на колективни споразумения.

ЗАКОН ЗА РАЗВОДА

Първият Закон за развода е анулиран през 1939 г. и влиза в сила този.

Подкрепяща демонстрация на феминистки за членовете на демократичното женско обединение (ADM)

ОБЩ ЗАКОН ЗА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО

Всички испански граждани и жители на други държави имат право на обществено здравеопазване.

ОСНОВЕН ЗАКОН ЗА ВСЕОБХВАТНАТА ЗАЩИТА СРЕЩУ НАСИЛИЕ, ОСНОВАНО НА ПОЛА

С него се въвеждат основни мерки за защита, чиято цел е да се предотвратява, наказва и изкоренява основаното на пола насилие и да се предоставя помощ на жертвите. На работното място това включва поредица от трудови права и социалноосигурителни надбавки.

ЗАКОН ЗА ТЕРМИНА (СВЪРЗАН С АБОРТА)

Декриминализиране на практиката на доброволно прекратяване на бременността през първите 14 седмици.

1977

1977

ПАКТОВЕТЕ МОНКЛОА

Споразумение между основните политически партии с представители в парламента, бизнес сдружения и профсъюзи, което включва процеса на социално споразумение. Тези пактове дават възможност на Испания да поеме по пътя на модернизацията, който ще я отведе до присъединяване към Европейския съюз.

1978

ИСПАНСКАТА КОНСТИТУЦИЯ

Нова правна система, довела до признаването на различни права и свободи: образование, здравеопазване, системи за закрила... В сферата на труда това означава, че са признати правата на колективно договаряне, свободата на сдружаване и на стачкуване.

Първата страница от испанската конституция от 1978 г.

1981

1985

НОВ ЗАКОН ЗА АБОРТА

Декриминализирането на аборта в три случая: изнасилване, риск за физическото и психическото здраве на майката и малформации на плода.

1985

ОСНОВЕН ЗАКОН ЗА СВОБОДАТА НА СДРУЖАВАНЕ

С него се регулира и защитава свободата на сдружаване в допълнение към профсъюзната дейност

1986

Хората празнуват през март 2005 г. Ден на гордостта (Pride Day) и новия Закон за признаването на еднополовите бракове

2004

2005

ПРИЗНАВАНЕ НА ПРАВОТО НА ЕДНОПОЛОВИТЕ ДВОЙКИ ДА СКЛЮЧВАТ БРАК

Законът е одобрен с абсолютно мнозинство и е развит на много високо ниво, понеже разрешава осиновяването на деца.

2007

ЗАКОН ЗА ДЕЙСТВИТЕЛНО РАВЕНСТВО МЕЖДУ ЖЕНИТЕ И МЪЖЕТЕ

Неговата цел е да се бори с всички проявления на дискриминацията – пряка или косвена – на основата на пола, както и да насърчава реално равенство между жените и мъжете. С този закон се въвежда задължението за договаряне на планове за равно представяне на половете в дружествата с 250 или повече работници.

2010

ИСПАНИЯ Е ПЪРВАТА СТРАНА В СВЕТА С 8-ЧАСОВ РАБОТЕН ДЕН

През 1919 г. борбата на работниците от *La Canadiense* (Канадецът) води до въвеждането на 8-часов работен ден, като Испания е първата страна в света, която узаконява това право.

В края на Първата световна война Испания претърпява силна икономическа криза, която може да се обобщи по следния начин: свиване на търсенето със затваряне на компании, увеличаване на безработицата и намаляване на заплатите. Това положение засилва социалния конфликт в разгара на Руската революция. С края на Войната през 1918 г. производството рязко спира, а социално-трудовите условия на работниците все повече се влошават. Работата е намаляла, заплатите навсякъде са еднакво ниски, а работните дни – изтощителни; европейските движения и консолидирането на болшевишкия триумф обаче създават атмосфера на ентузиазъм. Недоволството на работниците се ръководи с пълна сила от профсъюзите: UGT (Общ профсъюз на работниците) и CNT (Национална конфедерация на труда). Профсъюзната дейност се засилва в провинцията, в индустриалните зони и в големите градове.

В Барселона агресията се засилва най-много между 1919 и 1923 г. поради мощта на CNT и грубия отговор на работодателите. Работодателите са разделени в два сектора: текстилната промишленост, която е по-склонна да преговаря с профсъюзите и е отворена за реформи в труда, и сектора на строителството, където държат на силовите мерки. Преди да се заси-

1919

Опашка за въглища по време на стачката в *La Canadiense*, която води до спиране на доставките

лят атаките и стачките в промишлеността, лидерите и на двата сектора се срещат с правителствения ръководител в Мадрид, графа на Романонес. Въпреки че предпочита да остане в периферията, той склонява да отговори на исканията на Миланс дел Боск, генерал капитан на Каталония, и на губернатор Гонсалес Ротвос да бъдат премахнати конституционните гаранции в града, докато се уталожи напрежението и

отмине отзвукът от Въстанието на спартакистите в Германия. На 16 януари 1919 г. мярката е изпълнена. Не е било необходимо да се дава обяснение чия дейност бива спряна – извършени са толкова много арести и закривания на местни предприятия.

На този етап големият конфликт в Барселона е този на Канадеца. Водноелектрическата компания и Силите на Ебро, известни като *La Canadiense*, понеже

Снимка на *Somatén*, въоръжената организация на работодателите

Сблъсъци по време на стачката в *Canadiense*

Военните включват уличното осветление на Ла Рамбла по време на стачката

главният акционер на компанията е канадската Търговска банка на Торонто, извършват електроснабдяването на Барселона. Конфликтът възниква, когато работниците решават да създадат своя организация и така предизвикват реакцията на управителя на компанията, който прави опит да осуети това. Конфронтацията се усложнява с уволняването на организаторите на Съюза.

Компанията излиза в стачка на 5 февруари 1919 г. в израз на солидарност към 8 освободени служителя три дни преди това. Скоро цялата работна сила започва да стачкува. Те излизат на улицата, говорят с губернатора, който обещава да ходатайства, но щом се връщат на работа, установяват, че полицията им е препречила достъпа до съоръженията. Тези събития предизвикват верижна реакция в Барселона.

На 21 февруари стачката е подкрепена от всички компании в групата, а на 27 февруари работници от целия сектор на електроенергията и голям брой от други сектори също се присъединяват, с което парализират 70 % от промишлеността в

Каталония. Стачката продължава 44 дни и парализира трамваи, вестници, водоснабдяването...

Капитан генерал Миланс дел Боск издава указ за милитаризация на фабриките, за да се възобнови снабдяването. Когато заповедта е издадена, нито един от милитаризираните работници и служители не я изпълняват. Арестувани са между осемстотин и пет хиляди, а три хиляди работника са вкарани в затвора. В средата на март е обявено военно положение и контрол над медиите.

Стачката приключва със споразумение за освобождаване на затворниците, връщане на работа на уволнените, осемчасов работен ден, увеличаване на заплатите и изплащане на половината от загубените в стачка дни поради опасения от обявяване на обща стачка в цялата страна, ако конфликтът в Барселона не бъде разрешен. Споразумението е прието след освобождаването на всички затворени работници и след като профсъюзният лидер Салвадор Сегуи (момчето от захар) го разяснява на 20 000 работника на 19 март.

Заводът на *Canadiense*, характерен с неговите три комина

На 3 април 1919 г. графът от Романонес, министър-председател на централното правителство, подписва указа, с който през октомври същата година се обнародва осемчасовият работен ден за всички испански работници. След като подпечатва подписа си, той подава оставка.

Стачката на *La Canadiense* е известна като велика победа на работната класа и като модел за организиране на профсъюзната дейност. Следователно Испания е първата страна в света, в която е въведен закона за часов работен ден.

БАРСЕЛОНА СЛЕД СТАЧКАТА НА *LA CANADIENSE*

КОНФЛИКТЪТ в *La Canadiense* поляризира социалния контекст: междинни позиции няма. Патронната федерация на Барселона, представляваща промишления елит, се обединява с най-екстремистките елементи на Армията в региона. Освен това тогаваш-

Военните контролират работата на електрическата служба

ният капитан генерал на Барселона Хоакин Миланс дел Боск, под влияние на Федерацията на работодателите, отказва да освободи задържаните членове на CNT в опит да анулира споразумението с *La Canadiense* и да провокира конфронтация с профсъюзите.

Затова и 1919 година е пример за това как голяма част от органите считат проблемите в сферата на труда за проблем с обществен ред. Въпреки опита на републиканците и социалистите да разсеят недоволството от международните споразумения, сключени в Международната организация на труда, враждебността на бизнесмените към намесата на държавата в промишлеността, както и укрепването на авторитарните позиции на най-реакционните групи от испанското общество, не завършват с успех.

В този контекст градът е милитаризиран, обявен е вечерен час след 23:00 ч., а почти 10 000 въоръжени с пушки мъже – *Somaten* патрулират улиците и преследват профсъ-

юзните активисти. Стачката, започнала като най-многочислената в историята на града – обхванала от ватмани до товариачи, преминала през работници във фабрики, предприемачи, търговци и сервитьори в хотели – завършва с изтощението на работниците и връщането им по работните места.

Това дава основание на работодателите да се чувстват в правото си да удвоят натиска и извършат няколко блокажа, тоест да затварят компаниите в ущърб на работниците. Поради тази тактика на работодателите през декември 1919 г. в продължение на седмици между 150 000 и 300 000 работници остават безработни. През идните години сблъсъкът между двете групи води до насилие от страна на въоръжените мъже и атаки и от двете страни, завършили с над 250 смъртни случая до 1923 г. – годината, сложила началото на Диктатурата на Примо де Ривера в Испания.

МАРИЯ АНХЕЛЕС РОМЕРО КАМБРА

Какво развитие обаче е претърпял осемчасовият работен ден?

Постижението от осемчасов дневен труд в Испания (което в указа от 1919 г. се е отнасяло за 48-часова работна седмица, тоест от шест работни дни) е кулминацията на глобално движение, развивало се в продължение на десетилетия. Честването на 1 май като Ден на работниците е въведено в края на деветнадесети век заради борбата за осемчасов работен ден на работниците от Чикаго през 1886 г. и през същата година, в която Испания приема мярката, формирана от Международната организация на труда (МОТ), което е една от целите ѝ.

Но дали работният ден действително е приложен на практика? И останал ли е непроменен и до днес? На хартия – да, казва Антонио Ривера, професор по история в Университета на Баската автономна област. Не е отменен нито по време на диктатурата на Примо де Ривера, нито по време на тази на Франко. В резултат на одобрението на указа е обсъдено кои са компаниите, които биха имали полза от изключенията, и по какъв начин се регулира извънредният труд. Въпреки че в крайна сметка продължителността на работния ден зависи от силата на натиска на профсъюзите. По мнение на професора: „Сега е по същия начин.“ От това доколко силна е организацията зависи дали работниците в крайна сметка ще работят 10–12 часа на ден, докато на хартия часовете са осем“.

МАРИА АНХЕЛЕС РОМЕРО КАМБРА

Източници само на испански език:

<https://www.elsaltodiario.com/anarcosindicalismo/efectividad-accion-directa-huelga-canadiense>
http://escuelasindical.ccoo.es/noticia:359933--Lucha_por_las_8_horas_de_trabajo
https://www.elconfidencial.com/cultura/2019-01-19/jornada-ocho-horas-huelga-canadiense-centenario_1767114/
<https://www.nuevatribuna.es/articulo/historia/huelga-canadiense/20160216195450125464.html>
https://www.eldiario.es/catalunya/huelga-Canadiense-consiguio-jornada-laboral_0_863014014.html
<https://anarquismoanarcosindicalismoyotrotemas.wordpress.com/2015/07/06/el-pistolismo-y-el-terrorismo-patronal-en-la-rosa-de-foc/>
Видео от стачката (на испански):
<https://www.youtube.com/watch?v=xDTeR93w8kU>

САЛВАДОР СЕГУИ

Салвадор Сегуи Рубинат (роден в Tognabous, 23 декември 1886 г. – убит в Барселона, 10 март 1923 г.) е един от главните лидери на Националната конфедерация на анархо-синдикалния профсъюз в Каталония в първите години на 20 век.

Сегуи е както един от най-добрите тълкуватели на окончателния развой на стачката на Канадеца, така и един от неговите най-видни участници.

Салвадор Сегуи е роден през 1886 г. в семейство от провинция Лерида, емигрирало в Барселона през следващата година. *Noi del sucre* (момчето от захар) напуска училище на 12 годишна възраст, за да се учи на бояджийския занаят, с който си изкарва прехраната до края на дните си. Той обаче е толкова добре запознат с обширната мрежа от либертариански библиотеки и литературни клубове, откроявали се през онези години на картата на Барселона, че става отличен оратор, полемик и писател на няколко творби относно профсъюзната дейност, кратък роман – Училище на бунта – както и безброй статии във вестници на различна тематика.

Тези две идеи – културата като лост за лично освобождаване и съюзът като

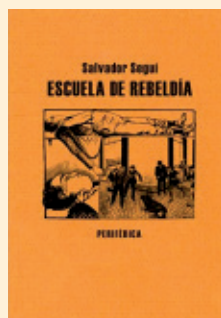
средство за колективно освобождаване – формират идеологията на Сегуи, който няма да чака още дълго да пожъне плодовете от своя труд. Той предлага да се премахнат федерациите на основата на браншове и да се създадат Обединени търговски съюзи, в които да се включат всички работници от един производствен бранш. Това дава възможност на анархизма на работниците да се промени от стратегия за съпротива в предпоставка за общество, основаващо се изключително на съюзи, способни да организират всички аспекти от икономическото производство и социалния живот.

Сегуи участва в много важни епизоди в Барселона по онова време, преди убийството му през 1923 г. по поръчка на асоциацията на работодатели *Fomento del Trabajo Nacional* („Насърчаване на националния труд“), извършено от наемници. Може би най-важното наследство на Сегуи обаче е подпомаганата от него профсъюзната мрежа.

МАРИА АНХЕЛЕС РОМЕРО КАМБРА

Източници само на испански език:

„Знаеш ли защо работиш 8 часа? 44-те дни, променили Испания“. Достъпен на: https://www.elconfidencial.com/cultura/2019-01-19/jornada-ocho-horas-huelga-canadiense-centenario_1767114/
Salvador Seguí, el chico que hizo madurar al sindicalismo (Салвадор Сегуи – момчето, с което профсъюзната дейност израства). Достъпен на: <https://www.elsaltodiario.com/anarcosindicalismo/quien-fue-salvador-segui-noi-sucre>

ОСНОВАВАНЕ НА КОНФЕДЕРАЦИЯ ШВЕЙЦАРИЯ

Швейцария получава първата федерална конституция, в която са залегнали основните ценности на френската революция, като равнопоставяне, разделение на властите и право на свободи. Така в центъра на Европа на монархиите и на неуспешните революции има една демократична държава с изборно законодателство, парламент с две камари и основни права. Едва след редакцията от 1874 г. обаче възниква съвременната „модерна“ Швейцарска конституция с разширяване на основните права, включително с правото на конституционна инициатива (национален референдум).

ПЪРВИ ЗАКОН ЗА ФАБРИКИТЕ, ПРИЕТ С НАЦИОНАЛЕН РЕФЕРЕНДУМ

След 1848 г. няколко други кантона последват примера на кантон Гларус, докато накрая безопасността на труда заляга в законодателството и на национално ниво. В рамките на национален референдум първият швейцарски Закон за фабриките (Закон за труда) е приет в кратки срокове и против съпротивата на индустриалния сектор. Той съдържа също и забрана за наемане на деца на възраст под 14 години, на жени преди и след раждане, на 11-часовия работен ден, както и забрана на нощния труд и труда в почивните дни.

ОСНОВАВАНЕ НА СОЦИАЛДЕМОКРАТИЧЕСКАТА ПАРТИЯ НА ШВЕЙЦАРИЯ

Преди да се стигне до основаването на националната Социалдемократическа партия, през 19-ти век в Швейцария са основани различни работнически организации, като например Съюзът на зелените, Швейцарската профсъюзна конфедерация и множество регионални социалдемократически партии. Тези работнически партии обаче просъществуват много кратко. Партийната програма се обявява за демокрация, отхвърля революционните стремежи и търси демократични решения за подобряването на социалните условия.

Плакат за конгреса на мира

БАЗЕЛСКИ КОНГРЕС НА II-ИЯ ИНТЕРНАЦИОНАЛ (КОНГРЕС НА МИРА)

Целта на извънредния конгрес на социалистите от 1912 г. в Базел е да бъде предотвратена с всички средства войната и това да бъде демонстрирано на обществото. Конгресът се провежда на фона на Балканската война от 1912/13 г. и нарастващите страхове от конфронтация между Великите сили в Европа.

Оригиналът на Федералната конституция, 1848

ЗАБРАНА НА ДЕТСКИЯ ТРУД ПРИ ДЕЦА ПОД 12 ГОДИНИ

В кантона Гларус рано се установяват предприятия от текстилната промишленост, с типичните проблеми на ранната индустриализация, като детски труд, прекалено дълго работно време и рискове от злополуки. През тази година там е издаден един от първите в Европа закони за безопасност на труда, който включва не само забрана на наемането на деца под 12 години, но и максимално работно време при дневен труд и работа на смени.

ОСНОВАВАНЕ НА ШВЕЙЦАРСКАТА ПРОФСЪЮЗНА КОНФЕДЕРАЦИЯ

Тъй като досегашното обединение на различни работнически организации, работническият профсъюз, заплахва да се разпадне след успешна борба за Закона за труда, в Олтен повторно е основана Швейцарската профсъюзна конфедерация SGB. Тогава през 1907 г. следва сливане на християнско-ориентираните сдружения в Християнско-социалната профсъюзна конфедерация. През 1920 г. около 10 процента от работещото население е организирано в профсъюзи.

ОСИГУРОВКА ЗА ЗЛОПОЛУКИ И ЗАБОЛЯВАНИЯ

Създаване на конституционна основа за осигуряване за злополуки и заболявания. Разрастването на наемния труд увеличава също и свързаните с него рискове от загуба на работни заплати, които в Швейцария се покриват основно от осигуровки. Въпреки това отнема повече от 20 години, докато бъде приет съответен закон (1912 г.).

Обща стачка, демонстрация във Винтертур на 31 август 1918 г.

ВСЕОБЩА СТАЧКА

На 11 ноември така нареченият Олтенски комитет, свързващо звено между SPS и профсъюзите, организира генералната стачка. Изискванията: право на пропорционална избирателна система, право на гласуване на жените, макс. седмично работно време, осигуряване на възрастни хора и хора с увреждания. При изключително напрежение стачката се прекратява след три дни. От една страна прекратяването на стачката е поражение, но от друга страна ефектът от нея е успешен, като през 1919 г. се въвежда правото на пропорционална избирателна система за Националния съвет, а през 1925 г. е създадена конституционната основа за осигуряването на възрастни хора и хора с увреждания.

МИРНО СПОРАЗУМЕНИЕ В МЕТАЛУРГИЧНАТА, МАШИННАТА И ЧАСОВНИКАРСКАТА ПРОМИШЛЕНОСТ

Този първи национален колективен договор е още един вид споразумение за временно прекратяване на споровете с отказ от стачка, без нормативни регулации като тарифни възнаграждения. През 1938 г. следва появата на първия национален тарифен договор за строителния сектор с разпоредби за минимално възнаграждение и работно време. До началото на 50-те години на 20 век се провеждат по-големи стачни движения, предимно в сектора на строителството и на химическата промишленост. Вследствие на това възникват множество нови колективни договори.

ПЪРВО ИЗПЛАЩАНЕ НА ДЪРЖАВНА ПЕНСИЯ ЗА СТАРОСТ

След като през 1925 г. е създадена конституционната основа за система на пенсиите за старост, законопроектът от 1931 г. се проваля; едва при втория опит множество от мъже с право на гласуване приема този закон през 1947 г. В рамките на различни редакции постиженията са надградени, така че AHV (пензионно осигуряване за възраст) формира основата на осигуряването на жизнения минимум след края на периода на трудоспособност. Тогава през 1966 г. следва подобряване на осигуряването на жизнения минимум: за да се намали бедността сред възрастните хора, се предоставя право на допълнителни обезщетения.

ПРЕДОТВРЯВАНЕ НА КСЕНОФОБИЯТА ЗА КРАТКО

След като още през 60-те години на 20 век се увеличават антиимигрантските настроения, се сформира десен национален алианс, който може да представи за гласуване инициатива на народа. Тази първа ксенофобска инициатива, наречена на името на инициатора James Schwarzenbach, е отхвърлена с 54 процента. Приемането би означавало принудително изгонване от страната на няколкостотин хиляди души.

НОВА СТАЧНА ВЪЛНА

След икономически срив стачките се увеличават. С изключение на стачката на работниците в сектора на гипсовото производство през 1963 г. в Швейцария практически не е имало повече стачки през десетилетията на следвоенната икономическа ситуация. За пръв път през 1976 г. отново се организират големи стачни движения в производствения сектор вследствие на първия масивен икономически срив. Оказва се, че с този ултимативен протест може да се упражнява критика и да се осъществяват промени.

ЧЛЕН ЗА РАВНОПРАВИЕ ВЪВ ФЕДЕРАЛНАТА КОНСТИТУЦИЯ

След изборното право и правото на гласуване на жените с това се осигурява конституционно една допълнителна, неотложно необходима стъпка. С нея се създава индивидуално право на равно заплащане за един и същ или равностоен труд. Въпреки това, дори с този основен принцип (а по-късно — закон) равното заплащане все още е далеч от това да бъде реализирано.

1937

1938

РЕТОРОМАНСКИЯТ ЕЗИК СТАВА ЧЕТВЪРТИ НАЦИОНАЛЕН ЕЗИК

На 20 февруари с 91,6 процента от гласовете швейцарският народ включва в Конституцията ретороманския език като четвърти национален език. В контекста на германския и италианския фашизъм това е впечатляващо потвърждение на демократичния модел на Швейцария с нейното езиково и културно многообразие.

1948

1968

СОЦИАЛЕН И КУЛТУРЕН ПОДЕМ

И в Швейцария годините около 1968 символизират бягство от консервативните ценности и подем за нов обществен ред. В по-големите градове се състоят рок концерти и множество демонстрации. Формира се „Нова левица“, в борбата срещу която понякога се среща значителна употреба на полицейски сили. Възникват нови партии и социалните движения стават все по-популярни.

1970

1971

ВЪВЕЖДАНЕ НА ИЗБИРАТЕЛНОТО ПРАВО И ПРАВОТО НА ГЛАСУВАНЕ НА ЖЕНИТЕ

Швейцария е сред последните страни, които въвеждат изборното право на жените. Дългата борба на женското движение в крайна сметка води до съгласие на гражданите от мъжки пол с право на гласуване да приемат тези основни демократични права на гражданките.

1976

„Искате ли такива жени?
Не, на женското изборно право!“
Юбилеен плакат цитира кампания
срещу изборното право на жените
от 20-те години на миналия век.

1981

1981

ВЪВЕЖДАНЕ НА ЗАДЪЛЖИТЕЛНО ОСИГУРЯВАНЕ ЗА ЗЛОПОЛУКИ

В крайна сметка цялото трудоспособно население задължително се осигурява срещу професионални злополуки и заболявания. Лице, което работи повече от осем часа седмично, се осигурява и срещу злополуки в извънработно време. Обикновено премията се начисляват на служителите, а осигуровката за злополуки се поема от работодателя.

ЖЕНИТЕ ОКАЗВАТ НАТИСК

Поради изключително колебливото прилагане на члена за равнопоставяне над половин милион жени участват в национален ден на протест и стачка. Мотото е: „Когато жената иска, всичко спира“. Последствието от този паметен ден е придвижването напред на Закона за равнопоставянето. Той влиза в сила на 1.1.1996 г. и забранява по-специално всякакъв вид дискриминация на мъже и жени.

ПРАВО НА ОСИГУРЯВАНЕ НА ЖИЗНЕН МИНИМУМ

Сега то може да се счита за основно съдържание на швейцарските основни права. В член 12 се казва, че хора, които не могат да се грижат за себе си или са изпаднали в нужда, имат „право на помощ и социално обслужване, както и на средствата, които са безусловно необходими за достойно човешко съществуване“. Това очевидно се отнася за всички хора, които живеят на територията на Швейцария.

ДУВСТРАННО СПОРАЗУМЕНИЕ С ЕС

В рамките на референдум Двустранното споразумение I с ЕС се приема категорично и влиза в сила през 2002 г. Освен другите области то включва преди всичко и свободното придвижване на хора. Като мярка срещу дискриминация и по-ниско заплащане възниква Законът за командироване с цел по-добър контрол върху минималните изисквания за работа. Това позволява в Швейцария да се поддържа високо ниво на заплатите в сравнение с европейските страни. В следващите години двустранното споразумение се разширява и се приема и за страните от Средна и Източна Европа.

ОБЕДИНЯВАНЕ НА ТРИ ГОЛЕМИ ПРОФЪСЪЮЗА

Профсъюзите на SGB в машиностроителния и металообработващия сектор (SMUV), в сектора на строителството и на химическата промишленост (GBI) и на услугите (VHTL) се обединяват заедно с няколко по-малки сдружения в новия профсъюз UNIA. По този начин следва да се засили влиянието на профсъюзите в областта на колективните трудови договори, но също така и на политическата сцена, преди всичко в сектора на услугите.

Над 500.000 жени участват в стачката на жените от 2019 г., тук демонстрация с детски колички в Берн

СТАЧКА НА ЖЕНИТЕ НА 14 ЮНИ

След годишните дни на протести на женското движение е направен опит за още една стъпка напред и да се организира истинска стачка по примера в други европейски държави. Мобилизациите са успешни и се установява, че социалното движение на жените продължава да набира тежест и може да печели успехи.

1991

1992

ДУВСТРАННО СПОРАЗУМЕНИЕ С ЕС

Присъединяването към Европейското икономическо пространство ЕИО се отхвърля напълно в рамките на референдум. Швейцария започва преговори за собствено, двустранно споразумение с ЕС. В т. нар. предложение Swisslex тогава отделни директиви и регламенти на ЕС се изпълняват „автономно“. Законът за труда се подобрява във връзка с информирането/ консултацията на служителите и безопасността на труда и опазването на здравето, и се адаптира към (тогавашния) европейски стандарт.

Реакция на дяснонационалистическата SVP срещу присъединяването на EWR, 1992

2000

2003

ПЕНСИОНИРАНЕ НА 60 ГОДИНИ В СТРОИТЕЛСТВОТО

Гъвкаво пенсиониране при възраст над 60 години в областта на колективния трудов договор за строителния сектор: това вероятно е най-големият профсъюзен успех в следвоенния период. След тежки преговори и национална стачка на строителни обекти, и блокади на автомагистрала, работодателите и профсъюзите се споразумяват за намаляване на възрастта за пенсиониране при всички работещи в строителството. Гарантирани са 65 процента от последното основно възнаграждение при максимум от CHF 5'688 (редакция от 2019 г.).

2004

2005

ПЛАТЕН ОТПУСК ПО МАЙЧИНСТВО

Въвеждане на платен отпуск по майчинство в продължение на 14 седмици при получаване на 80 процента от предходното възнаграждение. Защитата на майчинството датира от 19 век в законодателството относно фабриките, през 1904 г. е стартирана първата петиция. През 1945 г. женското движение достига до конституционна интеграция. По-дълъг отпуск за отглеждане на дете или отпуск по бащинство, каквито има в ЕС, все още не е осигурен в законодателството.

2019

Изображение в чест на влизането в сила на първата федерална конституция на 12 септември 1848 г.

ФЕДЕРАЛНАТА КОНСТИТУЦИЯ НА КОНФЕДЕРАЦИЯ ШВЕЙЦАРИЯ ОТ 1848 ГОДИНА

През 1848 година приемането на Швейцарската федерална конституция превръща една дотогава свободна конфедерация от отделни държави в единна, демократична федерална държава и така създава съвременна Швейцария. Това е исторически момент не само за Швейцарската конфедерация, но също така е и забележително постижение в международен и в европейски контекст.

„Революционният“ аспект на конституцията от 1848 година е в това, че тя полага началото на истински демократична държава с избори, парламент, свободно придвижване на хора и свобода на установяване, наред с други неща, сред доминираната от монархии Европа и в зората на потушената революция в Германия. Има консенсус сред съвременните историци, че Швейцария е основана като дър-

жава през 1848 г., а не с клетвата при Рютли от 1291 година, какъвто национален мит все още битува в някои училищни учебници.

Под влияние на продължилата до 1803 година Френска окупация, при която кантоните са групирани в централизирана „Република Хелветика“, в конституцията залягат фундаменталните ценности на Френската революция, като равнопоставеността пред закона, разделението на властите и гражданските права. Двукамарната парламентарна система е заимствана от конституцията на Съединените щати. При това Швейцарската федерална

1848

конституция е компромис, за да се съобрази с консервативните кантони. Защото макар либерално-прогресивните кантони да са имали надмощие над провинциалните, консервативни сили във войната Зондербунд, текстът на конституцията е трябвало да се формулира внимателно, така че накрая мнозинството от кантоните да го подкрепят. Швейцарският историк Петер Дюренмат коментира напрегнатото гласуване на конституцията така: „Крайните радикали намират това съдържание за недостатъчно напредничаво, докато според консерваторите то е прекалено“. Например свободата на установяване е дадена само на християните.

„Член 2. Целта на Конфедерацията е да съхранява външната независимост на отечеството, да поддържа вътрешния мир и ред, да защитава свободата и правата на конфедератите и да насърчава техния съвместен просперитет.“

Из Федералната конституция от 1848 г.

„Член 90. Федералният съвет (...) се отчита на Федералното събрание и представя доклад за вътрешното и външното състояние на Конфедерацията и ... обръща вниманието на Федералното събрание към мерките, считани от него за полезни за насърчаване на съвместния просперитет.“

Из Федералната конституция от 1848 г.

На еврейското население се позволява да се заселва и работи само в определени региони. Тези граждански свободи са разширени до всички швейцарски граждани чак в ревизираната конституция от 1874 година.

Роберт Грим, който организира известната Цимервалдска конференция през 1915 г. и повежда Общата стачка от 1918 г., описва конституцията от 1848 г. като „голяма крачка напред в сравнение с предходната ситуация“, но „в съществото си една предпазлива, консервативна конституция“. Той продължава с твърдението, че докато други конституции от революционните епохи разчертават историческото развитие за идните десетилетия и смело поставят основите едновременно на държавния и на общественния живот, новата Федерална конституция си прави труда да покрие не повече от най-належащите нужди.

Макар конституцията да гарантира фундаментални права, единствената обществена

цел, в тесния смисъл на този термин, спомената от федералното правителство е „насърчаването на общото благосъстояние“.

Само Член 41 от ревизираната конституция от 1874 година предефинира фундаменталните права, като същевременно овластява федералното правителство да действа в сферите на трудовата безопасност и социалните политики. Някои либерални кантони напредват още повече преди 1874 година. Още през 1874, годината на основаване на федералната държава, в кантона Гларус се пише социална история. В този кантон по-рано са се установили текстилни предприятия, което е породило типичните проблеми на ранната индустриализация като детски труд, продължително работно време и риск от злополуки. През 1848 г. той приема Закон за фабриките, един от първите в Европа, който не само забранява наемането на деца под 12 години, но и налага максимални работни часове на ден и работа на смени. В следващите десетилетия още

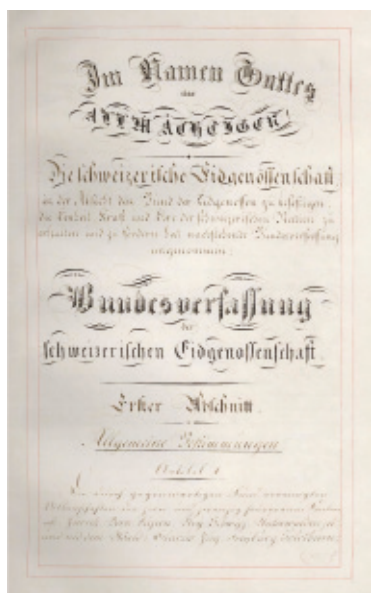
няколко кантона последват примера му, докато накрая безопасните и здравословни условия на труд биват заложили също и във Федералната конституция.

Голям поддръжник на независима и демократична Швейцария по онова време е поетът Готфрид Келер, чиято литературна работа (включително *Das Fähnlein der sieben Aufrechten*/Знамето на седемте справедливци) и политически трудове като Манифестът от 1848 година повлияват на конституционния дебат. Келер дори заема поста Втори секретар на Конституционния съвет, което му позволява да участва пряко в дискусии за конституционните текстове. Той играе важна роля и в последващата ревизия на конституцията, като отстоява директната демокрация в противовес на нарастващото влияние на индустрията и банките.

Основаният през 1838 година Съюз Грютли, предшественик на съвременната Социалдемократическа партия на Швейцария (SP), изглежда не е оказвал значимо въздействие върху конституционния дебат до 1848 година. Тогава Съюзът Грютли е бил мирна, доста малобройна буржоазна организация с идеи за социална реформа. Нейни членове са били само швейцарски граждани. През 40-те години на XIX век по-войнствени организации, които са били същинските предшественици на профсъюзите, са били германските работнически сдружения и образователни общества, предвождани от мигранти, принудени да напуснат Германия бидейки революционери. Тези ранни работнически организации изглежда са имали въздействие върху конституционния дебат само след 1848 г., но определено са повлияли на замисъла на кантоналните закони за здравословен и безопасен труд.

Конституцията от 1848 година не включва директната демокрация на референдумите, която се смята за типична за днешна Швейцария, макар и на едно място да постановява, че конституцията може да се ревизира също и от народа. Въпреки това директната демокрация е утвърдена от повечето кантонални конституции. През следващите години политическите сили, които клонят към народни права на федерално ниво, надделяват над онези, които се застъпват вместо това за представи-

Федералната конституция от 1848 г.

телна демокрация. Важна роля в повдигането на тази тема играе критиката към системата на Ешер. Алфред Ешер, впоследствие крупен индустриалец, е ранен участник в конституционния дебат и е избран в Националния съвет на първите парламентарни избори през 1848 година. След неговото икономическо издигане (строител на железопътни линии, основател на банката *Schweizerische Kreditanstalt*, известна сега като *Crédit Suisse*) получава прякора „Крал Алфред I“ или „Принцепс“, тъй като по плутократичен начин обвързва икономическото си влияние с политическата власт. Критиката към неговия подход довежда до значително разширяване на директната демокрация в ревидираната конституция от 1874 година.

ХАНС БАУМАН

Библиография:

Peter Dürrenmatt: *Schweizer Geschichte*, Цюрих 1963

Работна група за историята на швейцарското работническо движение, Цюрих 1975

Robert Grimm: *Geschichte der Schweiz in Klassenkämpfen*, Цюрих 197

Ulrich Häfelin, Walter Haller, Helen Keller: *Schweizerisches Bundesstaatsrecht*, Цюрих-Базел-Женева 2008

СЛЕДВАЩИТЕ ПОДБРАНИ ЦИТАТИ от документи, литература и архиви трябва да улеснят разбирането на някои аспекти от периода преди приемането на Швейцарската конституция (*Tagsaunг*, или Федералния парламент на Швейцария след Виенския конгрес) и неговите последствия (социални права в конституцията на кантона Гларус, убежище за бежанци) и да стимулират по-нататъшно четене.

РОЛФ ГЕРИНГ

TAGSATZUNG (1814–1848)

„*Tagsaunг*ът се поддава на напрежението от победилите европейски сили и слага край на Посредничеството на 29 декември 1813. Виенският конгрес признава конфедерационен съюз, създаден на 7 август 1815 и неутралността на Швейцария. Федералният договор осигурява връщането на кантоните към самоуправление; кантоналното гражданство е отново въведено. Единствената централизирана държавна структура е събирането на кантоналните представители, така наречения *Tagsaunг*, който взема решения по военните въпроси и външната политика.“

Източник: Швейцарски федерални архиви – <https://www.bar.admin.ch/bar/en/home/research/searching/topics/die-moderne-schweiz/epoche-des-wandels--die-schweiz-zwischen-1798-und-1848.html> – Тези архиви осигуряват достъп до обширна колекция документи за историята на Швейцария.

ИЗ КОНСТИТУЦИЯТА НА КАНТОНА ГЛАРУС

(За разлика от Федералната конституция, *Държавната конституция на кантона Гларус от 1842 г. установява свободата за практикуване на професия – R.G.)*

Раздел 3. Всички граждани подлежат на еднакви същи закони и могат да упражняват еднакви политически права, освен изключенията, посочени в Раздел 25. Съответно в кантона няма привилегии, свързани с вероизповедание, място, рождение, статус, семейство или богатство.

Раздел 9. Търговията и професиите са свободни и се подчиняват на суверенните закони и правните разпоредби в името на общото благо. Същата свобода на практикуване на професия се отнася и за членовете на други кантони и чужди държави, в които на гражданите на Гларус се гарантират реципрочни права.

www.verfassungen.de/ch/glarus/verf42-i.htm

„БЕЖАНСКАТА ПОЛИТИКА НА ШВЕЙЦАРИЯ

е щедра след общия провал на Революцията от 1848 (в Европа, R.G.): хиляди германски и италиански либерали и френски републиканци се изливат в страната ... Като контраст, съседните държави оказват напрежение на границата, включително чрез разполагане на военни части. На думи Федералният съвет енергично защитава либералното бежанско законодателство, но депортира бежанци за Англия или Америка, ако желаят да продължат своята политическа борба срещу правителството на родната си страна от Швейцария и така представляват заплаха за „вътрешната или външната сигурност на Конфедерацията“.“

Томас Майсен: История на Швейцария

“Чрез образование към свобода”,
знаме на Съюза
Грютли Arosa, 1897

„Все пак основната цел на Съюза Грютли е развитие, което позволява на швейцарските граждани да участват енергично и проспериращо в обществения живот...“

Из устава на Съюза Грютли

ПРЕПОРЪЧИТЕЛНА ЛИТЕРАТУРА

Литературата за швейцарската история е богата. Творбите, които препоръчваме за годините около 1848 са *Uli der Knecht* (Ули Ратаят) и *Uli der Pächter* (Ули Арендаторът) от симпатизанта на консерваторите и протестантски свещеник Йеремиас Готхелф и *Das Fähnlein der sieben Aufrechten* (Знамето на седемте справедливци) от Цюрихските новели на либералния писател и политик Готфрид Келер.

НАГРАДА ЗА НАЧАЛНИЦИТЕ И ТЕХНИТЕ СЛУЖИТЕЛИ

Забележително е, че именно Готхелф – консервативният пастор – пише за светските перспективи на един безнадежден случай, където Ули, ратаят, не притежава нищо (няма земя и пари) и не получава нищо в наследство. Образованието на героя? Спорадичен достъп до печатни материали, елементарна аритметика като събиране и изваждане, както и религиозни поучения. Но Ули поне е здрав, свикнал на тежък труд и много практично мислещ. Успява да намери работа при земевладелец, където може да работи добре и да научи нещо. Неговият господар освен фермата има и бизнес интереси, затова може да му е полезен проникателен слуга. Така предмодерните отношения между господар и слуга се трансформират в по-свободна ситуация на договори и споразумения между началник и служител. В домакинството се събират темите на селския живот: ежедневната

работа, бизнесът, човешките взаимоотношения, раждането и смъртта. Домакинството знае – и се тревожи – за всичко. По този начин разказът е започнат от жената на господаря, която заявява, че не бива да се допуска Ули Нямащият да се превърне в Ули Негодника и с него трябва да се говори. Накратко, дори бедните клетници могат да постигнат нещо за себе си, като се научат да работят и усвоят работните процеси, и/или като развият добри бизнес практики и лични маниери. Защото наследяването на селските имоти води до изкривявания. Усърдните, трезвомислещи мъже и добрите, мъдри жени арендатори могат да станат „началници“, собственици и да забогатеят, но само ако се случи чудо.

ПРИЯТЕЛСТВО В СВОБОДАТА

В *Знамето на седемте справедливци* авторът Готфрид Келер обрисова цяла Швейцария. Основният фокус е върху градското общество, чиито действащи лица – и безимотни и състоятелни – са обединени от факта, че в новосъздадената федерална държава се предполага храбрите личности да търсят и намират успеха си чрез работа, постижения и активно участие в обществения живот. „Знамето“ се състои от неуморни партийни симпатизанти, които имат желанието да изпълняват задачи и да действат от името на партията ден и нощ за перспективата на либерална конституция, като изпълняват работа, която не може да се възложи на всеки наемен служител, а само на напълно до-

верени хора. Междуременно за много швейцарци пушката е част от ежедневно облекло. В книгата майсторът-шивач Хедигер иска да преживява от работа с ръцете си и да бъде зачитан като човешко същество и като гражданин, докато собственикът на дъркорезница и предприемач Фриман възнамерява да стане още по-богат чрез строителство. Между тези две противоположни житейски философии следващото поколение търси – и намира – себе си, като се противопоставя на волята и на плановете на старите. Както при Готхелф, и тук с размисли за доброто умни жени съчетават уменията и собственичеството, като използват словесната си мъдрост и реалистичен поглед, за да пречупят догматичността и стремежа към забогатяване. Историята приключва с дуел, където Хедигеровият Карл доказва своите вещица и красноречие, а бащите най-накрая дават съгласието си за брак. Финалният диалог се характеризира с пречупен оптимизъм. Карл пита Хермина: „... какво ще кажеш за командването? Наистина ли искаш да съм под чехъл?“, на което тя отговаря: „Възможно най-много! Между нас ще се оформи един вид закон и конституция, и каквото и да се получи, все ще бъде добре!“

Макар да се отнасят за различни среди и да са резултат от различни философски гледища, тези две творби споделят идеята за „добрия живот“, апотеоз на който не е осъществяването на идеал и стремежът към водачество или доминация. Развитието на героите е свързано с уважението към останалите граждани. Изразено по съвременен начин това е човешката способност за сътрудничество и постигане на споразумение в честен договор.

Hans Bachmann (1852-1917): илюстрация Ули ратаят

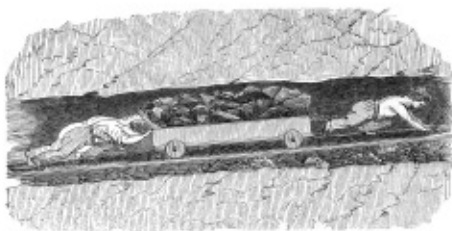
МАРТИН ФОХЛЕР, АЛФРЕД КЮСТЛЕР

ЗАКОН ЗА ЗДРАВЕТО И МОРАЛА НА ЧИРАЦИТ

Донякъде той успява да се пребори със злоупотребата с детски труд в памучната промишленост. Въведени са много ограничени стандарти за отопление, осветление и проветряване. Работното време е ограничено до 12 часа на ден. Задължително е да има отделни спални помещения за момчета и момичета, както и да се осигурява някаква форма на образование.

РАЗСЛЕДВАНЕ НА ДЕТСКИЯ ТРУД

Кралската комисия назначава разследване на детския труд във фабриките. в резултат на изискванията на реформаторите. Назначени са първите четирима инспектори във фабриките, понеже магистратите не успяват да наложат първите актове и да проверят работните часове на младите хора. Въведен е 10-часов работен ден за децата на възраст между 13 и 18 години. Новите закони обхващат фабриките за вълна и лен, както и памук. Законодателството е ограничено само до фабриките от текстилната промишленост.

СФОРМИРАН Е КОНГРЕСЪТ НА ПРОФСЪЮЗИТЕ (КП)

През 60-те години на XIX век в много промишлени градове са сформирани профсъюзни съвети, чиито лидери се събират в Манчестър, за да обсъждат идеята за организация, която би могла да даде единен глас в защита на профсъюзните права. 34-ата делегати се договарят да създадат КП и да провеждат конференция всяка година, за да обсъждат важни за работническото движение въпроси.

ОТГОВОРНОСТ НА РАБОТОДАТЕЛИТЕ

Със Закона за отговорността на работодателите заедно с принципа на общото право увреденият работник може да защити случая си пред градски съд, като делото му зависи от основното доказателство за съпричиняване от работодателя. Този закон е последван от различни закони за компенсацията на работниците, приемани от 1897 до 1945 г.

1802

1832

УВЕЛИЧЕНО ПРАВО НА ГЛАС

Законът за реформи има за цел да се увеличи броят на избирателите, но правото на глас е ограничено до мъжете с имущество, затова и може да гласува само едва един на седем пълнолетни мъже. С едва 650 000 избиратели сред население от 14 милиона души, те са нищожно малцинство.

1833

1842

ЗАКОН ЗА РЕГУЛИРАНЕ НА МИНИТЕ

На собствениците вече е забранено да назначават жени и деца на работа под земята.

1848

НАМАЛЕНИ РАБОТНИ ЧАСОВЕ

Работните часове за жените и младите хора са ограничени до 10 на ден.

1867

ЗАКОН ЗА РАБОТОДАТЕЛИТЕ И СЛУЖИТЕЛИТЕ

Профсъюзите са недоволни от тясно определените права на договаряне за надниците и условията. Съгласно условията на този закон работниците вече могат да бъдат давани под съд единствено за нарушение на договора.

1868

1871

ЗАКОНЕН СТАТУТ НА ПРОФСЪЮЗИТЕ

Законът за профсъюзите им дава законен статут. Обединяването вече няма да се счита за конспирация; отменен е общият закон за ограничаване на търговията чрез действия на профсъюзи, а профсъюзите получават пълна защита на своите средства и друго имущество.

1880

Емблема и удостоверение за членство на National Amalgamated Union of Labour, 1895

ПО-ДОБРА БЕЗОПАСНОСТ И ЗДРАВЕ

Закон за консолидиране на фабриките и работилниците. За пръв път съществува всеобхватен кодекс за безопасност и здраве. Той се постига от профсъюзите, и по-специално миньорите и работниците в сектора на памука в обединение с радикални реформатори и в контекста на правителствени предложения, които биха могли да отслабят законовите проверки.

КОМПЕНСАЦИЯ ЗА ТРУДОВИ ЗАБОЛЯВАНИЯ

Законът за компенсация на работниците вече включва някои промишлени заболявания, както и наранявания при злополуки.

ВСЕОБЩО ГЛАСУВАНЕ

Вече право на глас имат всички жени, навършили 21 години. Към избирателните списъци са добавени пет милиона жени, а на изборите през 1929 г. те са в мнозинството с 52 % от общите избиратели, макар че през Първата световна война са убити много мъже.

ПРОМИШЛЕНА ПОЛИТИКА ЗА СОЦИАЛНИ НУЖДИ

Програмата за национализиране и планиране на новоизбраното лейбъристко правителство поставя Английската банка под държавен контрол през 1946 г. През 1947 г. са национализирани въгледобивната, газовата и електроенергийната промишленост, с което около 20 % от националната икономика, в която работят 2 милиона работници, вече са под държавен контрол.

Листовка, 1948 г.

ЗДРАВНИ УСЛУГИ

Закон за национално здравно обслужване – всеобхватна услуга за всички граждани, безплатна там, където е необходимо, при която се предоставят всякакви медицински и хирургични грижи и лечение, както и някои дентални и офталмологични грижи. Такава е дългосрочната цел на Лейбъристката партия и на Конгреса на профсъюзите (КП) – да гарантира социални надбавки за всички „от люлката до гроба“.

Това остава крайгълният камък на социалната политика във Великобритания.

ЗАКОН ЗА ОБЕЗЩЕТЕНИЯ ПРИ УВОЛНЯВАНЕ

С него се гарантира, че е задължително да се направи предварителна консултация с профсъюзите относно прекратяването на договори. Работниците получават права на предизвестие в случай на уволнение и на финансова компенсация за загубата на техните работни места.

1901

1906

1907

1918

1928

1945

1946

1947

1963

1965

1968

ЗАКОН ЗА ТЪРГОВСКИТЕ СПОРОВЕ

След Общите избори от 1906 г. новото правителство приема закон, с който премахва отговорността на профсъюзите за загуби, причинени от стачки на техните членове.

ОПРАВМОЩАВАНЕ НА ЖЕНИТЕ

Това е първият закон, с който на жените се дава право на глас, но само на тези над 30 годишна възраст или на тези, които са стопани, или омъжени за стопанин, или които живеят в имот с висок наем, или са завършили британски университет.

Annie Kenney и Christabel Pankhurst се обявяват за изборно право на жените, 1905

ВЕЧЕ Е ПРЕДВИДЕНА КОМПЕНСАЦИЯ ЗА НАРАНЯВАНИЯТА

Законът за националното осигуряване (професионални наранявания), с който е актуализиран Законът за компенсацията на работниците от 1907 г., е изцяло нова концепция за компенсиране на наранените при трудови злополуки и на страдащите от редица професионални заболявания. Сега за пръв път са включени и жените. Новата схема е въведена от държавата. От „данъците“, събирани чрез национална осигурителна такса, плащана от работниците и техните работодатели, е трябвало да се изплаща компенсация под формата на обезщетение за увреждане в резултат на професионални наранявания.

ЗАКОН ЗА ТРУДОВИТЕ ДОГОВОРИ

Това ново законодателство дава на работниците правото да получават писмени условия на труд и минимален период на предизвестие при прекратяване на заетостта им.

ЗАКОН ЗА РАСОВИТЕ ОТНОШЕНИЯ

Този нов закон, а по-късно и със Закона за половата дискриминация (1975 г.) се полага основата за положителните права на мъжете и жените от всички етноси да бъдат третирани равнопоставено на работното място.

„Добре дошли в миниполи, но не за мини заплати“, плакат, 1968 г.

РАВНО ЗАПЛАЩАНЕ

Законът за равното заплащане задължава работодателите да осигуряват еднакво заплащане на жените и мъжете за еднаква работа.

ВЕЛИКОБРИТАНИЯ СЕ ПРИСЪЕДИНЯВА КЪМ ЕВРОПЕЙСКАТА ИКОНОМИЧЕСКА ОБЩНОСТ

Впоследствие Европа, а не британското правителство, става източникът на повечето права в сферата на заетостта.

ЧЛЕНСТВО В ЕВРОПЕЙСКИТЕ ОБЩНОСТИ

През 1975 г. се провежда референдум в Обединеното кралство за продължаване на членството в ЕИК. Електоратът гласува „Да“ с 67,2% за оставане в Европа срещу 32,8%.

ПРЕДСТАВИТЕЛИ ПО БЕЗОПАСНОСТТА В ПРОФСЪЮЗИТЕ

Регламентите относно представителите по безопасността и относно комитетите по безопасността променят значително условията, свързани със синдикалните представители по здравето и безопасността на работното място и съвместните комитети по безопасността. През двете години преди въвеждането през октомври 1978 г. свързаните с КП профсъюзи обучават 70 000 нови представители на работниците.

ЗАКОН ЗА НАЦИОНАЛНА МИНИМАЛНА НАДНИЦА

Законът е водеща политика на новоизбраното лейбъристка правителство, която носи ползи за най-малко 1,5 милиона нископлатени работници. Преразглежда се ежегодно и понастоящем през 2019 г. надницата е определена на 8,21£ (9,50 евро). Ненавършилите 25 годишна възраст получават заплащане на по-ниско равнище.

БОРБА С ДИСКРИМИНАЦИЯТА

Със Закона за равенството над 116 отделни закона са обединени в един. Вече има нова правна рамка относно равенство, социална, расова дискриминация и дискриминация на базата на увреждане, както и относно равни възможности за заетост независимо от религията или убежденията, или сексуалната ориентация.

СВОБОДА ЗА СКЛЮЧВАНЕ НА БРАК НА ЕДНОПОЛОВИТЕ ДВОЙКИ

Със Закона за свобода за сключване на брак в Англия, Уелс и Шотландия през 2014 г. се разрешава бракът на еднополовите двойки, но тъй като въвеждането на закона е „делегиран парламентарен въпрос“, то все още не е направено в Северна Ирландия.

ПРАВА НА ГЛАС ЗА МЛАДЕЖИТЕ

Със Закона за народното представителство възрастта, на която лицата имат право да гласуват, се намалява от 21 на 18 години.

СИНДИКАЛНИ ПРАВА

Целта на Закона за трудовите правоотношения е да се въведат правни структури в профсъюзните дейности, но с него не се въвежда правото работниците да не бъдат несправедливо освобождавани от работа.

ЗАКОН ЗА ЗДРАВЕ И БЕЗОПАСНОСТ ПРИ РАБОТА

Този закон внася големи промени в сравнение с предходното законодателство. За всички сектори и услуги вече се прилагат еднакви правила – включително 5 милиона работници, които дотогава не са обхванати. Новите разпоредби включват правомощия на инспекторите да издават известия за подобрения, ако бъде счетено за необходимо да се отстрани дадена опасна ситуация, както и известия за забрана с цел незабавно спиране на опасността, ако бъде счетено, че работната дейност крие риск от сериозно нараняване. Разпоредба за представители по безопасността в профсъюзите, избрани от служителите.

„Ново законодателство за безопасността на труда“ – брошура на TUC, 1976 г.

РЕГЛАМЕНТИ ЗА РАБОТНОТО ВРЕМЕ

С новия регламент се определя максимална работна седмица, осреднено за 17 седмици с 48 работни часа седмично и минимален ежедневен период за почивка извън работното място, както и почивки през работно време. Въведена е допълнителна защита за ненавършилите 18 годишна възраст работници.

ЗАКОН ЗА СЪВМЕСТНОТО СЪЖИТЕЛСТВО

С този закон на двойките от един пол се дават същите права и отговорности, както и в гражданския брак – съжителстващите съвместно вече имат същите имуществени права, както и сключилите брак, както и същото освобождаване от данък наследство, социалноосигурителни и пенсионни надбавки, възможността да получават родителска отговорност за децата на партньора, както и отговорността за разумна издръжка на своя партньор и неговите деца. Има официален процес по разтрогване на съвместното съжителство, подобен на развода.

ПЪРВИТЕ ОБЩЕСТВЕНИ БАНИ И ПЕРАЛНИ

През 1832 г. епидемията от холера, разразила се по целия свят, достига Ливърпул. Това е годината, през която съпругата на ирландския мигрант и „трудовак“ Катрин Уилкинсън „Кити“ става „Светицата на гетата“.

Кити е единственият човек в квартала, който има котел, и всички със заразени дрехи или спално бельо са добре дошли да го използват, с което тя спасява живота на много хора. Това е първата публична пералня в града. Десет години по-късно с помощта на публични средства усилията ѝ водят до откриването на първата в Обединеното кралство комбинирана баня и пералня.

Сега, повече от 175 години по-късно, група жени от Ливърпул създават кооперативна пералня на самообслужване в почит на Кити. Пералня на самообслужване „Кити“ ще бъде първата в града пералня с нестопанска цел от много десетилетия насам и ще бъде предназначена за една от общностите на Европа, живееща в най-големи лишения: Евертън.

ПАНДЕМИЯ ПРЕЗ XIX ВЕК

През 1826 г. епидемия от холера се разпространява в Персия от Бенгал, Индия (съвременен Иран) и Афганистан, а след това и по старите маршрути на керваните към южна Русия. До 1830 г. е засегната цяла Източна Европа. През август 1831 г. болестта се разпространява от Полша в Прусия с огнища в Берлин и пристанищата на Балтийско море.

Пътниците, пътуващи от Балтийско море до Съндърланд в Североизточна Англия

1842

през септември 1831 г., пренасят болестта във Великобритания, където тя бързо се разпространява надлъж и нашир, достигайки за една година 431 градове. Общо 82 528 британци се заразяват с болестта, а 31 376 умират от нея.

В началото на 30-те години на XIX век Ливърпул е важно пристанище. Тъй като в Ирландия върлува тежък глад, много ирландци отиват в Ливърпул в търсене на работа. В претъпканите гета на града, характеризиращи се с лоши хигиенни условия и липса на обществена хигиена, е само въпрос на време, преди болестта да се разпространи.

Първият случай на холера в града е потвърден през май 1832 г. Налага се органите да организират болници, където заболелите да получават безплатно лечение, но лекарите нямат представа за причините за заболяването или как да го лекуват.

Още по-лошото е, че обществеността няма доверие на лекарите и счита, че те умишлено оставят пациентите да умрат, за да правят дисекция на телата им в лабораториите си по анатомия. Избухват бунтове. В резултат на това лекарите и медицинските сестри доброволци са принудени да бягат от тълпата, а полицията – да получи подкрепление. Каруците, с които отнасят заболелите в болницата, са разрушени, а на лекарите не се разреша-

ва да влизат в домовете на болните от холера. Безредиците продължават близо две седмици.

КАМПАНИЯ

Известно е, че изваряването на дрехи, спално бельо и друго домакинско пране с хлорна вар убива бактерията на холерата. Кити поема инициативата и кани съседите си да използват нейния котел, пералня и двор, за да перат и сушат дрехите си срещу едно пени седмично.

Новините за нейния успех бързо се разпространяват и органите започват да под-

САНИТАРНОТО ДВИЖЕНИЕ, зародило се през първата част на XIX век в отговор на повсеместните отпадъци, мръсотия и екскременти, липсата на съоръжения за лична хигиена и епидемиите. Движението е свързано с развитието на подход спрямо общественото здраве, който включва хигиена на улиците, канализационни системи, тоалетни с казанчета и снабдяване със сладка вода. През 1842 г. социалният реформатор Едуин Чадуик публикува своя *Доклад относно санитарното състояние на работещото население във Великобритания*, който дава тласък за създаване на Асоциацията за здраве в градовете, последвано от приемането на Закона за общественото здраве през 1848 г. и създаването на местни Служби по здравеопазване.

Източници: Wikipedia и Rosen, George (1958) *A History of Public Health*, Johns Hopkins University Press (Роусън, Джордж (1958 г.) История на общественото здраве, Университетско издание Джоунс Хопкинс)

крепят нейната кампанийна дейност. Семейство Ратбоун също отново предлага своята помощ (вж. *An Irish migrant* (Мигрант от Ирландия). Убедена, че чистотата е жизненоважна за борбата с болестите, тя настоява също и за обществени бани за бедните.

През 1842 г. на Фредрик Стрийт в Ливърпул отваря първата баня и пералня. През 1846 г. на семейство Уилкинсън е поверено управлението на тези бани. Обществени перални стават важна обществена услуга за семействата от работната класа. Те не само дават възможност за по-чисти условия на труд, но и са място, на което жените могат да се срещат, докато се грижат за прането, да споделят проблеми и тревоги и да развиват общностния дух.

В израз на признателност Кити Уилкинсън получава сребърен чайник от кралица Виктория за постиженията ѝ като „Светицата на гетата“.

БИЛ ЛОРЪНС , ЕВА ДЕЧЕР

Вътрешността на пералнята на Fredrick Street (1914). Тя е построена през 1842 г. и е първата обществена пералня във Великобритания.

МИГРАНТ ОТ ИРЛАНДИЯ

КИТИ УИЛКИНСЪН е родена с името Катрин Сийуард в графство Лъндъндери, Ирландия (днешна Северна Ирландия) през 1786 г. На 9 годишна възраст отплава за Ливърпул с родителите си. При засядане на кораба им се удавят нейният баща и сестра.

Когато навършва 12, става чирак във фабрика за памук близо до Престън, Ланкашър. Осем години по-късно, след като договорът ѝ приключва, се връща в Ливърпул, където се омъжва за френския моряк Емануел Демонте.

Ражда две деца, преди да я споleti трагедия, при която съпругът ѝ се удавя в морето. Тогава тя става прислужница в семейство Ратбоун, роднини на собствениците на фабриката, в която е работила като подрастваща. Семейството ѝ дава преса за пране, с която тя може да работи като перачка.

През 1823 г. Кити се омъжва за Том Уилкинсън, който е работил в същата фабрика за памук. Той също се е преместил в Ливърпул, за да работи в склад, който също е свързан със семейство Ратбоун.

ЕВА ДЕЧЕР

ВЪЗПОМЕНАТЕЛНА ПЕЙКА ЗА КИТИ УИЛКИНСЪН В ЕВЕРТЪН ПАРК

На пейка в Евъртън парк са изобразени три „героични“ фигури: Кити; Моли Бушъл, известна със своите карамелени бонбони и дала прякора „Карамелите“ на футболен клуб Евъртън, и пристанищен работник от Ливърпул.

Съвети за по-нататъшното четене по темата:

Kelly, Michael (2000) *The Life of Kitty Wilkinson* (Кели, Майкъл (2000 г.) Животът на Кити Уилкинсън.) <http://www.michaelkelly.org.uk/page2.php>

Kitty's Launderette (the new project) (Пералнята на Кити (новият проект) <http://kittyslaunderette.org.uk>

Pidd, Helen, *The Observer (newspaper)*, 6 June 2018 г. *Liverpool community launderette honours the Saint of the Slums* (Пид, Хелън, Обзървър (вестник), 6 юни 2018 г. Пералнята на общността в Ливърпул почита „Светицата на гетата“), <http://www.theguardian.com/uk-news-/2018/Jun/16/kitty-wilkinson>

ОБЩЕСТВЕНА ПЕРАЛНЯ ПОЧИТА ЗАВЕТА НА ЖЕНИТЕ ОТ РАБОТНИЧЕСКАТА КЛАСА

Макар и дните на обществените бани и перални вече да са в миналото – последните в Ливърпул затварят през 1995 г – днес те отново са необходими. Наследството на Кити Уилкинсън е живо и днес в новата Обществена пералня „Кити“.

През 2010 г град Ливърпул отдава почит на Кити със статуя в известната зала Сейнт Джордж – единствената жена, определена за достойна да получи тази чест. С навити ръкави тя е готова да изцапа ръцете си – докато мъжете около нея са представени в цялото си великолепие, сякаш всеки момент ще започнат да проповядват или да изнасят реч.

Кити вече ще бъде увековечена – не в мрамор, а в сапунена вода – с отварянето на обществената пералня на нейно име.

Обществена пералня „Кити“, основана от кооператив от млади активисти и местни жители, ще помага на семействата в една от най-бедните общности в Европа в градска зона, в която повече от половината деца растат в бедност, а средностатистическото семейство преживява с по-малко от 17 597 паунда (20 000 евро) годишно. Много семейства не могат да си позволят да купят перална машина и трябва да избират между това да наемат електрически уреди с право на изкупуване или да използват перални на самообслужване на главната улица. В разследване на Службата за финансов контрол тя открива, че клиентите на такива магазини плащат повече от 1 500 паунда за електроуреди, които навсякъде другаде струват по-малко от 300 паунда (350 евро).

От кооператива казват: „Тези дружества правят труден живота на много хора. Това

е една от скритите последици на икономическите ограничения, отразява се много тежко върху семействата.“ Искаме цените в новата обществена пералня да са по-ниски от тези на конкурентите, а всички печалби да се връщат в общността. Освен това кооперативът превръща обществената пералня в „топло и гостоприемно място за изкуство и социални дейности“ и провежда изложби, проекти, свързани със социалната история, детски занимания и филмови вечери. Хората ще имат много стимули да остават тук – малък бар, където ще се сервират освежителни напитки, както и наличието на чудесна Wi-Fi връзка.

ЕВА ДЕЧЕР

Времето и технологиите се менят, тази пералня остава социална институция за хигиена и комуникация

„КАКВО“ И „КАК“ НА ПРОИЗВОДСТВЕНИЯ ЦИКЪЛ през историята на икономическата дейност, макар и в променящи се комбинации. Когато отговорът на всички въпроси е екзистенциално бедствие, което изключва всякакви други възможности, положението е ясно: няма спор какво е нужно да се направи. Възможности възникват, когато производителността е висока, а промишленото производство – централизирано. **СЪВЕТЪТ НА ГОЛЯМ ЛОНДОН** се съсредоточава върху това да включва гражданите в администрацията и икономическото планиране на града. Историята на **LUCAS AEROSPACE** е вдъхновена по подобен начин. Историята на **БЕЛГИЙЦИТЕ ОТ БЪРТЛИ** се корени донякъде по-дълбоко в миналото, когато идеята за преобразуване е успяла да се утвърди едва след двете Световни войни.

.....

ПЪРВИ ИЗБОРИ ЗА „СЪВЕТА НА ГОЛЯМ ЛОНДОН“

Създаването на „Съвета на Голям Лондон“ (СГЛ) е структурна реформа, въведена от консервативното правителство, мотивирана от нуждата от цялостен подход към градското планиране.

Скрит политически мотив на Консервативната партия е възможността по този начин да се отнеме всяка отговорност на Лейбъристката партия за столицата на Обединеното кралство. Традиционно лейбъристите се ползват със силна подкрепа в централните райони на Лондон, но обединяването на външните, традиционно консервативни области, има за цел да подкопае влиянието на лейбъристите. Планът на консерваторите обаче се проваля, тъй като лейбъристите печелят първите избори за СГЛ¹. Всеки район на Лондон е представен от двама членове в СГЛ. Строеж на пътища, управление на движението, жилищно настаняване, места за отдих и публичен транспорт оперативно са координирани от СГЛ и са изготвени планове за разрастването на Голям Лондон, целящи икономическото развитие на града. СГЛ просъществува от 1965 до 1986 г., когато е закрит от консервативното правителство, ръководено от Маргарет Тачър, наред с други градски съвети в цялата страна.²

СГЛ не е просто една от многото административни единици, а орган, създаден с цел да използва знанията от други социални подсистеми. В това отношение той трябва също да бъде отворен за нови форми на участие на гражданите. Решаващият момент за това се оказват местните избори, проведени през май 1981 г., които лейбъристите печелят и надлежно назначават Кен Ливингстън за лидер на СГЛ, който дотогава действа от позицията на малцинството, като не подкрепя официалния предизборен манифест. С изклю-

чение на едно кратко прекъсване Ливингстън заема поста на председател на СГЛ от 1981 г. до закриването му през 1986 г.

В допълнение към обществените мерки, като например 25% намаление на цената на билетите за обществен транспорт, това, което бележи промяна на традиционните практики, са целите на програмата на СГЛ и, наред с другото, формите на участие. В съответствие със своята програма СГЛ следва политика на признаване на малцинствата, борба с дискриминацията срещу хомосексуалните и съсредоточаване върху социално полезното производство. В една от мерките той обявява Лондон за зона, свободна от ядрили оръжия.

За участващите страни от съществено значение е участието на гражданите, за да бъдат успешни процесите на планиране. Звеното за обществено планиране създава програми за тази цел, за които също е предоставена образователна и организационна подкрепа. Особено на фона на засегнали те икономиката на Обединеното кралство структурни кризи, мерките са съсредоточени върху съживяване на местните икономически структури, които не са ограничени до услуги, а включват и производството на стоки. Дадена е финансова подкрепа на местни инициативи за заетост с цел съживяване на местни икономически структури, но и с цел проучване на проекти за оценки на нуждите или за продължаващо обучение по „икономически процеси“. Целта е да се използват съществуващите умения на хората

и да се следва подход на „социални блага за социални нужди“. За тази цел е уредено и сътрудничество с учени (вж. съседната статия относно *Lucas Aerospace*).

Рамката на СГЛ, чрез която хората се ангажират и получават възможност да изпълняват активна роля в местните процеси на развитие и да осигуряват официалните и административните структури, необходими за тази цел, набира популярност в цялата страна. На различни места, включително в Тайн и Уиър, където се е разиграла история, сходна с тази на „Белгийците от Бъртли“, са създадени Големи съвети наред със структури на обединения, предназначени за регионално и местно развитие. В други европейски държави също са разработени концепции въз основа на модела на „обществено планиране“ и подхода на акцентирание върху перспективите за регионално и /или местно развитие.

РОЛФ ГЕРИНГ

1 Впоследствие консерваторите и лейбъристите печелят последователно изборите в Лондон, като в повечето случаи победителят е политическият опонент, а не управляващата партия.

2 През 1999 г. след референдум лейбъристите създават Администрацията на Голям Лондон (АГЛ), който става върховният административен орган за Лондон.

Източници:

The rise and fall of the GLC – BBC News (Възходът и падението на СГЛ – Би Би Си Нюз): <http://www.bbc.com/news/uk-england-london-35716693>

Тайтс Александър. *Werte für Menschen – Erwachsenenbildung und Popular Planning* (Ценностите на хората – образование за възрастни и обществено планиране); серия *Local Economics* (Местна икономика), № 13, *Technologie-Netzwerk Berlin* 1992 г.

Улица в Elizabethtown,
Birtley между
1916–1918

Фабрика за артилерийски
и други боеприпаси

ОТДАВНА ЗАБРАВЕНАТА ИСТОРИЯ НА „БЕЛГИЙЦИТЕ ОТ БЪРТЛИ“

Докато Великите сили планират войната през лятото на 1914 г., социалистите и работниците отстояват мира.

Те приобщават „момчетата от Серен“. Серен е както град на река Маас близо до Лиеж, така и името на електроцентрала, собственост на белгийската компания за тежкотоварни машини и стомана *Cockerill*. Индустриализацията на Валония, френскоезичната част от Белгия, е започнала през 20-те години на XIX век, когато вече има евтини въглища. Този евтин източник на енергия привлича редица предприемачи, включително англичанинът Джон Кокърил, чийто бизнес с оръжия и артилерия е конкурент на германския Сигур и британския *Armstrong* в края на XIX век.

През 1866 г. са узаконени профсъюзите в Белгия. През април 1869 г. белгийската гражданска защита брутално потушава стачка в централата *Cockerill*, като за-

стрелва множество работници. През следващия месец Карл Маркс пише: „Има само една страна в цивилизования свят, където всяка стачка с нетърпение и радост се превръща в претекст за официално избиване на работната класа. Тази неповторимо благословена страна е Белгия!“ През следващите 30 години се организират стачки и във Валония с призови за политически реформи. В хода им са застреляни повече от 90 стачкуващи белгийци. Борбеният дух на „момчетата от Серен“ е легендарен: провело се в средата на юли 1914 г. рали за мир с бележити оратори поражда вълни из цяла Европа в почит на паметта на убитите работници. Германският комунист Карл Либкнехт създава израза „кланицата в Серен“.

Три седмици по-късно Германия обявява война на Сърбия, а дни по-късно британците се присъединяват към нейните противници, които се бият на белгийска територия, наред с други места, но след още три седмици поделенията на Британската

армия се оттеглят след Битката при Монс, чийто пряк резултат е масовото изселване на белгийски бежанци. Хиляди хора бягат в Англия през морето от пристанището в Антверпен, последвани не след дълго от ранени войници, включително и „момчетата от Серен“, както са наричани инженерите от *Cockerill*. Белгийците стигат до новопостроената фабрика за въоръжение, разположена на място на име Бъртли на река Тайн в североизточна Англия.

Фабриката и нейната общност в Елизабетвил – ново село, кръстено на белгийската кралица – стават дома и работното място на 7000 белгийци до самия край на войната. Уникалното е, че тя се ръководи от белгийски граждански и военен персонал, а фабриката се стопанисва от белгийски инженери. Тези изтощени от войната хора като на конвейер произвеждат 2,75 милиона снаряда с ниво на производителност, надминаващо това на всяка друга фабрика в Обединеното кралство. Със себе си белгийците са взели не само знания, но и борбен дух.

В Елизабетвил профсъюзите са много активни въпреки Закона за защита на кралството (закон, приложим в цялото Обединено кралство, с цел съхраняване на способността за отбрана на страната), създаващ пречки пред цялата профсъюзна дейност в Обединеното кралство. Белгийците успяват да изтръгнат специални концесии от своята приемна държава. Работниците от Бъртли създават толкова добри профсъюзи, че на Конгресите на профсъюзите в Лондон през 1917 и 1918 г. е написано: „Бъртли бе най-силен от всички във Великобритания“.

Репатрирането на работниците в Белгия започва няколко дни след края на войната. Последната белгийка напуска Елизабетвил на 5 февруари 1919 г. Нейната история се появява през 1919 г. с предговор на три езика в книгата *Nos, Hors-Combat' à Elisabethville-Birtley* (Нашето оттегляне в Елизабетвил-Бъртли) от Камил Фабри в серията *Pages Héroïques de la Grande Guerre* [Героични страници от Първата световна война]. По-късно Фабри става делегат във Валонското народно събрание, председателства Сдружението на ветераните от войната и е служител за набиране на персонал за Съпротивата през Втората световна война, както и като неин таен редактор и саботьор. В друго есе, написано през 1920 г., Фабри създава място в историята и за Карл Либкнехт и неговия призив за мир за белгийските работници от Серен.

За известно време през 20-те години на XX век фабриката се използва като автомобилен завод, макар и не винаги успешен. До края на 30-те години на XX век фабриката остава затворена, преди дейността ѝ за производство на оръжия да се възобнови. Действително, фабриката служи за определен вид производствено съоръжение до 2012 г., когато е построен нов завод. Тогава „историческата“ сграда е разрушена, за да се освободи място за нови жилища.

БИЛ ЛОРЪНС

Бележка: Историята на „Белгийците от Бъртли“ е забравена за повече от 80 години, но споменът за „Момчетата от Серен“ ще оживее още веднъж, тъй като Бил Лорънс планира да издаде книга за тях.

ПЛАНЪТ ЗА ПРЕОБРАЗУВАНЕ ЗА *LUCAS AEROSPACE*

През януари 1976 г. служителите на *Lucas Aerospace* в Обединеното кралство представят план за преобразуване на цялата компания с идеята да се премине от военно към цивилно производство.

Основана през 50-те години на XIX век от Джоузеф Лукас, първоначално компанията произвежда маслени лампи, а по-късно електрически компоненти за автомобилната промишленост, но с времето се превръща в група по въоръженията. На фона на тази ориентация и обявяването от ръководството на намерението си да освободи хиляди служители, работници от всякакви категории персонал и от всички съществуващи структури на обединения заедно създават идеята за алтернативни продукти и изработват концепции за производство.

Майк Кули, главен дизайнер в *Lucas Aerospace*, който е председател и на местния клон на техническия профсъюз TASS, е движещата сила в компанията във връзка с преобразуването. В продължение на една година също се разработват концепции с външни експерти, един от които е Британското общество за социална отговорност в науката (BSSRS – https://en.wikipedia.org/wiki/British_Society_for_Social_Responsibility_in_Science).

Флаер за конференцията за алтернативен план за *Lucas*, състояла се на 26 ноември 2016 г. в BVSC в Бирмингам

Работниците от клон на *Lucas Industries* в Шафтмур Лейн, 1970 г.

Резултатът от тези усилия са шест тома, обхващащи общо 1000 страници. Разработени са около 150 алтернативни продукта, които е можело да се произвеждат със съществуващите умения на работната сила и съществуващата техническа инфраструктура. В рамките на инициативата на работната сила са избрани 12 продукта, които те представят на ръководството. То обаче отхвърля всички техни предложения.

И все пак, разработената в *Lucas Aerospace* концепция е възприета от различни регионални профсъюзни съвети и СГЛ, както и в много европейски държави. Основните модерни фрази, свързвани с концепцията, са „социални продукти за социални потребности“, „преобразуване на пазарите от военни в цивилни“ и „ангажиране на работната сила в разработването на продукти“. Подходът полага трайни основи за продуктова критика, участие на работната сила и самостоятелно организиране. През 2016 г. на конференция в Бирмингам 40-ата годишнина от създаването на „Плана Лукас“ е използвана като възможност да се погледне назад и да се направи разбор.

РОЛФ ГЕРИНГ

<http://lucasplan.org.uk/>

ЕВРОПЕЙСКИЯТ РАБОТНИЧЕСКИ СЪВЕТ Е ЗАКОНОВО РАЗПИСАН

Френският социолог Робер Каstell пише*, че признаването на работническите интереси е необходимо условие за признанието на работниците като пълноправни граждани (осигуряване на изборително право): достойнството и еманципацията са постигнати чрез залягането на защитни права в законите, налагането на колективни трудови договори и, най-накрая, чрез основаване на представителни органи. – Не е случайно, че първият Закон за работническия съвет в Германия е приет точно по време на Ноемврийската революция.

По подобен начин и всяка държава в Европа е развила своя система на индустриални отношения, която да регулира представителността и участието на служителите в икономическите и обществени дела на компаниите. Тези системи работят по различаващи се начини и осигуряват различаващи се права. Има големи вариации и при практиките по работни места. Въпреки това конкретните им проблеми на работа са подобни едни на други. Разрастването на международните компании, сложното международно разделение на труда, трансграничните вериги на доставки и разширението на европейския вътрешен пазар, както и трансграничното сътрудничество между профсъюзите създават обстановка на нарастваща необходимост от международни представителни структури и съглашения. Тези структури и съглашения са замислени с цел да улеснят отговора на стратегическото развитие, все по-бързото реструктуриране на компаниите, затварянето на заводи и на други мерки. Първите съглашения за транснационални работнически представителни структури са въведени през 1980-те и 1990-те години.

Приемането на Европейската директива за информиране и консултиране на работниците и служителите в мултинационални компании създава обща правна основа за работническото представителство в Европа. Вече става възможно създаването на европейски работнически съвети (ЕРС) в компании с повече от 1000 служители (с поне 150 работници във всяка от две различни държави).

Въпреки големите трудности се заформят множество ЕРС: в доклад на Европейската конфедерация на профсъюзите (ETUC) се посочват 1071 активни ЕРС през 2015. Директивата проправя път на нови форми на сътрудничество между работниците, както и между профсъюзите. Редките, но редовни срещи между работнически представители разпалват любопитството за други страни, техните системи на индустриални отношения и условията на труд в тях.

Какви въпроси може да разглежда ЕРС? Допълнителните разпоредби в Анекс към Директивата посочват минимални сфери в компетенцията на ЕРС. Макар тези сфери да се отнасят основно до икономически въпроси, ЕРС могат да се занимават и с други въпроси. През 2015 г. 28% от съглашенията на ЕРС изрично посочват за разширение на сферите на компетентност на ЕРС. Често разглежданите днес въпроси от ЕРС включват здравословни и безопасни условия на труд, продължаващо обучение, опазване на околната среда, равнопоставеност и въпроси от сферата на човешките ресурси.

С основаването на европейските работнически съвети се въвежда новата правна институция на съглашенията на транс-

1994

националните компании. Такъв тип съглашения са били на практика непознати преди 2000 година, но оттогава техният брой значително нараства. Изследване на ETUC посочва, че през 2011 г. има 244 такива съглашения, половината от които са европейски по своя обхват, а другата половина са глобални. Списък на Европейската комисия посочва, че до април 2015 г. вече има 282 съглашения. Те може да се основават на конвенции на Международната организация на труда в много отношения, но имат и своя собствена основа: сезиране, идентификация на искания, преговори и споразумение. По определен начин те са близки до хората. Макар да се е водила критична дискусия в профсъюзите дали съглашенията в компаниите могат да подкопаят колективните трудови договори, накрая изводът е, че те не могат да се постигнат без намеса от профсъюзите. Така (потенциално) се създава практиката на задаване и прилагане на стандарти, искания и работнически права в съглашенията на европейско и дори глобално ниво. Още една възникваща тенденция: около 2% от европейските работнически съвети действат като глобални работнически съвети.

РОЛФ ГЕРИНГ

Източници:

база данни на Европейската комисия: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=978&langId=en>

European Works Councils and SE Works Councils in 2015. Facts and figures; ETUI, Брюксел, 2015 – налично на няколко езика: <https://www.etui.org/Publications2/Books/European-Works-Councils-and-SE-Works-Councils-in-2015-Facts-and-figures>

* Робер Каstell: Възходът на несигурностите.

Der Betriebsrat (Съветът на работниците), 1927 г., от Джейкъб Стайнхард (Jakob Steinhardt)

ДВИЖЕНИЕТО НА СЪВЕТИТЕ И КРАЯТ НА ГЕРМАНСКАТА АВТОРИТАРНА ДЪРЖАВА

Въпреки декларираните човешки права и пълното разгръщане на работническото движение, жителите на основания през 1871 г. германски Райх са на първо място поданици. Принципите на реда в абсолютистката държава – горна и долна прослойка, заповеди и подчинение – оцеляват в армията, където настъпващата механизация доказва смисъла на тези принципи. В резултат на това големите икономически и държавни органи възприемат същите принципи. Навсякъде са установени вериги на командване, от бойните кораби до железниците и железната и стоманената промишленост. Думите на Гьоте описват преобладаващия начин на мислене в тази епоха: „За да се свърши най-голямата замислена работа са нужни хиляди ръце, но само един ум.“ (Фауст II). Идеалът, към който се е стремяло някога, вече е превърнат в реалност.

Когато през октомври 1918 когато моряците научават, че имперският флот се готви да отплава към Англия за последна битка, веригите на командване се скъсват. Моряците назначават свои представители и изискват мир. Впоследствие съветите стават политическа сила по света.

Обществото в големите урбанизирани територии е уморено от войната и жадува за мир. В резултат на това и след масов поход за мир, организиран от фигури на широк спектър партии на 6 ноември 1918 в Мюнхен, Независимата социалдемократическа партия (USPD) и както бихме ги нарекли днес леви групи повеждат протести извън барикадите. Сформира се братство и се основават войнишки съвети. По старите закони това би било сметено за бунт и би било последвано от масови екзекуции и срамна смърт. Следователно става необходим нов политически ред. През същата нощ след разговори между съветите и различни опозиционни партии се сформира правителство на Бавария, за чийто премиер-министър е назначен Курт Айзнер от USPD. Новото правителство

съчетава законовата, правова и представителна демокрация със силата на съветите. Това означава, че специализираните длъжностни лица – освободени от обетите си към лишения от легитимност и вече безвластен крал – вече могат да заемат длъжности на базата на приложимите закони и под надзора на съветите могат да бъдат призовавани към извършване на спешни задачи като демобилизация и снабдяване.

Правото на информация и консултация е първичното право, дадено на работническите, селскостопанските и войнишките съвети чрез уставите, приети от новото правителство. Айзнер подчертава многократно, че информацията и консултацията трябва да способстват по-ясното виждане на масовите движения и чрез тях те да се научат да управляват обществените дела.

Въпреки това, държавните парламентарни избори, проведени през януари 1919 г. чрез всеобщо и равнопоставено гласуване, изместват баланса на силите от съветите към представителната демокрация. Според Айзнер това означавало, че революционният процес все още не е довършен. Той виждал

възможността работата на институционалните съвети, масовата мобилизация и парламентарната опозиция да си повлияят помежду си, и в лично качество е бил готов да се застъпи за тази стратегия на ниво държавен парламент, като обикновен депутат.*

С убийството на Курт Айзнер на 21 февруари 1919 на път за Баварския държавен парламент, революционното движение губи всякаква надежда за признание. Заплашени с унищожение, сподвижниците на движението се въоръжават, с което неизбежно правят заявка за цялата власт, и са победени от алианс крайни реакционисти и дейци на представителната демокрация. На 1 май 1919 бунтовнически и правителствени войски навлизат в Мюнхен и причиняват ужасяващи разрушения.

Въпреки всичко това, политическата концепция зад движението на съветите – да бъдат институционален противовес на икономическата и политическата власт – остава жива (за справка, чл. 165 от Ваймарската конституция). И все пак, с идването си на власт националсоциалистите отново организират обществото като верига на заповедите („Фюрерът заповядва, ние изпълняваме“) и по този начин могат да използват всички обществени институции като инструменти за извършване на престъпления, каквито не са могли да си представят дотогава.

В съвременното право на организиране в компаниите и в гражданския живот се смята за очевидно, което отчасти се дължи на този опит.

Без закони, които да утвърждават правото на участие в организации и задължението на властите за предоставяне на информация, думите прозрачност и участие са кухи. Същото се отнася и до ситуация, в която не съществуват правото на стачка или правото плебисцит, които да се противопоставят на арогантността на властимащите при възникване на конфликти съответно върху икономически или граждански въпроси.

МАРТИН ФЬОЛЕР

Важна колекция източници: Franz J. Bauer, *Die Regierung Eisner 1918/1919: Ministerratsprotokolle und Dokumente*, стр. 444

* Речта на Айзнер пред събранието на работническите, селскостопанските и войнишките съвети в Бавария на 20 февруари 1919.

ПРЕДОТВРЯВАНЕ НА КОНКУРЕНЦИЯТА МЕЖДУ ЛОКАЦИИ: РАБОТАТА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ РАБОТНИЧЕСКИ СЪВЕТ В JUNGHEINRICH AG

JUNGHEINRICH AG е сред трите най-големи в света производители на палетни подемици и извършва дейност на директни продажби в над 30 страни по света. Преди прилагането на директивата за Европейските работнически съвети (EPC) през 1996 г., управлението на компанията използва всеки смехотворен претекст, за да попречи на обмена на информация между работническите представителни органи на *Jungheinrich* от различни европейски държави. Те не се притесняват, че поводите им за отказ не са солидни: например твърдят, че лошите транспортни връзки усложняват придвижването до завода в Нормандия и че „онези комунисти“ от френската обща работническа конфедерация CGT така или иначе нямало да пожелаят да разговарят с представители на профсъюза IG Metall. Но след влизането в сила на Директивата става обичайна практика на EPC работници от различни европейски държави да се срещат и да се консултират помежду си.

Заедно с основополагащото за EPC право на информация, работническите представители от *Jungheinrich* се интересуват също и от предотвратяването на конкуренцията между бизнес локациите и защитата на интересите на цялата работна сила на компанията. Въпреки различните условия на труд, квалификации и дейности на работниците в компанията, те споделят множество общи интереси: например запазването на работните места и създаването на нови, както и постоянната заетост след стажантство. Без значение от държавата им на произход, всички те имат големи очаквания за интересна, разнообразна работа и – тъй като все пак за това работят – да получават устойчиви, високи доходи и стабилни предимства. В добавка към това работниците на *Jungheinrich* желаят демократични права на работното място: те искат да бъдат уважавани като човешки същества и да имат свободата да членуват в синдикални организации. Осигуряването на всички тези условия е задача на EPC на *Jungheinrich*.

Тази задача обаче е възможна за постигане само при зачитане на различията между отделните работни сили, категории работници и култури. През годините това е постигнато до голяма степен при сътрудничеството между германски, френски и британски работници в официално и в лично качество. Тяхното сътрудничество обаче е поставено на изпитание през 2003 и 2004 година. На два пъти пред EPC е представена новината за планове за затваряне на *Jungheinrich* завод в още една европейска страна. Първият път бордът обявява намерението си да премести производствена линия от Лейтън Бъзард, град северно от Лондон, в Мозбург, близо до Мюнхен. Вторият път за затваряне е заводът MIC в Аргентан, Нормандия, като неговата производствена дейност е щяла да бъде преместена в Китай.

Загубата на френския производствен обект е особено тежък удар по френските работници. MIC принадлежал на *Jungheinrich* през последните около 30 години и по онова време все още бил най-големият в света завод за ръчни палетни колички. Работниците и членовете на EPC били покрусени от мъка и гняв, особено при непосредствената заплаха от банкрут на завода MIC и произтичащото от това огромно напрежение. Яростни протести на работници на компанията из цяла Европа принуждават капиталистическия борд на *Jungheinrich* да започне преговори. Макар и в крайна сметка заводът да е затворен, компенсаторното заплащане става много по-голямо от обичайното за Франция.

КАРЛ-ХЕЛМУТ ЛЕХНЕР

ДИРЕКТИВИ НА ЕС ПРОТИВ ДИСКРИМИНАЦИЯТА – ЗАКОНОВА ПОМОЩ В БОРБАТА С ДИСКРИМИНАЦИЯТА

Историята на Европа е разказ за миграции, предизвикани от войни и от икономически съображения, които създават срещи между различни култури, обичаи, дейности и навици. Като малцинства на имигрантите, чиято страна не излиза от войната като победител (и вероятно дори онези, за които е така) се налагало да се борят за признаването на своя „тип“, своя начин на живот и своята различност. Всяко мигрантско движение, като това на полските работници, които

отиват да работят като миньори

в долината Рур в Германия

или честите миграции из

Европа на селскостопански

работници, които сменят ра-

ботата си в индустрията, потен-

циално води до процеси на адаптация и признаване, но води също и до дискриминация. Индустриалното общество, характеризиращо се с глобалното разделение на труда, е създавало социални различия, но в същото време и отваря врата за нови начини на живот и форми на социализация – като всяко от тези неща може да предизвика изключване и дискриминация.

Разделението между начините на живот или традиционните ролеви атрибути може да предизвика остри сблъсъци и потисничество от страна на мнозинството. Например, на гей движението му е нужен повече от век, за да получи вяло признание от обществото, а борбата за равно заплащане на жените продължава десетилетия. Политиките, движенията и начините на действие против дискриминацията в Европа са силно повлияни от съответните такива в САЩ. Още повече, формата, приета от щатския активизъм, оформя и европейските движения против дискриминацията. Широката и неотстъпчива мобилизация на чернокожото население на САЩ води до Закона за гражданските права от 1964 г., който поставя извън закона дискриминацията на работното място на база на раса, цвят на кожата, нацио-

нален произход, религия или пол – които всъщност са основни теми в Конституцията на САЩ. Законът предписва равни права не само на работното място, но също и на публични места.

ПРИЛАГАНЕ НА ЗАКОНА В ЕС

„Дискриминацията на работното място“ е описана като проблем в Европейските договори, приети през 1957. След 1975 г. (Директива 75/117/ЕЕС) страните-членки на ЕС вече са законово задължени да анулират всички правни разпоредби, независимо дали са заложили в закони или в административни регулации, които могат да доведат до дискриминация при заплащането на труда. Те са задължени и да предприемат мерки за отмяна на всякаква дискриминация в колективните трудови договори, документи за заплащане на труда, скали на работните заплати и в

През февруари 1966 в националната фабрика в Хершал, близо до Лиеж, Белгия, около 3000 наети жени излизат на стачка. Въз основа на Римските договори от 1957 г. те изискват „еднаково заплащане за еднаква работа“. Тяхната стачка продължава 12 дълги седмици и е крайгълен камък е европейската борба за равно заплащане и равнопоставеност на половете. Снимка: протест пред портите на фабриката.

МАТИАС ПАЙКОВСКИ

БОРБАТА СРЕЩУ ДИСКРИМИНАЦИЯТА НА ХОМОСЕКСУАЛНА ОСНОВА В ГЕРМАНИЯ

ПАРАГРАФ 175 (наказателно преследване на хомосексуалността) на германския Наказателен кодекс датира от 1872 година. Осъдителните присъди могат да доведат и до отнемане на човешки права (напр. правото на глас).

Борбата за отмяна на този текст продължава почти 100 години, макар и да е бил оспорван от самото начало. Един от първите поддръжници на равнопоставеността на хомосексуалните е лекарят и сексолог Магнус Хиршфелд, който през 1897 г. основава Научно-хуманитарния комитет, с който провежда кампании за правата на хомосексуалните. Дори тогава са започнати няколко петиции, призоваващи за отмяната на параграфа, но без успех.

Между 1950 и 1965 около 45 хиляди души във Федерална република Германия се оказали с присъди по Параграф 175. Една реформа в наказателното право от 1969 г. и втора от 1973 г. просто намаляват годините за „разврат“ между мъже. Чак през 1994 г. Параграф 175 от германския Наказателен кодекс най-накрая е отменен.

Правната защита на свободната сексуална ориентация не означава задължително нейното обществено признаване. Тук специална роля играят обществените пространства, като от особена важност са пицните гей прайдове (*Christopher Street Days*). Подтикът за тази форма на окупирание на обществени пространства идва от САЩ, където гей мъже в Стоунуол Ин, бар на улица Кристофър в Ню Йорк, на 28 юни 1969 г. за първи път излизат в самозащита срещу честите нападения на тормоз и полицейския произвол. Първите гей демонстрации във Федерална република Германия се случват в Мюнстер през 1972.

РОЛФ ГЕРИНГ

В движенията на хомосексуалистите във Федералната република се обединяват борбата за свободи и критика към капитализма, първата демонстрация на хомосексуални, 1972 г. в Мюнстер

други подобни документи. По онова време Франция е основната движеща сила зад тези промени.

Хартата на фундаменталните права в Европейския съюз, подписана от Съвета на Европа през 2000 г., определя няколко фундаментални граждански и индивидуални права, включително член 21, който прокламира правото на недискриминация и описва различни признаци на диференциация („дискриминация на всякаква база, включително пол, раса, цвят, етнически или социален произход, генетични черти, език, религия или вяра, политическо или всякакво друго мнение, принадлежност към национално малцинство, имотност, раждане, увреждания, възраст или сексуална ориентация“). Впоследствие, през 2000, 2002 и 2004 г. институциите на ЕС приемат четири директиви, които транспонират общото право към конкретни правила. Това става възможно, тъй като в Договора от Амстердам (1997 г.) е разширена компетенцията на Общността за борба с дискриминацията.

През 2004 г. е приета директива, прилагаща принципа на равноправното третиране на мъже и жени (2004/113/ЕС) в извън-трудови сфери, конкретно достъп до наличните на пазара стоки и услуги (включително жилищни). Макар това да ограничава законодателството на ЕС против дискриминацията само до определени сфери, така се навлиза в националните договорни закони (фундаменталното право на свобода на договаряне и свободен избор на страни по договора) и се налага

рамка по този въпрос. Директивите предвиждат задължителни „възпиращи санкции“, но също и позитивни мерки за превенция или компенсация на дискриминацията. Всички тези директиви постановяват поделена отговорност за доказване и създават възможности за организации и сдружения да предприемат правни мерки от името на ищите.

Националното приложение на директивите на ЕС срещу дискриминацията остава място за маневри. Това е от основно значение за тяхното признаване в обществото и прилагане в неговите практики. Битката срещу дискриминацията остава непрекъсната борба, тъй като историята ни показва, че тя постоянно излиза отново на сцената в различен облик. Институциите, които подкрепят усилията за справяне с дискриминацията и Съдът на европейските общности (ЕСЧ) също играят важна роля в този контекст. ЕСЧ отхвърля искания относно „квотата“, т.е. срещу повишението на идентично квалифицирани жени, и развива правната концепция на индиректната дискриминация, която достига до директивите на ЕС.

РОЛФ ГЕРИНГ

Между 2000 и 15 март 2017 г. Съдът на европейските общности издава решения по многобройни случаи в следните сфери:
възраст: 22, увреждания: 5, етнически произход: 2, сексуална ориентация: 5, пол/бременност: 12 и религия/възгледи: 1.

ИНСТИТУЦИОНАЛНОТО ЗАКРЕПВАНЕ НА ANTI- ДИСКРИМИНАЦИЯТА В ЕС

АГЕНЦИЯ ПО ФУНДАМЕНТАЛНИТЕ ПРАВА В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ (FRA).

Мисията на Агенцията по фундаменталните права, основана през 2007 г. и със седалище във Виена, е да предоставя „независими, базирани на доказателства консултации по въпросите за фундаменталните права“.

„Агенцията спомага да се подсигури, че се спазват фундаменталните права на хората, живеещи в Европейския съюз.“

FRA изпълнява следните основни задачи: събиране и анализ на информация и данни по въпросите на фундаменталните права; изграждане на мрежи с партньорски организации и разпространение на резултатите от изследвания, за да се осигури тяхното достигане до съответните заинтересовани лица; задаване на препоръки към партньорски организации и към широката общественост.

ЕВРОПЕЙСКА МРЕЖА ПРОТИВ РАСИЗМА (ENAR). ENAR насърчава равенството

между всички хора и улеснява съдействието между гражданското общество и анти-расистки действащи лица. Организацията е учредена през 1998 г., за да постигне законови промени на европейско равнище и да постигне значителен напредък към расовото равенство във всички държави-членки на ЕС.

КАМПАНИЯ НА ЕС: ЗА РАЗНООБРАЗИЕТО. ПРОТИВ ДИСКРИМИНАЦИЯТА.

Различни дейности и програми са приложени на европейско ниво, сред които например е инициативата на Европейската комисия „За разнообразието. Против дискриминацията“. Наред с други неща, тя създава серия от публикации (European Anti-Discrimination Review), някои от които излизат на няколко езика, които изследват законодателството и съдебната практика в държавите-членки на ЕС, както и съдържат приноси относно обстановката на засегнатите групи, например.

Марш в подкрепа на човешките права през 1963 г. във Washington, D. C., авторът James Baldwin с актьорите Marlon Brando и Charlton Heston

ПРЕПОРЪЧАН ФИЛМ: I AM NOT YOUR NEGRO (АЗ НЕ СЪМ ТИ НЕГЪР)

В края на 70-те години на миналия век писателят Джеймс Болдуин (1924-1987, вижте илюстрацията) започва обиколка на значими места за анти-расизма и движението за човешките права в САЩ, която прави в памет на своите трима убити приятели: адвоката по човешките права Медгар Еверс (убит през 1963 г.), Малкълм Х (убит през 1965 г.) и Мартин Лутър Кинг младши (убит през 1968 г.), и най-вече провокиран от собствените си травмиращи преживявания. Болдуин не доживява да довърши спомените си от това пътуване, които са озаглавени *Remember This House* („Запомни тази къща“). Филмовият продуцент от Хаити, Раул Пек, превръща ръкописа на Болдуин в особена филмова лента: колаж от архивни кадри, откъси от филми и нови записи. Макс Мор от програмата на телевизия *ARD Titel, Thesen, Temperamente*

„Проблемът тук не е случващото се с чернокожите. Проблемът тук е случващото се с тази страна.“

Джеймс Болдуин, 1968

описва филма като „брилянтен и много необходим контрапункт на Американската мечта и белия мейнстрийм“.

„По този начин Раул Пек и неговия редактор Александра Страус оказват чест на историята на чернокожите, затворени в капана да преповтарят едни и същи изтъркани истории от тяхното отвлечане в робство през 17-ти век. Това е точното описание на Болдуин, което го навежда на заключението, че няма надежда – не само за чернокожите в Америка но и за цялото човечество. Но в същото време той е бил човек със страст за живот и за борба с несправедливостите, злостата, убийствата, апартейда и бялото господство. Тази негова страст по един или друг начин прозира във всяко едно написано от него изречение.“ (Верена Луекен, в статия за *Frankfurter Allgemeine Zeitung (FAZ)* на 1 април 2017)

ЕВА ДЕТЧЕР

ДИРЕКТИВИ НА ЕС СРЕЩУ ДИСКРИМИНАЦИЯТА – Връзките водят до базата данни Eur-Lex, която осигурява достъп до европейското законодателство, където директивите са налични на всички официални европейски езици:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32000L0043> – Директива 2000/43/ЕС от 29 юни 2000;

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32000L0078> – Директива 2000/78/ЕС от 27 ноември 2000;

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32002L0073> – Директива 2002/73/ЕС от 23 септември 2002;

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32004L0113> – Директива 2004/113/ЕС от 13 декември 2004.

ПРЕПАТКА КЪМ ИЗТОЧНИК ВЪВ ВИД НА КАРТИНА

- I Teaching situation in Thyborøn
<https://www.berlingske.dk/samfund/skolen-er-en-forslaet-foedselar-med-en-lugt-af-sure-sokker>
- I Procession to the Hambach Festival
Historisches Museum der Pfalz, Speyer / Peter Haag-Kirchner, HMP Speyer [CC BY-NC-SA]
- I Demonstration Italy
Cisl, "Conquiste del lavoro", nn. 34-35, September 1969.
- I Hungary 1958
Archives of the General Workers' Union
- I Poster International Socialist Congress
Genossenschafts-Buchdruckerei Basel
- I Demonstration Finland 1968
Finnish National Archives
- I Painting Eugène Delacroix
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Eugène_Delacroix_-_Le_28_Juillet_La_Liberté_guidant_le_peuple.jpg
- I Women workers 1914
Trade union movement in Bulgaria 1878-1974, Publishing house "Profizdat", 1976.
- I Women activists 1930
Trade Union Budowlani Archive
- I Hungarian newspaper cover page
fortepan.hu
- I Painting Hans Tegner
Hans Tegner ([https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Page_405_of_Fairy_tales_and_stories_\(Andersen,_Tegner\).png](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Page_405_of_Fairy_tales_and_stories_(Andersen,_Tegner).png))
- I Child labour
Nowy Kurjer / 18.04.1934 / Poznań / Year 45, No. 88: „Żyrardów is hell for a Polish worker”
- I Coron du Grand-Hornu
caracascom.com
- I Gay pride 2005
(Original uploader= Raystorm) (https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Gay_March_celebrating_2005_Pride_Day_and_Same-Sex_Marriage_Law_in_Spain.jpg), „Gay March celebrating 2005 Pride Day and Same-Sex Marriage Law in Spain”, <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/legalcode>
- I Frederick Street wash house
Berdwin (https://commons.wikimedia.org/wiki/File:1914_INTERIOR_OF_UPPER_FREDERICK_STREET_WASH_HOUSE.jpg), <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>
- I Poster workplace safety
Filca-Cisl Historical Archive
- 2/3 Europe
iStock/denys
- 4 Grand-Hornu
caracascom.com
- 4 150-hours course
<http://www.hotpotatoes.it/2018/04/25/piu-polvere-in-casa-meno-polvere-nel-cervello-di-marcella-toscani/>
- 4 L'Aurore 1898
<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:J'accuse.jpg>
- 4 Poster International Socialist Congress
Genossenschafts-Buchdruckerei Basel
- 4 1936 strike
Carhop, www.carhop.be
- 5 Il Quarto Stato, Giuseppe Pellizza da Volpedo, 1901
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Quarto_Stato.jpg
- 5 Demonstration Finland 1972
The People's Archives, Helsinki
- 5 TUC Pamphlet cover
http://www.unionhistory.info/timeline/1960_2000.php
- 5 Pram march in Bern
Regula Bühlmann / SGB | USS, <https://photos.sgb-uss.ch/alben/frauenstreik-greve-des-femmes-2019/inhalte/kinderwagen-demo-in-bern/>
- 5 2017 Same Sex marriage
GWU Archive, photographer Roger Azzopardi
- 6 Painting Robert Koehler
Robert Koehler artist QS:P170,Q1799631 (https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Der_Streik_von_Robert_Koehler.jpg)
- 7 Rerum Novarum
KADOC
- 7 Poster eight hour working day
- 8 1936 strike
Carhop, www.carhop.be
- 8 Trade union action
KADOC
- 9 Women's rights
ACV bouw - industrie & energie, 125 Jahre ACV
- 9 Antidiscrimination
KADOC
- 10 Sculpture Constantin Meunier
- 12 Grand-Hornu complex
caracascom.com
- 12 Grand-Hornu postcard
caracascom.com
- 12 UNESCO World Heritage
caracascom.com
- 13 1 May celebration
Trade union movement in Bulgaria 1878-1974, Publishing house "Profizdat", 1976
- 13 Child labour
Trade union movement in Bulgaria 1878-1974, Publishing house "Profizdat", 1976
- 13 Union congress delegates
Trade union movement in Bulgaria 1878 - 1974, Publishing house "Profizdat", 1976
- 15 Strikes in Bulgaria (1901-1903)
Trade union movement in Bulgaria 1878-1974, Publishing house "Profizdat", 1976
- 15 Trade union flag
Trade union movement in Bulgaria 1878-1974, Publishing house "Profizdat", 1976
- 16 Strike Bulgaria 1906
Trade union movement in Bulgaria 1878-1974, Publishing house "Profizdat", 1976
- 16 Stamp
Trade union movement in Bulgaria 1878 - 1974, Publishing house "Profizdat", 1976
- 16 Women delegates
Trade union movement in Bulgaria 1878 - 1974, Publishing house "Profizdat", 1976
- 17 National strike 2004
25 years CITUB - history and assessment, CITUB, 2015
- 17 Teachers' strike 2007
25 years CITUB - history and assessment, CITUB, 2015
- 18 Painting Erik Henningsen
[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:En_agitator_\(Henningsen\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:En_agitator_(Henningsen).jpg)
- 18 M. C. Lyngsie
Arbejdermuseet, The Workers Museum, Copenhagen
- 18 Cartoon
Arbejdermuseet, The Workers Museum, Copenhagen
- 18 Photo International Workers' Congress
Arbejdermuseet, The Workers Museum, Copenhagen
- 19 Karl Kristian Steinke
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Karl_Kristian_Steincke.jpg
- 19 Carlsberg workers
Arbejdermuseet, The Workers Museum, Copenhagen
- 20 Workers in Ulvedalene
Arbejdermuseet, The Workers Museum, Copenhagen
- 20 Bricklayers
Arbejdermuseet, The Workers Museum, Copenhagen
- 21 Facsimile Overenskomst
Arbejdermuseet, The Workers Museum, Copenhagen
- 21 Søren Kierkegaard
<http://www.kb.dk/en/nb/tema/webudstillinger/sk-mss/sk-portraetter/marstrand.html>
- 22 Illustration Hans Tegner
Hans Tegner ([https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Page_405_of_Fairy_tales_and_stories_\(Andersen,_Tegner\).png](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Page_405_of_Fairy_tales_and_stories_(Andersen,_Tegner).png))
- 23 Teaching situation in Thyborøn
<https://www.berlingske.dk/samfund/skolen-er-en-forslaet-foedselar-med-en-lugt-af-sure-sokker>
- 25 N. S. F. Grundtvig
<http://www.kb.dk/images/billed/2010/okt/billeder/subject2251/da/>
- 26 First female members of parliament 1907
Workers Archive Werstas, Tampere
- 26 General Strike Committee, Tampere 1905
Finnish Labour Museum Werstas, Tampere
- 27 Protest Helsinki 1917
Workers Archive Werstas, Tampere
- 27 Poster 40 years of women's suffrage
The People's Archives, Helsinki
- 27 Poster workplace safety
The People's Archives, Helsinki
- 28 Strike 1991
Finnish Labour Museum Werstas, Tampere
- 28 Poster north pride
Finnish Labour Museum Werstas, Tampere
- 29 General strike 1905
The People's Archives, Helsinki
- 30 The Red Declaration
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Punainen_julistus.jpg

The list of references has been carefully prepared. However, we have not been able to find a source for all the individual illustrations. If we made a mistake while searching for the source, we kindly ask you to contact us.

- 31 Striking textile workers
Workers Archive Werstas, Tampere
- 31 Aura Kiiskinen
The People's Archives, Helsinki
- 32 Demonstration in Helsinki 1968
Finnish National Archives
- 33 Demonstration in Finland 1972
The People's Archives, Helsinki
- 34 Newspaper front page
Workers Archive Werstas, Tampere
- 35 Painting Eugène Delacroix
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Eugène_Delacroix_-_Le_28_Juillet,_La_Liberté_guidant_le_peuple.jpg
- 36 Declaration of Human Rights
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Le_Barbier_Dichiarazione_dei_diritti_dell'uomo.jpg
- 36 Civil Code
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Code_civil_des_Français.jpg
- 36 Pierre Waldeck-Rousseau
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Pierre_Waldeck-Rousseau_by_Nadar.jpg
- 37 Factory interior
Archives départementales de Loir-et-Cher, Fonds Borner. - 24 Fi 50. AD41
- 37 Sécurité sociale
<http://www.communcommune.com/2017/06/une-autre-histoire-de-la-securite-sociale-par-bernard-friot-et-christine-jakse.html>
- 38 Poster Occupational safety
Poster, Occupational safety, IISG, International Institute of Social History, Amsterdam – BG D38/986
- 39 Le Père Duchêne, 10 March 1871
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:PereDuchene1871_4_1a.png
- 39 Le Cri du peuple, 28 Mars 1871
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Le_Cri_du_Peuple.jpg
- 40 Freedom of press
Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k5657561d.textelimage>
- 40 Famous inventions
Private archive Rolf Gehring
- 41 L'Aurore, 13 January 1898
<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:J'accuse.jpg>
- 41 Facsimile, J'Accuse!, January 1898
Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b8451622d/f13.image>
- 42 Théodore Géricault
Théodore Géricault, Quatre études de têtes coupées, inv. 2157, © Besançon, musée des beaux-arts et d'archéologie – Photographie P. Guenat
- 43 Cesare Beccaria cover
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Beccaria_-_Dei_delitti_e_delle_pene_-_6043967_A.jpg
- 44 Robert Badinter
<http://abracadablog.canalblog.com/archives/2015/09/17/32639892.html>
- 45 Painting Adolph Menzel
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Adolf_Friedrich_Erdmann_von_Menzel_005.jpg
- 45 Ferdinand Lassalle
(https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bundesarchiv_Bild_183-R66693,_Ferdinand_Lassalle.jpg), „Bundesarchiv Bild 183-R66693, Ferdinand Lassalle“, als gemeinfrei gekennzeichnet, Details auf Wikimedia Commons: <https://commons.wikimedia.org/wiki/Template:PD-old>
- 45 August Bebel
Bundesarchiv, Bild 183-14077-0005 / CC-BY-SA 3.0 (https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bundesarchiv_Bild_183-14077-0005,_August_Bebel.jpg), „Bundesarchiv Bild 183-14077-0005, August Bebel“, <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/de/legalcode>
- 46 Poster
Fritz Gottfried Kirchbach [1888-1942], (https://commons.wikimedia.org/wiki/File:SPD-Plakat_1919.jpg)
- 46 Red Ruhr Army
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Rote_Ruhrarmee_1920.jpg
- 47 Hans Böckler
www.boeckler.de
- 47 Campaign poster
DGB
- 47 Easter March
Konrad Tempel (https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ostermarsch_1960.jpg)
- 48 Procession to the Hambach Festival
Historisches Museum der Pfalz, Speyer/Peter Haag-Kirchner, HMP Speyer [CC BY-NC-SA]
- 50 J. W. von Goethe: Tree of liberty
<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Freiheitsbaum.jpg>
- 50 Frankfurt National Assembly
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Frankfurt_Nationalversammlung_1848.jpg
- 51 Robert Blum
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Portrait_of_Robert_Blum_by_August_Hunger.jpg
- 52 Factory in the early 1900s
fortepan.hu
- 53 Demonstration 1930
fortepan.hu
- 53 Newspaper cover page
fortepan.hu
- 54 Demonstration, 1 May 1950
fortepan.hu
- 54 Activists 1956
fortepan.hu
- 54 Parade, 1 May 1983
fortepan.hu
- 55 Construction workers in Debrecen
EFEDOSZSZ
- 56 Poster
Politikátörténeti és Szakszervezeti Levéltár [Archives of Political History and Trade Unions]
- 56 Károly Peyer
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Peyer_Károly.png
- 56 Bethlen István
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bethlen_István_1930s.jpg
- 57 Clashes 1930
Atheaneum Press, Budapest
- 57 Strike headquarters
EFEDOSZSZ
- 58 Photo Bricklayers from Milan
Filca-Cisl Lombardia, De Vecchi G., Treu C., The construction workers' organizations in Lombardy 1860-1914, Nuove edizioni operaie, 1979
- 58 Painting Emilio Longoni
Collection: Banca di Credito Cooperativo di Barlassina
- 59 Poster workplace safety
Filca-Cisl Historical Archive
- 60 Construction workers' strike 1969
Photo Ravagli, Fillea Cgil Archive
- 60 Demonstration 1973
Photo Ravagli, Fillea Cgil Archive
- 61 Manual „L'ambiente di lavoro“
<https://www.etui.org/Topics/Health-Safety-working-conditions/News-list/The-struggle-for-health-at-work-the-Italian-workers-model-of-the-1970s-as-a-source-of-inspiration>
- 64 Fabbrica e stato – Inchiesta
inchiestaonline.it
- 65 Photos 150-hours course
<http://www.hotpotatoes.it/2018/04/25/piu-polvere-in-casa-meno-polvere-nel-cervello-di-marcella-toscani/>
- 65 Pier Paolo Pasolini
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Pier_Paolo_Pasolini.jpg
- 66 GWU Manifestation
Archives of the General Workers' Union
- 67 Agatha Barbara
Archives of the General Workers' Union
- 67 Independence Day celebrations
Archives of the General Workers' Union
- 68 Republic Day
Archives of the General Workers' Union
- 68 Improved social services
GWU Archive, photographer Roger Azzopardi
- 68 Divorce referendum
Archives of the General Workers' Union
- 69 General Workers' Union Building Monument
Ethan Doyle White (https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Memorial_of_the_General_Workers'_Union_in_Valletta.jpg), <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>
- 70 Reggie Miller
Archives of the General Workers' Union
- 70 Clashes 1958
Archives of the General Workers' Union
- 71 Freedom torch
Archives of the General Workers' Union
- 71 Last warship leaves
The National Archives of Malta, https://www.flickr.com/photos/national_archives_malta/4278176773

- 72 Painting Jan Matejko
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Konstytucja_3_Maja.jpg
- 73 Beginnings of Trade Unions
Trade Union Budowlani Archive
- 73 Child labour
Nowy Kurjer / 18.04.1934 / Poznań / Year 45, No. 88: „Zyrardów is hell for a Polish worker”
- 73 Women activists 1930
Trade Union Budowlani Archive
- 74 Facsimile
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:PKWN_Manifest.jpg
- 74 Land reform
Polish Press Agency/Central Photo Agency
- 75 Martial law 1981
- 75 Round table 1989
Wikimedia Commons
- 76 Józef Piłsudski
Wikimedia Commons
- 78 Spanish constitution 1812
- 78 Barcelona-Mataró line 1848
<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:ImpulsorsTrenMataro.jpg>
- 78 Child labour
https://guillermoaramayona.wordpress.com/2011/06/18/trabajo_infantil/
- 78 Claudio Moyano
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Claudio_Moyano_en_La_Ilustración_Española_y_Americana.jpg
- 79 Facsimile Boletín de la Escuela Moderna
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Escuela_Moderna.jpg
- 79 Allegory of the republic
<https://www.flickr.com/photos/antoniomarinsegovia/19480195181>
- 79 Polling station 1977
Magica (<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:ToledoElecciones15Jun77.jpg>), „ToledoElecciones15Jun77”, <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/legalcode>
- 80 Closing ceremony 1977
Nemo (https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Fiesta_del_PCE_003.jpg), „Fiesta del PCE 003”, <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/legalcode>
- 80 Facsimile Spanish Constitution of 1978
Infinauta (https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Primera_página_de_la_Constitución_española_de_1978_con_escudo_de_1981.jpg)
- 80 Feminist demonstration
- 80 Celebration march 2005
[Original uploader= Raystorm] (https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Gay_March_celebrating_2005_Pride_Day_and_Same-Sex_Marriage_Law_in_Spain.jpg), „Gay March celebrating 2005 Pride Day and Same-Sex Marriage Law in Spain”, <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/legalcode>
- 81 Queuing for coal
Fondo Brangulí, Arxiu Nacional de Catalunya (ANC)
- 81 Employers’ militia
Fondo Josep Maria Sagarra i Plana, Arxiu Nacional de Catalunya (ANC)
- 81 Canadiense strike clashes
Fondo Josep Maria Sagarra i Plana, Arxiu Nacional de Catalunya (ANC)
- 81 Military on the Ramblas
Fondo Josep Maria Sagarra i Plana, Arxiu Nacional de Catalunya (ANC)
- 82 Military action
Fondo Josep Maria Sagarra i Plana, Arxiu Nacional de Catalunya (ANC)
- 82 Canadiense plant
Fondo Brangulí, Arxiu Nacional de Catalunya (ANC)
- 83 Salvador Seguí Rubinat
[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Salvador_Segui_\(CNT\).JPG](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Salvador_Segui_(CNT).JPG)
- 84 Facsimile Swiss Federal Constitution 1848
Swiss Federal Archives, https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c5/Bundesverfassung_1848_-_CH-BAR_-_3529242.pdf
- 84 Poster International Socialist Congress
Genossenschafts-Buchdruckerei Basel
- 84 General strike 1918
Schweizerisches Sozialarchiv, F-Fb-0016-41
- 85 Poster anti-women’s suffrage
Schweizerisches Sozialarchiv, F-Pe-1594
- 86 SVP stand
keystone-SDA
- 86 Pram march in Bern
Regula Bühlmann / SGB | USS, <https://photos.sgb-uss.ch/alben/frauenstreik-greve-des-femmes-2019/inhalte/kinderwagen-demo-in-bern/>
- 87 Swiss 1848 Confederal Constitution
Burgerbibliothek Bern, GR.D.63
- 88 Facsimile Swiss Federal Constitution 1848
Swiss Federal Archives, https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c5/Bundesverfassung_1848_-_CH-BAR_-_3529242.pdf
- 89 Banner Arosa Grütli Association
Adrian Michael (https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Grütliverein_Fahne.JPG), „Grütliverein Fahne”, <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/legalcode>
- 90 Illustration Hans Bachmann
Burgerbibliothek Bern, GR.C.780
- 91 The Condition and Treatment of the Children employed in the Mines and Colliers of the United Kingdom
<https://www.bl.uk/romantics-and-victorians/articles/child-labour>
- 91 Emblem and membership certificate
http://www.unionhistory.info/timeline/1850_1880.php
- 92 Annie Kenney and Christabel Pankhurst
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Annie_Kenney_and_Christabel_Pankhurst.jpg
- 92 Leaflet National Health Service
<http://museum.hackney.gov.uk/object9232>
- 93 Poster Welcome
http://www.unionhistory.info/timeline/1960_2000.php
- 93 TUC pamphlet cover
http://www.unionhistory.info/timeline/1960_2000.php
- 94/95 Frederick Street wash house
Berdwin (https://commons.wikimedia.org/wiki/File:1914_INTERIOR_OF_UPPER_FREDERICK_STREET_WASH_HOUSE.jpg), <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>
- 95 Kitty Wilkinson
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kitty_Wilkinson.jpg
- 95 Bench in Everton Park
Photo: James Ward
- 96 Kitty Wilkinson wash salon today
<https://kittyslaundrette.org.uk/>
- 98 Street in Elizabethville
Dirk Musschoot
- 98 Factory
Dirk Musschoot
- 99 Flyer Lucas Plan Conference
lucasplan.org.uk
- 99 Lucas workers
lucasmemories.co.uk.
- 101 Painting Jakob Steinhardt
The Israel Museum, Jerusalem
- 103 Female strike in Herstal/Belgium
Carhop, www.carhop.be
- 104 Gay rights march
Rosa Geschichten. Schwul-lesbisches Archiv Münster.
- 105 Civil rights march on Washington
U.S. Information Agency. Press and Publications Service. (ca. 1953 - ca. 1978) (https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Heston_Baldwin_Brando_Civil_Rights_March_1963.jpg)

THE COMPLETION OF THIS BOOK would not have been possible without the active support of many people and institutions. We would especially like to thank archives, editors, museums, the (German) Association for Political Education, Left Criticism and Communication other institutions and supporters who helped us by providing material and approving the printing of illustrations.

ВЪПРОСИТЕ за справедливостта, свободата и равенството вълнуват хората още от възникването на техните най-ранни социални общности. Пътищата и стъпките към тези общи цели са толкова разнообразни, колкото и съответните места и участници. Може да се обобщи: няма единна концепция за социалния напредък.

Движенията в Европа, които водят и са довели до по-добри социални условия, се подхранват от много моменти и направления. Хуманизмът, Просвещението, движенията за права на работниците и жените или за общи граждански права, международното движение за мир, както и безчет малки и по-големи течения и инициативи имат своя дял в социалния напредък и еманципацията в европейските страни: Еднакви цели — собствени пътища!

Представената христоматия, с помощта на примери от тринадесет европейски страни, ще допринесе за по-добро разбиране на напредъка в тези страни. Тя следва да насърчава ученето един от друг и бъдещия интерес към специфичните истории на социалния напредък в Европа. Това беше и е желанието на всички участници в този проект. Тъй като познаването и приемането на приликите и разликите е едно от необходимите условия в и за Европа да се развиват жизнеспособни идеи и програми за социален, справедлив и мирен живот.

European Federation
of Building
and Woodworkers

EFBWW
Европейската федерация на работещите
в строителството и дърводобива
Rue Royale 45
1000 Брюксел
Белгия
Тел. +32 2 227 10 40
info@efbww.eu
www.efbww.eu